

”Syö tilli pojat!”

*Konstruktioner av ”finskhet” i Lars Keplers romanserie om
kriminalkommissarie Joona Linna, 2009–2018*

Matilda Hakala
Avhandling pro gradu
Nordisk litteratur
Finska, finskugriska och nordiska
institutionen
Humanistiska fakulteten
Helsingfors universitet
Vårterminen 2020

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistiska fakulteten, Finska, finskugriska och nordiska institutionen		
Tekijä – Författare – Author Matilda Hakala		
Työn nimi – Arbetets titel – Title ” Syö tilli pojat! ” <i>Konstruktioner av ”finskhet” i Lars Keplers romanserie om kriminalkommissarie Joona Linna, 2009–2018</i>		
Oppiaine – Läroämne – Subject Magisterprogrammet Kultur och kommunikation, nordisk litteratur		
Työn laji – Arbetets art – Level Avhandling pro gradu	Aika – Datum – Month and year April 2020.	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 107
<p>Författarna Alexander Ahndoril och Alexandra Coelho Ahndoril kan utan att överdriva konstateras vara två av Sveriges mest framgångsrika författare under 2010-talet. Under pseudonymen Lars Kepler har de mellan åren 2009 och 2018 tillsammans skrivit sju bästsäljande och flerfaldigt översatta kriminalromaner om den sverigefinske poliskommissarien Joona Linna (<i>Hypnotisören</i> år 2009, <i>Paganinikontraktet</i> år 2010, <i>Eldvittnet</i> år 2011, <i>Sandmannen</i> år 2012, <i>Stalker</i> år 2014, <i>Kaninjägaren</i> år 2016 och <i>Lazarus</i> år 2018). Författarna har flera gånger uttalat sig i media om sin sverigefinska protagonist och betydelsen av att lyfta fram den, enligt dem, fördomsfullt behandlade sverigefinska minoriteten. I denna uppsats undersöker jag bilden av finskhet som förmedlas i de sju romanerna om Joona Linna, och hur denna utvecklas under författarskapets framskridande. Utöver analysen av romanerna har jag även konsulterat intervjuer med författarna, samt deras webbplats larskepler.com, för att spegla min analys i de uttalanden som gjorts i dessa kanaler.</p> <p>Som teoretiskt ramverk för undersökningen använder jag mig av en analysmodell som kombinerar tre litteraturvetenskapliga teoribildningar: postkolonialism, imagologi och puristisk narratologi. Med hjälp av centrala postkoloniala och imagologiska termer som <i>stereotypi</i> och <i>andrafiering</i> kartlägger jag hur finskheten hos Joona Linna, och andra ”finskkodade” karaktärer i romanerna, konstrueras genom olika typer av differentierande markörer som ska signalera finskhet. Till de mest uppenbara av dessa hör bland annat stor betoning på finsk brytning, återkommande instick av finskt språk (ofta dock grammatiskt inkorrekt), svordomen <i>perkele</i>, hänvisningar till tangomusik och melankoli, finska ortnamn och referenser till bastubad. Med hjälp av det narratologiska begreppet <i>implicit läsare</i> identifierar jag en förändring i Keplers sätt att skriva kring finskhet, som signalerar en större medvetenhet om och vilja att kontrollera hurdan bild av finskhet man arbetar med, och även en tydligare ironisk distans till de stereotypa bilder av finskhet som läggs fram i romanerna. Min slutsats backas även upp av att Lars Kepler år 2019 släppte en ny version av sin första Joona Linna-roman, där man putsat bort de mest påfallande oklarheterna och stereotypierna.</p> <p>I min analys har jag identifierat vissa återkommande mönster som präglar Lars Keplers sätt att skildra finskhet. Utöver de redan uppräknade referenserna till finsk kultur och finskt språk förknippas finskheten i Keplers romaner ofta med koncept som natur, kyla, maskulinitet och sexuell dragningskraft, alla kristalliserade i Joona Linnas gestalt. Överlag förekommer fler manliga ”finskkodade” karaktärer i romanserien än kvinnliga, och det är få karaktärer som beskrivs som högutbildade eller välbärgade. En tendens finns även till att referera till Finland som gammaldags och traditionalistiskt i jämförelse med Sverige, både på gott och på ont.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Imagologi, postkolonialism, populärlitteratur, kriminalromaner, deckare, etnicitet, etnicitet i skönlitteratur, finskhet, finskt i Sverige, sverigefinnar, stereotypisering, andrafiering, nationalitet, Joona Linna, Lars Kepler		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Campusbiblioteket i centrum		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	3
1.1 Inledning och syfte med uppsatsen	3
1.2 Uppsatsens disposition	6
1.3 Teori	7
1.3.1 Stereotypier	7
1.3.2 Postkolonialism och andrafiering	10
1.3.3 Imagologi – att studera bilden av de andra i litteraturen	13
1.3.4 Att narratologiskt analysera litterära gestalter	20
1.4 Relevant tidigare forskning	22
1.4.1 Sverige och Finland betraktade med postkoloniala glasögon	22
1.4.2 Imagologisk forskning	24
1.4.3 Forskning om diskursen kring "finskhets" i Sverige	26
1.5 Metod – varför en blandning av imagologi, postkolonialism och narratologi?	28
2. Analys av forskningsmaterialet	31
2.1 <i>Hypnotisören</i> – klichéer och missförstånd.....	31
2.2 <i>Paganinikontaktet</i> – mer nyanserad Finlandsbild men språkliga grodor.....	43
2.3 <i>Eldvittnet</i> – fortsättning i samma spår	51
2.4 <i>Sandmannen</i> – mindre fokus på det "finska"	57
2.5 <i>Stalker</i> – dekonstruktion och rekonstruktion	65
2.6 <i>Kaninjägaren</i> – "sverigefinskhetsen" som uttalat brand	71
2.7 <i>Lazarus</i> – quo vadis Lars Kepler?	78
3. Sammanfattning och avslutning	85
3.1 Diskussion av forskningsresultaten.....	85
3.2 Teoretisk modell: reflektioner	90
3.3 Avslutande ord	92
Litteraturförteckning	94

1. Inledning

1.1 Inledning och syfte med uppsatsen

Hösten 2014 gjorde det sverigefinska radioprogrammet *Popula* ett besök på Stockholms universitet för att fråga studerande om vilken bild de har av finska kvinnor och män. Svaren de fick kan sammanfattas ungefär på följande sätt: finska män är tystlåtna, tjocka och dricker vodka, finska kvinnor är blonda, grova och påminde enligt de svarande om ryska kvinnor.¹ Programledarna suckade uppgivet och undrade över hur det kom sig att gamla stereotypier som dessa fortfarande kunde dyka upp i det moderna Sverige. De är inte ensamma i sina funderingar, och samma fråga har bl.a. tidigare ställts av den sverigefinska journalisten Teija Martinson, som i en artikel i kulturtidningen *Ny Tid* från år 2012 beskriver vad hon kallar den tudelade synen på Finland. Enligt Martinsson existerar det i Sverige två parallella bilder av Finland och det finska, som å ena sidan utgörs av fördomar framkallade av okunskap, och å andra sidan en beundran inför den framgångsrika finska skolan.² I vetenskapligare termer kunde man säga att Martinsson i sin artikel försöker beskriva en del av *finskhetens diskurs* i Sverige, alltså något förenklat den kedja av utsagor kring finskhet som framförs i olika kanaler i det svenska samhället.³

¹ "Fördomarna haglar på Stockholms universitet", radioprogrammet *Popula*, Sveriges Radio Sisuradio (Numera Sveriges Radio finska). Diskussion mellan programledarna Erkki Kuronen och Maija Waris, lyssnaren Minna och forskare Nazar Akrami, 31.10.2014. <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=4738&grupp=21764&artikel=6006905> (hämtad 21.7.2018).

² Martinson, Teija, "Den tudelade synen på Finland" i *Ny Tid*, 23.12.2012. <http://www.nytid.fi/2012/09/den-tudelade-synen-pa-finland/> (hämtad 21.7.2018).

³ Innan jag går vidare med min text kan det vara på sin plats att kort definiera vad jag menar med begreppet *diskurs*, och hur jag kommer att använda det. I den här uppsatsen hänvisar jag till begreppet i den mer allmänna betydelse det kommit att få inom humaniora, alltså sättet man talar, skriver och uttrycker sig om ett visst ämne, och hur dessa utsagor tillsammans samtidigt både uttrycker allt som sägs om ämnet, och bildar normerande gränser för vad man får och kan säga och uppfatta om detsamma. Denna beskrivning ligger ganska nära Michel Foucaults ursprungliga definition av begreppet, med den precisering att min förståelse av *diskurs* också går utanför rent institutionaliserade fält.

Se Nationella sekretariatet för genusforskning, "Diskurs" i *Ordlista*, <https://www.genus.se/ord/diskurs/> (hämtad 21.7.2018). Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine: <https://web.archive.org/web/20170401055206/http://www.genus.se/ord/diskurs/> (hämtad 13.4.2020), Longhofer, Wesley & Winchester, Daniel (red.) *Social Theory re-wired*, Routledge (Taylor & Francis Group), 2016, <http://routledgesoc.com/category/profile-tags/discourse> (hämtad 12.3.2020),

År 2016 tar diskussionen om finskheten i Sverige ytterligare ett steg vidare då antologin *Finnjävlar* utkommer. I den uttalat postkoloniala antologin skriver ett flertal personer med rötter i Finland om upplevelsen av att växa upp med finsk bakgrund i Sverige, en upplevelse som fler av dem menar skaver, gör ont, inte sitter riktigt rätt.⁴ Flera av skribenterna berättar om upplevelser av att hela tiden bli stämplade p.g.a. sin finskhet, men att läget i dag ser annorlunda ut och att finskhetens status har höjts i Sverige till den grad att sverigefinländare knappt längre ses som invandrare. *Finländarna har klättrat på den rashierarkiska stegen*, säger Kristian Borg, redaktören för *Finnjävlar*, provokativt i en artikel för det finska rundradiobolaget Svenska Yle, samtidigt som han menar att sverigefinländare fortfarande utsetts för en hel del dold rasism och stereotypisering.⁵ Kristian Borg och hans medskribenter kan alltså även de sägas tala om en tudelad diskurs kring finskhet i Sverige, där fördomar ibland dyker upp även i dagens moderna samhälle, fördomar som sverigefinnar förväntas kunna förhålla sig avlägset humoristiskt till.

Som litteraturvetare är jag naturligtvis intresserad av att undersöka hur dessa frågor om porträttering av finskhet i Sverige avspeglas i skönlitteraturen. För att kunna göra detta har jag formulerat en teoretisk modell som utgår från tre litteraturteoretiska inriktningar: imagologi, postkolonialism och narratologi. Imagologi och postkolonialism är teorier som strävar efter att ifrågasätta invanda föreställningar om etnicitet och identitet i samhället. Medan de har något olika fokus, imagologin undersöker stereotyper i litteraturen och postkolonialismen hur koloniala maktförhållanden påverkar dagens värld, utgår båda från en grundtanke om att litteraturen kan vara betydelsefull i skapandet av en diskurs kring etnicitet.⁶

samt Eriksson Gunnar, Emt Jeanette och Hallberg Peter, "Diskurs" i *Nationalencyklopedin*, <https://www.ne.se.libproxy.helsinki.fi/uppslagsverk/encyklopedi/lång/diskurs> (hämtad 12.3.2020).

⁴ Borg Kristian (red.), *Finnjävlar. Suomiperkeleet ruotsissa*. Tammerfors: Vastapaino, 2017.

⁵ Holmbom Annika, "Sverigefinländarna sågs inte heller med blida ögon i Finland", intervju med Kristian Borg, *Svenska Yle*, 7.10.2017. <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/10/07/sverigefinlandarna-sags-inte-heller-med-blida-ogon-i-finland> (hämtad 21.7.2018).

⁶ Nationella sekretariatet för genusforskning, "Postkolonialism" i *Ordlista*, <https://www.genus.se/ord/postkolonialism/> (hämtad 21.7.2018). Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine: <https://web.archive.org/web/20171211111829/https://www.genus.se/ord/postkolonialism/> (hämtad 13.4.2020).

Se även definition på imagologi i Karlsson Hammarfelt, Linda, "Mörka moln över röda stugor. Konstruktionen av det svenska i samtida tyskspråkig populärkultur" i *Forskning om Europafrågor vid Göteborgs universitet 2015, Norden i Europa: Rörelser, resor, föreställningar 1945–2014/Centrum för Europaforskning vid Göteborgs universitet*. Skrift nr 28, sid. 53. Göteborg: Göteborgs universitet, 2015.

Stereotypier, vare sig negativa eller positiva, har ofta förmedlats via litteratur och på så sätt påverkat hur människor tänker. För att verkligen kunna undersöka denna process, utan risk för att gå för långt utanför det skönlitterära verket, behövs en teori som förankrar granskningen i den rent tekniska texten. Här kommer den narratologiska biten av min modell in i analysen.

Med Martinssons och Borgs påstående om en tudelad finskhetbild i bakhuvudet formulerar jag således syftet för denna uppsats, nämligen att med hjälp av min begreppsapparat undersöka hur litterära gestalter som tillskrivs finsk etnicitet avbildas i en framgångsrik romanserie. Jag frågar mig hurdana bidrag som författare utan rötter i Finland kan ge till diskursen om finskhet. Kommer bilden som möter läsaren att vara fylld med fördomar eller tvärtom att krossa dem?

Primärmaterialet för min undersökning utgörs av Lars Keplers sju kriminalromaner om den sverigefinske polisen Joona Linna: *Hypnotisören* (2009), *Paganinikontraktet* (2010), *Eldvittnet* (2011), *Sandmannen* (2012), *Stalker* (2014), *Kaninjägaren* (2016) och *Lazarus* (2018). Bakom pseudonymen Lars Kepler står författarna Alexandra Coelho Ahndoril och Alexander Ahndoril, som skrivit sammanlagt åtta romaner tillsammans. I den här avhandlingen kommer jag inte att behandla vare sig den fristående romanen *Playground* (2015), eller den kommande åttonde delen i serien om Joona Linna. Detta eftersom den förre saknar bilder av finskhet som är relevanta för min ämnesbegränsning och den andra eftersom den vid tidpunkten för mitt arbete med denna avhandling ännu inte publicerats.⁷ Samtliga romaner är utgivna på det prestigefyllda svenska förlaget Albert Bonniers förlag och har valts för att representera modern, välsäljande svensk kriminallitteratur med stor genomslagskraft. Paret Ahndorils böcker har översatts till flera språk och sålts i sammanlagt 11 miljoner exemplar världen över.⁸

Fokus för mitt arbete kommer att ligga på att undersöka hur bilden av finskhet konstrueras i det skönlitterära språket hos Lars Kepler (t.ex. genom repliker, beskrivningar, antydningar, citat) och vilken bild av kategorierna *finnar*, *sverigefinnar* och *finlandssvenskar* (i den mån de förekommer) som ges i

⁷ Den åttonde romanen om Joona Linna beräknas utkomma hösten 2020. Albert Bonniers förlag, "Lars Kepler förnyar avtal med Albert Bonniers Förlag" i *Nyheter*, <https://www.albertbonniersforlag.se/nyheter/lars-kepler-fornyar-avtal-med-albert-bonniers-forlag/> 17.10.2019. (Hämtad 13.4.2020)

⁸ Albert Bonniers förlag, "Lars Kepler utkommer med Joona Linna 7", i *Nyheter*, <https://www.bonnierforlagen.se/nyhetsrum/nyheter/2018/01/26/lars-kepler-utkommer-med-joona-linna-7/> 26.1.2018 (Hämtad 21.7.2018).

karaktiseringen av de litterära gestalterna. Min undersökning utgår från den postkoloniala och imagologiska uppfattningen om nationen, och därmed också nationella identiteter som konstruktioner, som upprätthålls och skapas inom olika diskurser i samhället. Samtliga av dessa kategorier som berör ämnet för min analys ("finsk", "svensk", "sverigeansk", "finlandssvensk" etc.) kommer därför att hädanefter markeras med citationstecken, för att understryka att de inte är fasta enheter som går att definieras utan ständigt förändringsbara diskursiva objekt vars gränser är förhandlingsbara och lösa. För läsbarhetens skull kommer jag inte att markera nationalitetstermer utöver dessa enligt detta mönster, även om det samma naturligtvis också gäller för dem.

Som teoretisk utgångspunkt för arbetet används som tidigare konstaterats postkolonial och imagologisk teori, där centrala analysbegrepp är t.ex. andrafiering (d.v.s. främmandegöring mellan *vi* och *de*), nationella stereotypier och etnicitet. Till detta perspektiv fogar jag också en narratologiskt puristisk syn på litterära gestalter, som utgår från premissen att de inte bör analyseras psykologiserande, utan endast på basis av textuell information. Jag kommer dock även att vid behov kommentera extern information kring verken som kan vara relevant för analysen, t.ex. intervjuer författarna gjort om ett visst verk, eller uppgifter som hämtats från deras webbsida. Detta anser jag relevant eftersom paret Coelho Ahndoril tagit en mycket aktiv inställning till marknadsföringen av sina böcker, och ofta uttalar sig i media om sina karaktärer och hur de skriver om dem.

Avslutande fastslår jag att mina forskningsfrågor blir följande: Hur konstrueras bilden av "finskhet" i de verk jag undersöker, och vad signalerar den? Återkommer en viss bild av "finskhet" eller är skildringarna olika? Vilka egenskaper kodas som "finska" / "sverigeansk" / "finlandssvenska", och finns det variationer i dessa? Vidare frågar jag mig också vilken effekt den bild av "finskhet" som förmedlas av paret Kepler, som inte har rötter i Finland eller i den "sverigeansk" minoriteten, får i den större diskursen om "finskheten" i Sverige.

1.2. Uppsatsens disposition

Denna avhandling består av två huvudkapitel, som för läsbarhetens skull är uppdelade i mindre enheter med underrubriker. I det första kapitlet fokuserar jag främst på att ringa in den tradition jag skriver in min forskning i, och att presentera och reda ut de postkoloniala, imagologiska och narratologiska teorier som utgör mina arbetsverktyg. Jag lyfter även fram relevant tidigare forskning som jag förhållit mig till i formulerandet av min problemställning, och klargör den metod som jag använder mig av i analyserna.

Avhandlingens andra kapitel ägnas helt åt analysen av primärmaterialet, d.v.s. de sju hittills utkomna delarna i Lars Keplers kriminalromansserie om poliskommissarien Joona Linna. Jag går igenom varje bok skilt för sig och redogör för den bild av "finskhet" som konstrueras i romanen i fråga, och sammanfattar mina iakttagelser i slutet av varje genomgång. Efter analyskapitlet följer en sammanfattande diskussion och avslutning, där jag placerar informationen från kapitel två i relation till mina forskningsfrågor. I det avslutande kapitlet kommer jag även att resonera kring vilka frågor jag inte kunnat behandla i min egen text och vilka som kunde vara relevanta för fortsatt forskning inom detta ämne.

1.3. Teori

I detta avsnitt av uppsatsen redogör jag utförligare för de teoretiska utgångspunkterna för min analys, d.v.s. begreppet stereotypi, postkolonial teori, imagologi och narratologisk analys av litterära karaktärer.

1.3.1. Stereotypier

Konceptet *stereotypi* är centralt både för den postkoloniala och den imagologiska teoribildningen. Innan jag går in för att beskriva de teorier jag arbetar med vill jag först definiera hur jag kommer att förhålla mig till begreppet i min text. I folkmun förses ordet ofta med en negativ konnotation, men det är viktigt att uppmärksamma att detta inte nödvändigtvis är fallet inom den akademiska diskursen.

Begreppet *stereotypi* myntades ursprungligen av den amerikanske journalisten Walter Lippmann, som sin bok *Public Opinion* från år 1922 beskrev det som inlärd förutfattade meningar som hjälper oss att förstå den komplexa världen omkring oss.⁹ Man kan alltså konstatera att stereotypin uppfyller en nödvändig funktion som krävs för att kunna fungera i samhället, eftersom människan är beroende av mentala verktyg för kategorisering och förenkling.¹⁰

⁹ Torvinen Merja, "The Sámi and the Finnish in French travel books: A case study". *Presentation från minisymposium om Imagologi vid Uleåborgs universitet 15.4.2004*, sid. 3. Worddokument tillgängligt på http://www.student.uulu.fi/~merjator/index_files/Page354.htm. (Hämtad 13.4.2020) och Lippmann, Walter, "Chapter 6: Stereotypes", i *Public Opinion*, sid. 59. New York: The free press/Macmilian publishing co. Inc., 1965: *We are told about the world before we see it. We imagine most things before we experience them. And those preconceptions [...] govern deeply the whole process of perception.*

¹⁰ Lippmann, *Public Opinion*, sid. 59: *There is economy in this. For the attempt to see all things freshly and in detail, rather than types and generalities, is exhausting, and among busy affairs practically out of the question.*

Efter Walter Lippmann har flera definitioner diskuterats, många där stereotypin färgats distinkt negativ, men på senare tid har man börjat acceptera en bredare och mer nyanserad bild av begreppet.¹¹

Lippmanns ursprungliga avsikt var inte heller att definiera stereotypin som något direkt negativt, och inom t.ex. imagologisk forskning är man inte heller ute efter att värdera stereotyper utan snarare dekonstruera dem. En modernare och mer användbar definition av stereotypin beskrivs av socialpsykologen Marco Cinnirella som [...] *belief systems which associate attitudes, behaviours and personality characteristics with members of a social category*.¹² Inom denna definition rymms så väl den allmänna, negativt färgade uppfattningen av begreppet som fall av positivt färgad stereotypisering, vilket Cinnirella exemplifierar med tanken om personer anställda inom sjuk- eller dagvård som extra uthålliga och altruistiska.¹³ Stereotypisering kan alltså också användas för att förse vissa grupperingar med positiva egenskaper, vilket i sin tur kan ha både goda och negativa följder (exempel: personer inom sjukvården respekteras för det arbete de gör men **måste** samtidigt ständigt arbeta hårt för att uppfylla omvärldens förväntningar).

Det som skiljer stereotypin från andra typer av kategoriseringar av samhället (t.ex. kategorier) är dess uthållighet och beständighet. Där de flesta karakteriseringar behöver förändras för att uppehålla sin trovärdighet uppfattas stereotypin som oföränderlig, vilket också gör den normerande.¹⁴ På grund av detta är det lätt att glömma bort att stereotypin, vare sig positiv eller negativ, är en konstruktion som uppstått i en specifik historisk och politisk kontext som påverkat dess utformning. Stereotypierna, som kan rikta sig både utåt mot en annan grupp (då de kallas för *hetero-stereotyper*) eller inåt mot en egen gruppering (*auto-stereotyper*), fyller alltid en funktion och är alltid värdeladdade och evaluerande av de grupperingar som omtalas.¹⁵

¹¹ Torvinen Merja, *Presentation från minisymposium om Imagologi vid Uleåborgs universitet 15.4.2004*, sid. 3.

¹² Cinnirella Marco, "Ethnic and National Stereotypes: A Social Identity Perspective". I Barfoot C.C (red.), *Beyond Pug's Tour. National and Ethnic Stereotyping in Theory and Literary Practice/DQR Studies in Literature*, vol. 20, sid. 37. Amsterdam: Rodopi, 1997.

¹³ Ibid, sid. 37.

¹⁴ Elmgren Ainur, *Den allrakäraste fienden. Svenska stereotyper i finländsk press 1918–1939*, sid. 18. Lund: Sekel bokförlag, 2008.

¹⁵ Lehtonen Jaakko, "Stereotypes and collective identification". I Petkova Diana & Lehtonen Jaakko, *Cultural Identity in an Intercultural context*, sid. 66–67. Jyväskylä: Jyväskylä universitet, 2005.

Historikern Ainur Elmgren diskuterar stereotypens funktioner i inledningen till sin doktorsavhandling *Den allrakäraste fienden – Svenska stereotyper i finländsk press 1918–1939*, och konstaterar att den fyller tre konstruktiva funktioner. Elmgren refererar antropologen Thomas Hylland Eriksen som menar att stereotypin ger människor en känsla av att förstå samhället, förklarar ojämlika samhällssituationer och definierar den egna gruppens gränser.¹⁶ Elmgren påpekar att stereotypin på detta sätt kan användas för att bl.a. legitimera den rådande maktfördelningen i samhället eller olika gruppers moraliska överlägsenhet, men också för protest eller uppror.¹⁷ Huruvida en stereotypi uttolkas positivt eller negativt är enligt Elmgren och Eriksen upp till den tolkande individens gruppidentifikation, och beror på vilka egenskaper som värderas inom dennes kontext. Det är heller ingen självklarhet att positiva stereotyper medför positiva följder, utan dessa kan också ha en skadlig effekt.

Som Ainur Elmgren konstaterar lönar det sig i undersökningar av stereotyper att inte falla i fällan som kommunikationsforskaren Michael Pickering kallar för *patologiserande av stereotypen*, d.v.s. att koncentrera sig på dess skadlighet och att bevisa detta för allmänheten.¹⁸ Elmgren sammanfattar träffande riskerna med detta på följande sätt;

*Om man bara ser på stereotypen som en missuppfattning, en felaktig föreställning som försvinner när den väl har korrigerats, missförstår man den roll som stereotypen spelar i sitt historiska och samhälleliga sammanhang. Om man däremot fokuserar på det ideologiska fält som stereotypen opererar i, kan man avslöja stereotypens sårbarhet.*¹⁹

Att undersöka och dekonstruera stereotyper och deras kontext på detta sätt är också precis vad en imagologisk och postkolonial litteraturanalys strävar efter att göra.

¹⁶ Elmgren, *Den allrakäraste fienden*, sid. 17–18.

¹⁷ Ibid, sid. 18.

¹⁸ Ibid, sid. 19.

¹⁹ Ibid, sid 19.

1.3.2. Postkolonialism och andrafiering

Postkolonial teori, eller postkolonialism som disciplinen också ibland brukar kallas, är ett komplext och heterogent forskningsfält inom konstvetenskap, humaniora och samhällsvetenskaper. Förenklat uttryckt kan det sägas undersöka och problematisera västvärldens sätt att definiera och förhålla sig till omvärlden i hierarkiska mönster.²⁰ Begreppet postkolonialism har sin grund i den historiska, till industrialiseringen anknutna kolonialism som européer under flera århundraden utövade på den övriga världen och som innebar att sociala, kulturella, pedagogiska, ekonomiska och politiska dominansförhållanden upprättades mellan en koloniserande och en koloniserad befolkning, där den ena parten företrädde makt och dominans medan den andra kännetecknades av exotisering och kontroll.²¹ Inom litteraturvetenskapen ligger postkoloniala studier som fält nära andra på maktförhållanden koncentrerade teoribildningar som genus- och queerforskningen samt marxistisk teori, och kopplas i analyser ofta ihop med dessa inriktningar för att skapa ett normkritiskt och intersektionellt perspektiv. Framstående forskare inom postkolonial teoribildning är Frantz Fanon, Edward Said, Homi Bhabha, Stuart Hall och Gayatri Spivak som alla arbetat för att dekonstruera och kommentera historiska maktförhållanden som ännu i modern tid påverkar hur världen ser ut och utvecklas.

Eftersom det postkoloniala fältet är så brett med flera olika inriktningar presenterade av olika teoretiker, kommer jag i denna korta presentation främst att fokusera på den apparat som är användbar för min undersökning. Jag kommer att koncentrera mig på den främmandegörande processen andrafiering, och dess samband med kulturella uttryck som skönlitteratur. En grundläggande tanke för alla moderna postkoloniala inriktningar är ändå som jag tidigare nämnt en syn på nationer (och därav också nationella etniciteter) som konstruktioner. Den kände historikern Benedict Anderson har träffande kallat nationer för *föreställda gemenskaper*, som konstrueras genom språk och kulturella uttryck.²²

I artikeln *Toinen-Vieras, Näkökulmia kolonialistisen toiseuden tutkimukseen* ur antologin

20 de Los Reyes Paulina, "Postkolonialism". I *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/postkolonialism>. (Hämtad 21.7.2018) och Tenngart Paul, *Litteraturteori*, sid. 131. Malmö: Gleerups, 2008.

21 Tenngart, *Litteraturteori*, sid. 32.

22 Anderson Benedict, *Imagined communities. Reflections of the Origin and Spread of Nationalism*, sid. 1–9. London/New York: Verso, 2006.

Kulttuurihistoria – johdatus tutkimukseen från år 2001, beskriver kulturforskare Marjo Kaartinen de processer som kan undersökas med hjälp av postkolonial teori.²³ Som utgångspunkt fungerar tanken om en kolonial diskurs, som uppstår då kolonisatören närmar sig den koloniserade, och skapar sig uppfattningar om denna. Centralt i detta möte blir hävdandet av sin egen identitet på bekostnad av det som upplevs som främmande, genom att tillskriva detta drag som man inte vill se hos sig själv, genom stereotypisering och den process som kallas för *andrafiering*. Inom postkolonial litteraturanlys arbetar man ibland med parbegreppen *den andre* och *den Andre* för att beskriva denna process.²⁴ I relationen mellan kolonisatören och den koloniserade blir kolonisatören normen, den med makten att definiera och bestämma om vad som är normalt och vad som är avvikande. Således blir han den koloniserades *Andre*, en maktpostition som markeras med användningen av versal, medan den maktlöse koloniserade blir kolonisatörens *andre*, en skugga som kontrolleras och definieras av kolonisatören.²⁵

Hur hänger då detta ihop med skönlitteratur? På denna fråga svarar bl.a. Edward Said i sin för den postkoloniala teorin grundläggande bok *Orientalism* (1978). Said redogör för hur västvärlden konstruerade den exotiserande och romantiserade bilden av det mystiska Orienten genom en diskurs han kallar för *orientalism*. Denna konstruktion menar Said att utgör alla sätt för västvärlden att definiera orienten som annorlunda och därmed befästa sin egen överlägsenhet. Said beskriver hur man kan undersöka diskursen genom att undersöka vilka delar som byggde upp den:

*Vilka andra former av intellektuell, estetisk, vetenskaplig och kulturell energi ingick i utformandet av en imperialistisk tradition som den orientalistiska? Hur användes filologin, lexikografen, historien, biologin, de politiska och ekonomiska teorierna, romanerna och poesin som stöd för orientalismens i stort sett imperialistiska perspektiv på världen?*²⁶

Som man ser menar Said alltså att även skönlitteraturen i högsta grad kan bidra till skapandet av

²³ Kaartinen Marjo, "Toinen-Vieras, Näkökulmia kolonialistisen toiseuden tutkimukseen" i Kari Immonen och Maarit Leskelä-Kärki (red.), *Kulttuurihistoria – johdatus tutkimukseen*, sid. 391. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2001.

²⁴ Tenngart, *Litteraturteori*, sid. 138–139.

²⁵ Ibid, sid. 138–139.

²⁶ Said Edward, *Orientalism* (översättning Hans O. Sjöström), sid 17. Stockholm: Ordfronts förlag, 1993.

ojämlika maktförhållanden i samhället, ett resonemang som han vidareutvecklar i ett av sina senare verk *Culture and imperialism* (1993). Said konstaterar i bokens förord att han anser speciellt romanen vara ett av den främsta verktygen för skapandet av imperialistisk diskurs:

*I have looked especially at cultural forms like the novel, which I believe were immensely important in the formation of imperial attitudes, references, and experiences. [...] stories are at the heart of what explorers and novelists say about strange regions of the world.*²⁷

Med hjälp av kulturen och det litterära uttrycket är det möjligt för parten som besitter makten, i detta fall kolonisatören, att genom ständiga kulturella upprepningar av det koloniala tillståndet normalisera detta, befästa det i folks sinnen och stärka uppfattningen om vissa människor som överlägsna andra. Om denna diskurs även är den enda som ges tillträde på de kulturella arenorna, tränger den oundvikligen också ut andra röster som kunde komma med avvikande inslag.

Liknande tankar som hos Said möter vi hos den postkoloniale professorn Homi Bhabha, som i antologin *Nation and Narration* (1990) beskriver nationen som en ambivalent konstruktion, ett narrativ och en textuell strategi. Bhabha refererar den italienske kommunisten Antonio Gramsci, och beskriver nationen på följande sätt:

*[...] a form of cultural elaboration (in the Gramscian sense) [...] an agency of ambivalent narration that holds culture at its most productive position, as a force for 'subordination, fracturing, diffusing, reproducing, as much as producing, creating, forcing, guiding.*²⁸

Med termen *elaboration* menar Bhabha här den samling av mönster som gör det möjligt för nationen att upprätthålla sig själv: kombinationen av vidmakthållandet av en ideologi och de kulturella uttryck som gör den politiska verkligheten möjlig.²⁹ Bhabha betraktar språket som performativt och på så sätt

²⁷ Said Edward, *Culture and Imperialism*, sid. XII (introduktion). New York: Vintage Books/Random House Inc, 1993.

²⁸ Bhabha Homi: *Nation and narration*, sid. 3–4. New York: Routledge, 1990.

²⁹ Bhabha är själv inte särskilt utförlig på den här punkten, så jag hänvisar till Edward Sids förklaring av begreppet *elaboration* i Said Edward, *The World, The Text and the Critic*. sid. 170–171. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press, 1983:

By elaboration Gramsci means two seemingly contradictory things. First, to elaborate means to refine, to work out (e-laborare) some prior or more powerful idea, to perpetuate a world view. Second, to elaborate means something more qualitatively positive, the proposition that culture itself or thought or art is a highly complex and quasi-

konstruerande av nationen genom ett ambivalent narrativ, där kulturen både producerar det nationella narrativet och samtidigt begränsar vem och vad som får tillhöra diskursen. Bhabha betonar alltså även han att kulturen bör ses som ett skapande inslag i nationen och dess maktförhållanden både internt och externt. Han konstaterar träffande att *den andre* aldrig befinner sig utanför eller bortom oss, utan alltid dyker upp inom den kulturella diskursen, speciellt då vi tror att vi talar inom vår egen gruppering.³⁰ Ett utmärkt exempel på detta är hur vi uttrycker oss i skönlitteraturen.

Said och Bhabha arbetar i sina undersökningar främst med att undersöka klassisk litteratur och dess förhållande till franska, brittiska och amerikanska koloniala relationer, men det är möjligt att låna deras litteratursyn och postkoloniala begreppsapparat för annan typ av forskning. I en postkolonialt färgad analys kan man t.ex. använda sig av deras teorier för att undersöka diskursen kring invandrare i media och film, eller syna andra ojämna maktförhållanden som uttrycks med kulturella medel. Relevanta frågor att ställa sig då blir bl.a. att undersöka vem som definierar diskursen kring ett visst ämne, vem som ges utrymme att tala om saker och bli tagen på allvar, vems utsagor som får uppmärksamhet, samt vad som sägs om den part som inte ges alla dessa privilegier i diskussionen. Kort sagt: vem som får agera norm och vem som blir andrafierad. Den postkoloniala teorin är politisk till sin natur, och strävar således också efter att lyfta upp samhälleliga orättvisor i hopp om att dessa skall kunna rättas till. Denna aspekt skiljer fältet något från min andra teoretiska apparat, imagologin, som jag ska presentera till näst.

1.3.3. Imagologi – att studera bilden av de andra i litteraturen

Imagologin är ett fält inom litteraturvetenskapen som intresserar sig för konstruktionen av nationella stereotypier i litteratur. Imagologin kan kortfattat sägas basera sig på, men inte vara begränsad till, studiet av hur nationer typifieras, representeras och/eller karikeras i en definierad tradition eller korpus av kulturella uttryck.³¹ Image studies, som teorin ibland även kallas, har främst använts av tyska,

autonomous extension of political reality and, given the extraordinary importance attached by Gramsci to intellectuals, culture, and philosophy, it has a density, complexity, and historical-semantic value that is so strong as to make politics possible. Elaboration is the ensemble of patterns making it feasible for society to maintain itself.

³⁰ Bhabha, *Nation and narration*, sid. 5.

³¹ Detta är en direkt översättning av en definition publicerad i Hoenselaars Ton och Leerssen Joep, "The Rhetoric of National Character: Introduction". I *European Journal of English Studies* 13:3, sid. 251. Routledge, 2009:

franska, belgiska och holländska forskare, och har sin bakgrund i strukturalistisk litteraturanalis.³² Imagologisk forskning och undervisning bedrivs idag främst av Joep Leerssen, professor i modern europeisk litteratur vid Amsterdams universitet, som gett ut en stor mängd artiklar och publikationer på ämnet och upprätthåller webbsidan och forskningsportalen *imagologica.eu*, som fungerar som huvudsaklig introduktion till fältet. Andra betydelsefulla forskare för imagologin är t.ex. Hugo Dyserinck (fältets *grand old man*), Waldemar Zacharasiewicz, Manfred Beller och William L. Chew III. Som helhet är forskningsdisciplinen ändå rätt liten, och koncentrerad till specifika europeiska universitet och forskare. Eftersom imagologin är ett i finländska akademiska kretsar rätt så obekant fält, som även arbetar med mångbottnade koncept som nation och stereotypi, anser jag att en grundlig kontextualisering krävs för att förstå vilken syn på begreppen teorin företräder, samt vilken vetenskapstradition imagologin uppstått ur.

Att karakterisera och nedteckna litterära porträtt av *den andre* är något människan sysslat med sedan antiken (ett klassiskt exempel på detta finner vi i Tacitus *Germania*),³³ men imagologins tidiga rötter kan spåras till 1800-talets så kallade *komparativa litteraturforskning* (*Komparistik* på tyska). I samband med 1700-talets romantiska strömningar, gryende nationalism och samtida framväxt av begreppet *kultur* i framför allt Tyskland började man anse det möjligt att definiera vissa sedvänjor och beteenden som tillhörande vissa nationer. Följaktligen ville man identifiera, och även konstruera, skillnader mellan dessa. Vid denna tid genomsyrades de humanistiska vetenskaperna av Johann Gottfried Herders och G. W. F. Hegels idéer om nation och kultur som en fundamental komponent av människan, och inom litteraturvetenskapen sågs skönlitteraturen som tydligt förbunden med nationalitet och språk.³⁴

De tidiga jämförande litteraturteoretikerna utgick i sin forskning från den för tiden självklara uppfattningen om ett samband mellan nationalitet och personlighetsdrag, s.k. *nationalkaraktärer*. Man

Imagology is based on, but not limited to, the inventory and typology of how nations are typified, represented, and/or caricatured in a given tradition or corpus of cultural articulations.

³² Leerssen, Joep: "Imagology: History and method". I Beller, Manfred & Leerssen Joep (red): *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey*, sid. 17. Amsterdam: Rodopi, 2007.

³³ Kantola Janna, "Imagologia: näkökulma ja sen perustelu". I *Kulttuurintutkimus* 29:1, sid. 44. Jyväskylä: Jyväskylä universitet, 2012.

³⁴ Leerssen, Joep, *Imagology: History and method*, sid. 17–19.

ansåg det möjligt att definiera nationella särdrag av typen *skottar är snåla* eller "*finländare*" är tysta, och att en nations litteraturhistoria och kultur kunde tolkas som uttryck för dessa.³⁵

Litteraturforskningens mål blev då att t.ex. undersöka hur den engelska nationalkaraktären avbildades i tysk litteratur och vice versa, ofta utgående från fördomar och etniska stereotyper som ansågs riktiga. En grundläggande förutsättning för forskningen var en essentialistisk uppfattning av nationalitet och kultur som något enhetligt och beskrivbart, och en föreställning att kulturella gränser sammanföll med nationella.³⁶ Den moderna litteraturvetenskapliga imagologin har egentligen samma mål som 1800-talets komparativa litteraturvetare, att undersöka hur olika nationaliteter porträtteras och uppmärksammas i litteratur, men med några absoluta och betydelsefulla skillnader. För det första utgår imagologin från en dekonstruktivistisk postmodern vetenskapssyn, där nationen ses som ett konstruerat fenomen utan egentlig bas.³⁷

Imagologin som modern litteraturvetenskaplig metod uppkom under 1950-talet, då franska litteraturvetare utgående från ovanstående tankar började undersöka interkulturella relationer i termer av ömsesidiga uppfattningar, bilder och självbilder i litteraturen.³⁸ Den holländske forskaren Hugo Dyserinck sammanfattade under 1960-talet den imagologiska litteraturanalysens utgångspunkt som uppfattningen om att bilder av nationer inte är mentala representationer som skapas **av nationer, om nationer**, utan diskursiva konstruktioner som cirkulerar i samhället.³⁹ I stället för att kartlägga litterära porträtt av nationaliteter utan att ifrågasätta dem, blev imagologens uppgift nu att utreda hur vi ser oss

³⁵ Kantola, *Imagologia: näkökulma ja sen perustelu*, sid. 45.

³⁶ Leerssen, *Imagology: History and method*, sid. 19: Joep Leerssen lyfter fram den franske positivistiske kritikern Hippolyte Taines hävdan att litteraturhistoria utgörs av en viss ras kulturella uttryck vid en viss tid och plats (race, milieu, moment) som ett typiskt uttryck för detta tänkande.

³⁷ Kantola, *Imagologia: näkökulma ja sen perustelu*, sid. 45.

³⁸ Leerssen Joep, *On Imagology*. <http://imagologica.eu/aboutimagology>. (Hämtad 21.7.2018).
Originalcitatt: *The specialism in Comparative Literature which studies intercultural relations in terms of mutual perceptions, images and self-images, was developed in France [...]*.

³⁹ Leerssen, *Imagology: History and method*, sid. 23. Min översättning, originalcitattet lyder:

[...] *images concerning character and identity are not mental representations which are conceived by nations about nations but which, as articulated discursive constructs circulating through societies, are constitutive of national identification patterns.*

själva och andra genom litteraturen, hur bilderna vi har av oss själva och de andra uppstår, samt hur dessa hänger ihop och konstrueras genom sin växelverkan. I praktiken är ämnet för imagologens forskning då stereotypen, med vilket man här inte avser en egentlig fördom, utan en kulturellt delad representation av en fördomsfull uppfattning, som forskaren ser som en fiktiv konstruktion med förmåga att påverka hur människor förhåller sig till omvärlden också utanför litteraturen.⁴⁰ Imagologisk forskning är inte intresserad av att utreda huruvida det ligger en sanning i den undersökta avbildningen, utan kontextualiserar den för att bättre förstå hur den uppkommit och vilka syften den tjäna.⁴¹ Imagologen frågar sig därför t.ex. vem som presenterar bilden, vilka dess tilltänkta mottagare är, i vilket forum och under vilka politiska förhållanden bilden presenteras, samt med vilka hjälpmedel detta görs.⁴² Till skillnad från den postkolonialt inriktade forskaren uppmanas imagologen att försöka förhålla sig så neutralt som möjligt till materialet, och inte koncentrera sig på att kritisera sina källor eller använda forskningsmaterialet för politiska ändamål.

I sin forskning arbetar imagologen med koncept som lånats ur socialpsykologi och kulturforskning. Kulturforskare Janna Kantola redogör i artikeln *Imagologia, näkökulma ja sen perustelu* från 2011 för de viktigaste imagologiska begreppen, med utgångspunkt i grundtermen *image*, som betyder mental eller diskursiv bild.⁴³ Kantola lyfter fram beteckningarna *auto-image* och *hetero-image*, som avser den bild en grupp har av sig själv respektive andra, och visar hur en imagolog med hjälp av dessa kan utreda t.ex. hur en grupperings självbild kan påverka andra gruppers uppfattningar om den.⁴⁴ Andra betydelsefulla verktyg för en fördjupande imagologisk analys är *meta-image* och *imagem*, där det första innebär den bild en gruppering tror att omvärlden har av dem. Det andra hänvisar till en bild som förkroppsligar flera

40 Assmuth Aino, "Die Barbaren werden von Russen gespielt" – Etniset hahmot Wladimir Kaminerin kertomuskokoelmassa *Russendisko ja Mein deutsches Dschungelbuch*, sid 45–46. Avhandling pro gradu, <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/29107/diebarba.pdf?sequence=1>. Helsingfors: Helsingfors universitet, 2011 (Hämtad 21.7.2018) och Holmberg, Åke, *Världen bortom Västerlandet II – Den svenska omvärldsbilden under mellankrigstiden*, sid. 11. Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället, 1994. Professor emeritus i historia vid Göteborgs universitet, Åke Holmberg sammanfattar i sin bok *Världen bortom Västerlandet II – Den svenska omvärldsbilden under mellankrigstiden* träffande imagologins grundtanke: "omvärldsbilden avslöjar betraktaren mycket mer än den han betraktar."

42 Joep Leerssen, *A summary of Imagological Theory*, <http://imagologica.eu/theoreticalsummary>. (Hämtad 21.7.2018).

43 Kantola, *Imagologia: näkökulma ja sen perustelu*, sid. 47–49.

44 Ibid, sid. 48.

egenskaper samtidigt, ibland t.o.m. ett stereotypt motsatspar, t.ex bilden av "finländare" som trumpna och modiga på en gång.⁴⁵ Imagologen undersöker hur dessa olika mentala bilder samverkar och påverkar varandra, och arbetar för att avmystifiera de stereotypier som uppstår till följd av denna process.⁴⁶

I den mycket grundliga artikeln *Imagology: On using ethnicity to make sense of the world* från 2016 ringar Joep Leerssen ytterligare in imagologens analysverktyg och arbetsmetod. Enligt Leerssen är speciellt genrer som barnlitteratur, sentimental komedi, populärlitteratur eller nationalistisk, romantisk prosa givande för en undersökning av nationella stereotypier, då dessa är litterära genrer som domineras av svart-vitt karakteriserande.⁴⁷

Leerssen konstaterar först liksom Kantola och andra imagologer att det han kallar för *etnotypen*, alltså den stereotypa representationen av nationell karaktär, inte kan definieras mot något reellt eller mätas empiriskt.⁴⁸ Etnotyper är helt och håller diskursiva objekt: narrativa troper och retorisk formularia som används och upprepas i litteraturen. Etnotypen är mycket starkt intertextuell och refererar ofta bakåt till äldre material, speciellt med ett implicit eller explicit jämförande perspektiv. Leerssen teoretiserar att den nationella stereotypin i fokus placeras emot en insinuant bakgrund om hur denna skiljer sig från övriga nationella karaktärer: det avvikande lyfts fram och betonas som typexempel, och man avsäger sig tanken om den andre som vanlig och normal. Olikheter mellan betraktaren och den betraktade överdrivs, medan likheter minimeras för att förstärka processen.⁴⁹

Vidare menar Leerssen att det är viktigt att separera vad en etnotyp är, och framförallt inte är.

⁴⁵ Ibid, sid. 48–49.

⁴⁶ Ibid, sid. 52.

⁴⁷ Leerssen, Joep, "Imagology: On using ethnicity to make sense of the world". I Galéote, Géraldine (red.): *Iberic@I, Revue d'études ibériques et ibéro-américaines, Numéro 10: Les stéréotypes dans la construction des identités nationales depuis une perspective transnationale*, sid. 19. Paris: Institut d'Etudes Hispaniques/Université Paris-Sorbonne Paris IV, 2016.

⁴⁸ Ibid, sid. 16–17.

⁴⁹ Ibid, sid. 17.

Etnotypen omfattar inte allt som sägs om en nation, d.v.s. rena fakta om bl.a. botäthet eller klimat, utan fokuserar på hur man använder dessa fakta som förklaring och motivation i litterära narrativ (t.ex. påståenden av typen *finländare är fåordiga och individualistiska eftersom de bor i en kall, nordlig miljö med stora avstånd mellan grannar*).⁵⁰ Imagologen bör ändå inse att denna typ av uppgifter har använts för att t.ex. bygga upp oppositionella temperamentsmönster och att kontrastera dessa, t.ex. jämförelser mellan eldiga spanjorer i syd med tystlåtna briter i norr. Som imagolog bör man förhålla sig väldigt skeptisk till uppgifter av denna typ, eftersom hela världen vid behov placeras i olika positioneringar beroende på betraktarens utgångspunkt. Hur fungerar t.ex. karakteriseringen av de tystlåtna, nordliga briter, ifall de kontrasteras med de ännu nordligare placerade islänningarna? Här faller basen för etnotypen ihop som ett korthus.⁵¹

En annan viktig poäng Leerssen lyfter fram är den nationella stereotypens föränderlighet i enlighet med politiska och historiska skeenden, och hur detta egentligen stärker etnotypens trovärdighet. Eventuella kontraster och motsättningar i imagemen, d.v.s. hela diskursen kring etnotypen, bortförklaras ofta med påståenden om temperament och kultur. Då imagemen kan omfatta helt motsatta utsagor blir etnotypen på så sätt omöjlig att motbevisa: den innehåller alla egenskaper på en gång, vilket gör det möjligt att alltid hitta något som bekräftar den.⁵² Därför är det fullständigt möjligt för en och samma etnotyp att vara positivt eller negativt kodad vid olika tillfällen. I tider av fred betonas positiva egenskaper och likheter mellan olika nationaliteter, i konfliktsituationer olikheter.⁵³ Enligt Leerssen finns det ändå vissa fasta egenskaper (monogami, familjeliv, ärlighet etc.) som upplevs som positiva oberoende vilken etnotyp de tillskrivs. Sammanfattande kan man alltså konstatera att imagologins syfte enligt Leerssen är tudelat: att undersöka hur vi genom litteraturen ser på oss själva och de andra, men

⁵⁰ Ibid, sid. 17.

⁵¹ Ibid, sid 18. Leerssen förtydligar ytterligare:

[...] *any nation can, given an appropriate counterpart, be configured as reflecting northern or southern, central or peripheral, strong or weak, aristocratic or bourgeois values. These temperamental oppositions are also multi-scalar: they can be used at will to schematize distinctions between macroregions, between countries, or regions within a single country.*

⁵² Ibid, sid 18.

⁵³ Ibid, sid 18–19.

samtidigt också att dekonstruera de avbildningar som undersöks. Imagologin är således aktivt samhällsinriktad och tvärvetenskaplig, och påminner på många sätt om postkolonialismen, med undantag för avsaknaden av det kolonialhistoriskt inriktade perspektivet.

Leerassen avslutar sitt resonemang om imagologins användbarhet i litteraturforskningen med att konstatera att den hjälper forskaren att utreda den nationella stereotypin genom dess *intertexter*, *kontexter* och *textuella egenskaper*. Inom imagologin anser man att etnotyper är mycket intertextuella, d.v.s. med lingvistikern och filosofen Julia Kristevas definition tanken om att ingen text står isolerad utan ingår i ett nät av relationer till andra texter.⁵⁴ Imagologens uppgift blir då att spåra den nationella stereotypins intertext i historien och se hur denna inverkat på hur stereotypin ser ut i dag. Man letar efter intertextuella bevis på det Leerseen kallar för *saker man hört förut men inte vet var eller när*, de texter på vilkas bas etnotypen konstrueras.⁵⁵ En central faktor som gör etnotypen så effektiv är att dess upprepande har en trygghetsskapande effekt av igenkänning hos människor, som därigenom legitimerar utsagans trovärdighet.

I den kontextuella analysen relateras etnotypen i sin tur till sin historiska, samtida och efterkommande omgivning. Viktiga frågor för imagologen att ställa sig är t.ex. vilka var utgångspunkterna då texten skrevs? Vilka var utgångspunkterna i verk den refererar till? Vilka verk har i sin tur påverkats av och reproducerat denna etnotyp? Leerssen exemplifierar den kontextuella analysen med att påpeka att det t.ex. är omöjligt att diskutera etnotypen hos Walter Scotts judiska karaktärer Isaac och Rebecca i *Ivanhoe*, utan att samtidigt förhålla sig till Shakespeares Shylock och Jessica ur *Köpmannen i Venedig* och se sambanden mellan dessa porträtteringar.⁵⁶

Slutligen uppmanar Leerssen ytterligare imagologen att inte glömma bort att betrakta den litterära etnotypen som text och undersöka dess textuella egenskaper. Det är viktigt att definiera inom vilken

⁵⁴ Andersson, Lars Gustafsson. Hallberg, Peter, "Intertextualitet", i *Nationalencyklopedin* <http://www.ne.se.libproxy.helsinki.fi/uppslagsverk/encyklopedi/lång/intertextualitet>. (Hämtad 22.7.2018).

⁵⁵ Leerssen, *Imagology: On using ethnicity to make sense of the world*, sid. 20. Originalcitatet lyder: *the imagologist's task is to retrieve these implied commonplaces from the dormant, latent condition of "the things one has heard before without quite knowing where and when"*.

⁵⁶ Ibid, sid 20.

genre etnotypen produceras och reproduceras, vilken position etnotypen har i texten, och hur denna placeras i relation till andra etnotyper. Imagologen bör bland annat fråga sig ifall den nationalitet som konstrueras i texten utan större omständlighet kunde ersättas med en annan, och vad detta i så fall eventuellt kan betyda.⁵⁷ Genom att förena dessa tre perspektiv i en kritisk närläsning av verket är det således möjligt att kartlägga diskursen kring den nationella stereotypin, och lyfta upp vidare frågor om varför denna ser ut som den gör. Imagologin är således enligt Leerssen ett utmärkt verktyg för att undersöka den komplexa processen bakom hur stereotyper avbildas i dagens medialiserade och globaliserade värld.

Joep Leerssens definition av imagologens arbete är lång och mångdelad och kan naturligtvis inte sägas representera alla typer av modern imagologisk analys, men hans förslag på hur en imagologisk läsning av text kan se ut är mycket tydligt och användbart. Jag kommer därför att utnyttja hans teoretiska ramverk i min analys, eftersom det möjliggör en verklig djupdykning i en text.

1.3.4. Att narratologiskt analysera litterära gestalter

Eftersom fokus för min analys av hur "finskhet" konstrueras ligger i att se hur litterära gestalter tillskrivs en "finsk" etnicitet, bör man också bestämma ramarna för hur en sådan tolkning egentligen skall se ut. Det är viktigt att slå fast ut vilket perspektiv jag ämnar tolka de litterära gestalterna för att förklara den litteratursyn min läsning företräder.

I sin avhandling *Karaktär och perspektiv – att tolka litterära gestalter i det mimetiska språkspelet* undersöker och kommenterar litteraturprofessorn Lars Åke Skalin olika sätt att tolka litterära gestalter.⁵⁸ Han inleder sitt resonemang kring karaktärsanalys genom att försöka bestämma vad en litterär gestalt egentligen är, och konstaterar att detta är svårt eftersom det finns så många olika teoretiska utgångspunkter. Någon typ av konsensus har ändå uppnåtts kring att en litterär gestalt kan sägas vara en *person-effekt*, summan av [...] *en lång rad skilda tekniska grepp som i allmänhet förknippas med ett namn*.⁵⁹

⁵⁷ Ibid, sid. 21.

⁵⁸ Skalin, Lars-Åke, *Karaktär och perspektiv – Att tolka litterära gestalter i det mimetiska språkspelet*, Historia litterarum 17, sid. 11–16. Uppsala: Acta universitatis Upsaliensis, 1991.

⁵⁹ Ibid, sid. 19.

Ifall man accepterar tanken om en litterär gestalt som summan av tekniska grepp, är det enligt Skalin också logiskt att betrakta den litterära gestalten som en textuell konstruktion, ett narrativt konstverk, som inte bör uppfattas som verklig och analyseras med hjälp av psykologiserande teorier.⁶⁰ Enligt detta puristiska, narratologiska sätt att se på litteraturen får forskaren endast använda sig av textuella ledtrådar för att kartlägga och beskriva gestalten, eftersom det annars finns risk för orimligheter i tolkningen. Lämpliga fokuspunkter för litteraturvetaren blir då den information en eventuell berättare ger genom direkt karakterisering, eller gestaltens repliker, handlingar, yttre och inre miljö, som alla är uttryck för en indirekt karakterisering.⁶¹

Jag kommer i min analys att utgå från en kombination av en puristisk syn på litteraturen som ett språkligt konstverk, samtidigt som jag genom det postkoloniala och imagologiska perspektivet relaterar analysen till en större, samhällelig kontext. Detta kan göras bl.a. genom att se närmare på vilken funktion en litterär gestalt tilldelas i texten. Utgående från funktionella kriterier brukar litterära gestalter delas in i motsatspar som platta och statiska eller dynamiska och runda, på basis av huruvida de är komplexa och föränderliga, eller fasta typer som bara förkroppsligar en idé. Lars Åke Skalin argumenterar för en indelning i *färgade* och *genomskinliga karaktärer*, där han med färgade gestalter avser sådana som på något sätt bryter mot handlingens norm och överraskar läsaren, medan genomskinliga gestalter är så anpassade till handlingen att de blir osynliga för läsare.⁶² Skalins begrepp är framtagna för en större narratologisk textanalys, och jag ämnar inte använda mig av hela hans begreppsapparat, men jag ser en nytta i begreppen *färgad* och *genomskinlig*, som tydligt markerar gestaltens funktion i handlingsförloppet. Då man undersöker hur karaktärer tillskrivs etnicitet kan det vara av intresse att se om vissa etniciteter representeras av genomskinlighet och andra av mer komplexa, färgade skildringar.

⁶⁰ Ibid, sid. 12–13.

⁶¹ Holmberg, Claes-Göran och Ohlsson Anders, *Epikanalys – en introduktion*, sid. 62–64. Lund: Studentlitteratur, 1999.

⁶² Skalin, *Karaktär och perspektiv – Att tolka litterära gestalter i det mimetiska språkspelet*, sid. 222.

1.4. Relevant tidigare forskning

Det finns en del undersökningar om den ”svenska” diskursen kring ”finskhet” samt imagologisk och postkolonial forskning som berör Sverige och Finland, även om jag inte lyckats hitta någon forskning som direkt skulle motsvara mitt perspektiv. Jag ämnar nu kort redogöra för de viktigaste verken inom respektive forskning som jag förhåller mig till.

1.4.1 Sverige och Finland betraktade med postkoloniala glasögon

En av startpunkterna för min forskning ligger i det postkoloniala tänkandet. Traditionellt har de stora europeiska imperiernas förhållande till sina kolonier fungerat som utgångspunkt för den postkoloniala litteraturforskningen, men på senare år har man också börjat placera in de nordiska länderna i ett kolonialt sammanhang. Den postkoloniala begreppsapparaten har i ”finsk” kontext bl.a. använts av kulturgeografen Juha Ridanpää i *Kuvitteellinen pohjoinen – Maantiede, kirjallisuus ja postkoloniaalinen kritiikki*⁶³ och litteratur- och medieforskarna Olli Löytty, Joel Kuortti och Mikko Lehtonen i *Kolonialismin jäljet, keskustat, periferiat ja Suomi*.⁶⁴ I Sverige har tematiken också behandlats i två postkolonialt färgade antologier: Den av Raoul Granqvist redigerade *Svenska Överord – en bok om gränslöshet och begränsningar*⁶⁵ och Louis Fayes och Michael McEachranes *Sverige och de Andra – Postkoloniala perspektiv*.⁶⁶

Gemensamt för de ”svenska” och ”finska” forskarnas texter är en strävan till att visa att postkoloniala perspektiv kan och bör användas i en nordisk kontext, även om teorin behöver anpassas för att bättre fånga upp den mer subtilt koloniala diskursen. Ridanpää, som i sin forskning undersöker fiktiva skildringar av norra Finland, påpekar att en strikt tolkning av postkolonialism begränsar fältets fokus till

⁶³ Ridanpää Juha, *Kuvitteellinen pohjoinen – Maantiede, kirjallisuus ja postkoloniaalinen kritiikki*, Nordia Geographical publications 34:2, Publications of the Geographical Society of Northern Finland and the Department of Geography. Uleåborg: Uleåborgs universitet, 2005.

⁶⁴ Kuortti Joel, Lehtonen Mikko och Löytty Olli (red.), *Kolonialismin jäljet, keskustat periferiat ja Suomi*. Helsingfors: Gaudeamus, 2007.

⁶⁵ Granqvist Raoul (red.), *Svenska Överord, en bok om gränslöshet och begränsningar*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion, 1999.

⁶⁶ Fayes Louis och Mc Eachrane Michael (red.) *Sverige och de Andra – postkoloniala perspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur, 2001.

länder som genomgått en formell dekolonisationsprocess under perioden efter andra världskriget.⁶⁷ Han lyfter ändå fram att postkolonialismens främsta syfte är att dekonstruera en uppdelning av världen i absoluta kategorier, och att tanken på en enda korrekt definition av postkolonialism strider mot detta. Det är därför enligt Ridanpää möjligt att applicera en postkolonial tolkning på alla representationer av utanförskap och förhållande mellan centrum och periferi, så länge forskaren konstruerar sin undersökning så att den relateras till lokala frågor.⁶⁸ Exempel på denna typ av forskning som varit användbar för min uppsats ges t.ex. i böckerna av Lehtonen och Löytty samt historieforskaren Lars Elenius, som i sina texter *Suomiko toista maata?*⁶⁹ och *Förlusten av Finland – ett svenskt trauma*⁷⁰ speglar Finlands roll i en kolonial kontext. Elenius diskuterar kring förlusten av den ”finska” rikshalvan som ett trauma i ”svensk” historieskrivning som måste tystas ner och glömmas bort. Särskilt användbara är även hans diskussioner om det historiska förhållandet mellan Finland och Sverige som det mellan centrum och periferi, vilket enligt Elenius motiverar undersökning av frågan med en postkolonial begreppsapparat.

Ett nyare inslag i diskussionen kring Sveriges eventuella koloniala förhållande till Finland är förstås också den bok jag nämner i inledningen till denna uppsats, d.v.s. den ”sverigefinska” antologin *Finnjävlar*. I det inledande kapitlet i boken skriver redaktören Kristian Borg fram en tidslinje över Finlands historia, under den något provocativt utformade rubriken *Tusen år av förtryck, motstånd och försoning* (översättning hämtad ur bokens svenskspråkiga version).⁷¹ Borg går sedan över till att diskutera kring den ”finska” erfarenheten i Sverige och referera till journalisten Christian Catomeris deklaration om Finlands ”svenska” historia som ett föremål för kamp mellan två olika historiesyner och nedtystande av kolonialistiskt färgat förtryck.⁷² Borgs formuleringar är ideologiskt färgade och går tvärt emot rådande

⁶⁷ Ridanpää, *Kuvitteellinen pohjoinen – Maantiede, kirjallisuus ja postkoloniaalinen kritiikki*, sid. 28–29.

⁶⁸ Ibid, sid. 29.

⁶⁹ Lehtonen Mikko och Löytty Olli, ”Suomiko toista maata?”, i Kuortti Joel, Lehtonen Mikko och Löytty Olli, *Kolonialismin jäljet, keskustat periferiat ja Suomi*, sid. 105–119.

⁷⁰ Elenius Lars, ”Förlusten av Finland – ett svenskt trauma”. I *Svenska överord, en bok om gränslöshet och begränsningar*, sid. 75–93.

⁷¹ Borg Kristian (red.), *Finnjävlar*. Stockholm: Verbal Förlag 2016.

⁷² Borg (2017), *Finnjävlar. Suomiperkeleet ruotsissa* sid. 26–27.

historieskrivning, vilket fick bl.a. den "finlandssvenska" dagstidningen Hufvudstadsbladets kulturchef, Fredrik Sonck att på paradplats fullständigt utdöma bokens historiesyn.⁷³ Som dock Sonck även själv konstaterar senare i sin recension finns det ändå dimensioner i förhållandet mellan Finland och Sverige som kan konstateras vara djupt problematiska och rasistiskt färgade, t.ex. den utbredda skepsisen mot den efterkrigstida invandringen från Finland och 1800-talets "svenska" rasbiologers syn på "finnarna" som lägre stående jämfört med den "svenska", germanska stammen.⁷⁴ Om det senare ämnet har bl.a. historikern Aira Kemiläinen skrivit om i boken *Suomalaiset, outo Pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti*,⁷⁵ samt kulturanthropologen Tapio Tamminen i *Kansankodin Pimeämpi Puoli*.⁷⁶

Huruvida Catomeris och Borg driver sina resonemang för långt i jämförelse med andra forskare är inte för mig att diskutera i denna uppsats. Under min forskning har jag ändå kunnat konstatera att det inom flera olika fält finns en, om än inte särskilt utbredd, pågående strävan efter att diskutera Sveriges och Finlands gemensamma historia i postkoloniala termer och fundera kring vilken inverkan detta kan ha på dagens samhälle. Jag anser därför att min uppsats kommer att passa bra in i den pågående debatten.

1.4.2. Imagologisk forskning

Som jag redan konstaterade i det tidigare kapitlet om imagologi är fältet inte särskilt utbrett, och jag har därför upplevt vissa svårigheter med att hitta referenslitteratur som direkt motsvarar min forsknings utgångspunkt. Det finns en del intressanta böcker och artiklar som behandlar bilden av "finskhet" i skönlitteratur utan att använda sig av en imagologisk begreppsapparat, t.ex. antologin *Toisten Suomi – mitä meistä kerrotaan maailmalla*, där konstruktioner av "finskhet" undersöks hos bl.a. ryska, brittiska och franska författare (men typiskt nog inte "svenska").⁷⁷ Jag väljer ändå här att lyfta fram två rent imagologiska undersökningar som, även om de inte motsvarar mitt ämne, varit nyttiga för mig.

⁷³ Sonck Fredrik, "Antirasistiska sverigefinnar lånar Sannfinländarnas historiesyn". I *Hufvudstadsbladet* 5.1.2017. Helsingfors: KSF-media, 2017.

⁷⁴ Sonck, *Antirasistiska sverigefinnar lånar Sannfinländarnas historiesyn*, 5.1.2017.

⁷⁵ Kemiläinen Aira, *Suomalaiset, outo pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti*. Helsingfors: Finska Historiska Samfundet, 1994.

⁷⁶ Tamminen Tapio, *Kansankodin pimeämpi puoli*. Jyväskylä: Atena kustannus Oy, 2015.

⁷⁷ Sihvo Hannes (red.), *Toisten Suomi. Mitä meistä kerrotaan maailmalla*. Jyväskylä: Atena kustannus Oy, 1995.

Tidigare forskning om bilder av nationaliteter i "svensk" litteratur har bl.a. lagts fram av professor Åke Holmberg, som i sin bok *Världen bortom västerlandet II – Den svenska omvärldsbilden under mellankrigstiden*, redogör för den "svenska" bilden av omvärlden i olika typer av skrifter och dagstidningar under åren 1916-40, med speciellt fokus på skildringen av *Orienten* och *Fjärran Östern*.⁷⁸ Materialet Holmberg forskar i är betydligt äldre än det jag själv valt att undersöka, men hans forskning bidrar icke desto mindre med en användbar modell för hur en imagologisk undersökning skall se ut, och är en god introduktion till arbete med en imagologisk begreppsapparat.

Ett exempel på imagologisk forskning om "finskhet" som varit mycket användbar för mig är Raija Taramaas doktorsavhandling *Stubborn and Silent Finns with 'sisu' in Finnish-American Literature*, där Taramaa undersöker bilder av "finskhet" i böcker skrivna av författare som är ättlingar till utvandrare "finländare".⁷⁹ Förutom Taramaas grundliga teoretiska genomgång av imagologiska verktyg tar hon även upp flera intressanta sätt att betrakta hur "finska" etnotyper upprätthålls och förändras genom samverkan mellan medlemmar i minoritetsgruppen i fråga och majoritetsbefolkningen. Taramaas slutsats är att nationella stereotypier kan fortsätta överföras inom minoritetsgrupper från generation till generation även i en kulturell kontext som inte längre motsvarar de ursprungliga utvandrarnas etnicitet, men att stereotypierna ofta förenklas och förändras så att de bättre anpassas till ett mångkulturellt samhälle.⁸⁰ Intressant för min undersökning har även varit att betrakta Taramaas utredning av vilka stereotypa drag som de "finsk-amerikanska" författarna uppfattar som typiskt "finska": *sisu*, uthållighet, renlighet, hjälpsamhet, förtegenhet och stor alkoholkonsumtion.⁸¹ Det är givande att kontrastera dessa med bl.a. de stereotypier invandrande "finländare" belades med i Sverige, och som undersökt av etnologen Marja Ågren (se nästa kapitel).

⁷⁸ Holmberg, *Världen bortom Västerlandet II – Den svenska omvärldsbilden under mellankrigstiden*, sid. 236–239.

⁷⁹ Taramaa Raija, *Stubborn and silent finns with 'sisu' in finnish-american literature. An imagological study of Finnishness in the literary production of finnish-american authors*, Acts universitatis ouluensis, B Humaniora 76. Uleåborg: Uleåborgs universitet, 2007.

⁸⁰ Taramaa, *Stubborn and silent finns with 'sisu' in finnish-american literature*, sid. 182–183.

⁸¹ Ibid, sid. 182–185.

1.4.3. Forskning om diskursen kring "finskhhet" i Sverige

Vid sidan av den postkoloniala och imagologiska forskningen har jag också intresserat mig för forskning som fokuserat på hur bilden av "finländare" och det "finska" i Sverige ser ut, och hur denna konstrueras. Som jag redan nämnde i inledningen till den här uppsatsen har jag valt att kalla detta för *diskursen om "finskhheten" i Sverige*.

Den tidigare forskning jag stött på som undersökt detta har granskat författare ur den "sverige-finska" minoriteten, som t.ex. Rolf Blaubergs pro gradu-avhandling *Etnicitet klass och kön i sverige-finsk litteratur: En intersektionellt filtrerad studie av Susanna Alakoskis Svinalängorna, Antti Jalavas Asfaltblomman och Eija Hetekivi Olssons Ingenbarnsland*⁸² och litteraturforskare Erkki Vallenius doktorsavhandling *Kansankodin Kuokkavieraat. II maailmansodan jälkeen Ruotsiin muuttaneet suomalaiset kaunokirjallisuuden kuvaamina*.⁸³ Det finns även en del studier om hur "finskhhet" representeras inom fack- och faktalitteratur, men inget som fokuserar på hur "finskhheten" i Sverige beskrivs av författare som saknar "sverige-finsk" bakgrund. På så sätt uppstår ett tomrum där jag tänker mig att min egen forskning kring Lars Keplers romaner kunde passa in. De utredningar jag främst använt mig av i utstakandet av min analys är universitetslektor Antti Ylikilskiläs studie i hur "finskhhet" representeras inom läroboks- och tidningsgenren,⁸⁴ och etnolog Marja Ågrens diskussion om stereotyper kring "finskhhet" som förmedlas i bl.a. den akademiska världen.⁸⁵

⁸² Blauberg Rolf, *Etnicitet klass och kön i sverige-finsk litteratur: En intersektionellt filtrerad studie av Susanna Alakoskis Svinalängorna, Antti Jalavas Asfaltblomman och Eija Hetekivi Olssons Ingenbarnsland*. Avhandling pro gradu, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/44833>. Helsingfors: Helsingfors universitet, 2014. (Hämtad 21.7.2018).

⁸³ Vallenius, Erkki, *Kansankodin kuokkavieraat. II maailmansodan jälkeen ruotsiin muuttaneet suomalaiset kaunokirjallisuuden kuvaamina*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 692. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1998.

⁸⁴ Ylikilskilä Antti, "Bilden av Sverige-finländare, finländare, finska i Sverige, finska och Finland i läroböcker i svenska och historia samt i dagstidningar". I Lainio Jarmo (red.), *Utbildningsval, sociala karriärer, språkliga kompetenser och identiteter. Del II Pilotstudiefasen*, sid. 143–194. (Rapporter från Finskt språk- och kulturcentrum, 6/U-SOKKI-rapporter, 2.) Eskilstuna: Mälardalens högskola, 2006.

⁸⁵ Ågren Marja, "Vad sägs om finskhhet? Stereotypa skildringar av finnar i Sverige". I Berg Magnus, Reinvelt Riina och Yttrhus Line Alice (red.) *Etnisk komplexitet, Nordliga länder, kulturvetenskapliga perspektiv*, sid. 122–143. (Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 38/NNF Publications 15). Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige & Nordic Network of Folklore, 2002.

Ylikiiskilä berättar i artikeln *Bilden av sverigefinländare, finländare, finska i Sverige, finska och Finland i läroböcker i svenska och historia samt i dagstidningar* från 2006 om hur dagstidningar samt läroböcker i historia och svenska skildrar "finskhet", och konstaterar att den bild han möter ofta är onyanserad och otillräcklig.⁸⁶ "Sverigefinnarna" och "finskheten" i Sverige lyser med sin frånvaro i materialet, och den bild som förmedlas av Finland i läroböckerna cirkulerar kring krigen, landets tvåspråkighet och några berömda "finska" författare. Speciellt uppseendeväckande är karakteriseringen av "finskhet" i böckerna i svenska, där materialet enligt Ylikiiskilä innehåller texter som förmedlar en bild av "finländaren" som en *lågutbildad person som dör en våldsam död, använder droger och alkohol, skolkar från skolan och slåss men är sportig*.⁸⁷ Gamla fördomar går om och om igen, och Ylikiiskilä konstaterar att läroböckerna tycks ha fastnat på 1960-talet.⁸⁸

Om Ylikiiskilä ondgjorde sig över hur läroböckerna reproducerar en fördomsfull bild konstaterar etnologen Marja Ågren att "finskhetsens" diskurs också formas i det akademiska rummet. I sitt inlägg *Vad sägs om finskhet – Stereotypa skildringar av Finland i Sverige* i artikelsamlingen *Etnisk komplexitet* från 2002, menar hon att den stereotypa bilden av "finländaren" som melankolisk och aggressiv även tillåts leva vidare i forskning inom bl.a. etnologin.⁸⁹ Hon lyfter fram en artikel som den berömde etnologen Åke Daun skrivit tillsammans med kollegerna Carl-Erik Mattlar och Erkki Alanen, där de bl.a. karakteriserar "finnar" som osäkra, tystlåtna och mer främlingsfientliga än "svenskar". Ågren hävdar att Daun et. als forskning bygger på tolkningar och föråldrad information snarare än aktuella fakta, och kritiserar forskarna för att inte begrunda vilka följder deras rapport kan få.⁹⁰ Hon placerar också in artikeln i en större diskurs kring "finskhet", och diskuterar kortfattat bl.a. typiska fördomar om "finnar" och hur dessa kan analyseras utgående från begreppen stereotypi och banal nationalism. Ågren sammanfattar träffande diskussionen kring "finskhet" med att konstatera att det är svårt att presentera alternativa identifikationer för "finskhet" i Sverige så länge som stereotyper tillåts dominera diskursen.⁹¹

⁸⁶ Ylikiiskilä, *Bilden av sverigefinländare, finländare, finska i Sverige, finska och Finland i läroböcker i svenska och historia samt i dagstidningar*, sid. 191–194.

⁸⁷ Ibid, sid. 157.

⁸⁸ Ibid, sid. 194.

⁸⁹ Ågren, *Vad sägs om finskhet? Stereotypa skildringar av finnar i Sverige*, sid. 124–131.

⁹⁰ Ibid, sid. 128–131.

⁹¹ Ibid, sid. 131–136.

I sin doktorsavhandling *Är du finsk eller...? En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige* från 2005 fortsätter Ågren att utvidga sitt resonemang kring stereotypa konstruktioner av "finskhets" i Sverige och banal nationalism. Ågren menar att "finskhets" i Sverige genom stereotyper fått utgöra *den andre*, "svenskhets" skugga, ett arbete som bl.a. utförts med skönlitteraturens och historieskrivningens hjälp.⁹² "Finskhets" har upprepade gånger representerats av vildhet, aggressivitet och överdriven sexualitet, för att kontrasteras mot den civiliserade "svenskhets". Som första stora invandrargrupp i Sverige har "finnar" och "finskhets" också ofta setts som synonym med problematik, en diskurs som var tydlig under 1970- och 80-talen och ofta illustrerades i den numera ökända tidningsrubriken *en finne igen*.⁹³ Ågren lyfter ändå fram tendenser i det "svenska" samhället i dag att knappt längre betrakta de inflyttade "sverige-finländarna" och deras ättlingar som invandrare (vilket därmed klassificerar dem som oproblematisks), och att dessa nu i stället kan ses agera något slags buffert mellan det "svenska" samhället och andra grupper av nyanlända, som fått överta den problematisks stämpeln.⁹⁴ Ågren konstaterar ändå hoppfullt att en sådan dyster tolkning av hennes undersökning inte behöver representera hela sanningen, då de "sverige-finnar" hon själv intervjuat snarare betonar hybriditeten i sin identitet, och därmed inte upplever sig som fastklämda i en viss form eller position i samhället.⁹⁵

1.5. Metod – varför en blandning av imagologi, postkolonialism och narratologi?

Som metod för min forskning kommer jag att kombinera begrepp och synsätt ur imagologin och postkolonial teori eftersom jag anser att båda teorier är relevanta för min forskning. Medan min undersökning av konstruktioner av "finskhets" i Lars Keplers kriminalromaner kanske på grund av sin frågeställning lutar mer mot ett klassiskt imagologiskt än ett postkolonialt perspektiv, anser jag ändå att en postkolonial begreppsapparat kan stöda den imagologiska analysen. En postkolonial läsning tenderar att även ifrågasätta de resultat som en imagologisk analys snarare presenterar, vilket ger mervärde.

⁹² Ågren Marja, *"Är du finsk eller...?" En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige*. sid. 130–131. Göteborg: Bokförlaget Arkipelag/Etnologiska föreningen i Västsverige, 2006.

⁹³ Ågren, *Är du finsk eller...?" En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige* sid. 128–131.

⁹⁴ Ibid, sid. 239.

⁹⁵ Ibid, sid. 239–240.

Inom imagologin har man under flera år fört en diskussion kring problemen med fältets avgränsning, och efterlyst en förnyelse av disciplinens begreppsapparat. I sin artikel *Dislocating Imagology – and how much of it can or should be retrieved?* från 2013 ifrågasätter forskare Claudia Perner den klassiska imagologins användbarhet.⁹⁶ Perner konstaterar att den imagologiska forskningen ofta tenderar att vara etnocentrisk, men att man ändå utgår från att de resultat som fås fram på något vis går att anpassa på globala förhållanden.⁹⁷ Vidare menar Perner att imagologin trots sina dekonstruktivistiska och antirasistiska strävanden misslyckas eftersom man antar att det finns nationsgränser som kan användas för att beskriva litteraturen man undersöker (tysk litteratur, ”svensk” litteratur etc.).⁹⁸ På detta sätt reproducerar imagologin själv de stereotyper och uppfattningar om nationens fasthet som den avser kritisera, samtidigt som man också inom fältet hävdar att imagologen är kapabel till en kulturellt neutral ståndpunkt utan att själv påverkas av auto-images och hetero-images.⁹⁹

Perner får senare även medhåll i sin kritik av den framstående imagologen Joep Leerssen som i artikeln *Imagology: On using ethnicity to make sense of the world* påpekar att en imagologisk forskning har en tendens att betrakta den nationella stereotypen som en avskild kategori utan att beakta andra underliggande maktstrukturer i samhället.¹⁰⁰ Leerssen menar att en modern imagologisk teori behöver använda sig av ett utökat perspektiv där även kategorier som kön, klass och ålder beaktas i analysen för att få fram en tydligare bild av hur olika stereotyper samverkar och rangordnas i samhället.¹⁰¹ Eftersom denna typ av intersektionellt, kritiskt tänkande är välanvänt inom postkolonial teori blir det alltså ett naturligt val för mig att kombinera arbetssätt från dessa två närliggande discipliner i min analys. Genom att omfatta detta utvidgade synsätt på imagologisk analys tar jag också del i rådande strömningar inom fältet som bland annat behandlades under en imagologisk konferens vid universitetet i Wien, *New perspectives on imagology*, i april år 2018.¹⁰² Som det uttrycks i konferensens föredragsinbjudan kan ett

⁹⁶ Perner Claudia, ”Dislocating Imagology – and how much of it can or should be retrieved?” i Munkelt, Margaret (red): *Postcolonial Translocations: Cultural Representation and Critical Spatial Thinking*, sid. 29–44. Amsterdam: Rodopi, 2013.

⁹⁷ Ibid, sid. 32.

⁹⁸ Ibid, sid. 31–32.

⁹⁹ Ibid, sid. 32–34.

¹⁰⁰ Leerssen, *Imagology: On using ethnicity to make sense of the world*, sid. 21.

¹⁰¹ Ibid, sid. 26.

¹⁰² Edtstadler Katharina, Folie Sandra, Kreuter Andrea, Mayr Sophie och Zocco Gianna (Arbetsgruppen för konferensen *New perspectives on imagology* vid Universitetet i Wien, 3–5.4.2018), *Call for Papers & Posters*,

klassiskt imagologiskt perspektiv ha problem med att fånga upp det tillstånd av hybriditet och postkolonial verklighet som präglar många av dagens samhällen, och att en kombination av imagologi och postkolonialism därför kan vara fruktbar för fältets utveckling.¹⁰³

Vid sidan av dessa två närliggande teorier anser jag det viktigt att även rota mitt arbete i den narratologiska karaktärsanalysen, för att konkretisera läsningen och undvika alltför vidlyftiga utvecklingar eller spekulationer utanför det egentliga ämnet. Imagologi och postkolonial teori arbetar som här konstaterats med stora övergripande samhällsliga strukturer som rasism, stereotypi och fördomar, och risken för att ta in också omotiverade utomtextuella faktorer i analysen är därför närvarande. Den narratologiska begreppsapparaten bibehåller fokus vid texten och romanen som textuell struktur, och hjälper på så sätt till att rikta analysen tillbaka mot det konstruerade verket. Med hjälp av Lars-Åke Skalins begrepp om färgade respektive genomskinliga karaktärer, menar jag mig kunna identifiera de olika karaktärernas uppgift i det *mimetiska språkspel* som utgör Lars Keplers romaner.¹⁰⁴

Genom att kombinera narratologi med teoretiska verktyg ut imagologin och postkolonial teori tror mig på detta sätt kunna hålla mig från att falla i den imagologiska forskningens klassiska fallgropar, och nå fram till mångsidigare och djupare analys än vad som hade varit möjligt med endast en teoretisk referensram. Som litteraturforskarna Ioana Mohor-Ivan och Michaela Praisler konstaterar i sin artikel *Some theoretical perspectives on imagology* kan nya och viktiga insikter komma ur en sådan förening: *the on-going dialogue between imagology and its neighbours can only enrich both theoretical premises and practical research in the study of different forms of cultural representation*.¹⁰⁵

Institutionen för litteraturvetenskap, Universitetet i Wien. <https://imagology2018.univie.ac.at/call-for-papers-posters/>. (Hämtad 21.7.2018).

¹⁰³ Edtstadler, Folie, Kreuter Mayr och Zocco, *Call for Papers & Posters*.

¹⁰⁴ Skalin, *Karaktär och perspektiv – Att tolka litterära gestalter i det mimetiska språkspelet*, sid. 15. Med mimetiskt språkspel avser Skalin här den skönlitterära texten som ett slags performans, som skiljer den från faktabaserat berättande: *The mimetic language game constitutes a type of performance, and thereby differs from factual narration*. Detta sätt att betrakta litteratur betonar ytterligare dess konstruerade natur.

¹⁰⁵ Mohor-Ivan Ioana, och Praisler Michaela, "Some theoretical considerations on imagology". I *Annals of "Dunărea de Jos", Fascicle XIII, New Series, Issue 26, XXV*, sid. 73. University of GALAȚI, 2007.

2. Analys av forskningsmaterialet

2.1 *Hypnotisören* – klichéer och missförstånd

Hypnotisören från 2009 är den första kriminalromanen i serien om Joona Linna och det verk som lägger grunden för den bild av "finskhet" som Lars Kepler arbetar med i sina böcker. Boken fick mycket stor uppmärksamhet vid lanseringen, inte minst på grund av den medialiserade jakten på personerna bakom författarpseudonymen, och har enligt uppgift haft stora försäljningsframgångar både i Sverige och utlandet.¹⁰⁶ År 2012 filmatiserades romanen med den "finlandssvenske" skådespelaren Tobias Zilliacus i huvudrollen som Joona Linna, flankerad av stora "svenska" filmstjärnor som Lena Olin och Mikael Persbrandt.¹⁰⁷ Handlingen i boken (och den nedbantade filmversionen) utgörs av en gastkramande skräckhistoria som cirkulerar kring en tonårspojkes råa, incestuöst motiverade familjemord och de följder som mordutredningen får för kriminalkommissarie Joona Linna och hans medhjälpare, den medicinske hypnotisören Erik Maria Bark. För min undersökning är romanen (och dess olika biprodukter) intressant på många sätt, speciellt eftersom det blivit klart att skildringen av "finskhet" genomgått förändringar mellan olika upplagor av boken.

Skildringen av "finskhet" i *Hypnotisören* förkroppsligas nästan helt och hållet i den narratologiska konstruktionen av protagonisten Joona Linna, och dennes agerande under romanens gång. I några grundläggande narratologiska termer kan perspektivet i romanen (och samtliga av dess efterföljare) definieras som heterodiegetiskt,¹⁰⁸ och den mycket dialogdrivna berättelsen karakteriseras av det som i narratologiska termer beskrivs som showing, en känsla av att berättaren är försvunnen och avståndet mellan diegesen (den framberättade världen) och läsaren är mycket kort.¹⁰⁹ Med hjälp av dessa verktyg tecknas en bild av en intensiv berättelse i högt tempo där Joona Linna befinner sig i händelsernas mitt.

¹⁰⁶ Andersson Jan-Olov, "Persbrandt: Nu tror jag på hypnos". I *Aftonbladet*, 24.9.2012
<https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/G1waB4/persbrandt-nu-tror-jag-pa-hypnos> (hämtad 15.4.2020)

¹⁰⁷ Internet Movie Database, *Hypnotisören* (2012), https://www.imdb.com/title/tt1556243/?ref_=nv_sr_3 (hämtad 15.4.2020)

¹⁰⁸ Det vill säga externt från berättelse. Se Holmberg & Ohlsson, *Epikanalys – en introduktion* sid 74 och Skalin, Lars-Åke, "Narratologi – studiet av berättandets principer" i Bergsten Staffan (red), *Litteraturvetenskap – en inledning*, sid. 182–183. Lund: Studentlitteratur, 2002.

¹⁰⁹ Holmberg & Ohlsson *Epikanalys – en introduktion* sid 71.

För min analys av "finskheden" har jag valt att göra djupdykningar i följande konstruktioner i texten, som jag nu kommer att gå igenom och presentera:

1. Beskrivningar av Joona Linnas utseende, beteende och sätt att tala.
2. Redogörelse för Joona Linnas "sverige-finska" bakgrund.
3. Hänvisningar till Finland och "finsk kultur".
4. Övriga skildringar av "finskhed" och referenser till "finlandssvenskhed".

1. Beskrivningar av Joona Linnas utseende, beteende och sätt att tala

Joona Linna introduceras tidigt i romanen som [...] *en man i fyrtiofemårsåldern, klädd i jeans och svart kavaj med rufsigt blondt hår och ljusa ögon, grå som polerad granit*.¹¹⁰ Det blir snabbt klart att Joona Linna är något slags superpolis med närmast övernaturlig förmåga att uppfatta aspekter av brottsplatser som förblir osedda för alla andra.¹¹¹ Han är också otroligt envis och håller fast vid sitt eget perspektiv och sina egna tankar också då andra personer menar att han har fel,¹¹² vilket lätt kan ses som en anspelning på uppfattningen om den "finska" *sisu*, uthålligheten och kämparandan som är erkänd som både auto-image och hetero-image i frågor om "finskhed".¹¹³ Allmänt taget blir intrycket av Joona Linna genast att han är en hårt arbetande polis som lever för jobbet och att lösa ruskiga brott. Utöver detta konstruerar författarna också en bild av honom som attraktiv för kvinnor, då han flera gånger får ta emot flirtiga förslag och anspelningar från sin sekreterare Anja, som kärleksfullt kallar honom för *din gamle finne*.¹¹⁴

En fascinerande aspekt av *Hypnotisören* är beskrivningarna av Joona Linnas ögon och konstruktionen av

¹¹⁰ Kepler Lars, *Hypnotisören*, sid. 12–13. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2009.

¹¹¹ Ibid, sid. 14.

¹¹² Ibid, sid. 29.

¹¹³ För beskrivningar av begreppet *sisu* och dess funktion som auto-image och hetero-image inom "finskheden" se följande källor: Weckström Lotta, *Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan*, sid. 130. Åbo: Migrationsinstitutet, 2011, Taramaa, *Stubborn and silent finns with 'sisu' in finnish-american literature*, sid 106–110 och Åkerström Jessica/Novus & Finlandsinstitutet, *Svenskarnas bild av Finland. Del 1, kvalitativ studie*, sid. 14 och 26. http://www.finlandsinstitutet.se/sv/files/2017/02/Novus-Rapport-Bilden-av-Finland_del1.pdf, (hämtad 23.8.2018).

¹¹⁴ Kepler Lars, *Hypnotisören*, sid. 303.

karaktärens sätt att tala och använda sin röst. Linna har en *granitgrå blick, isgråa ögon* (omnämns två gånger) som emellanåt blir [...]som is, men med en omedelbar skärpa.¹¹⁵ Samtliga beskrivningar anspelar på skärpa, kyla och hårdhet, vilket skapar direkta associationer till vinter och hårdkokt maskulinitet som representationer för Joona Linna och hans "finskhet".¹¹⁶ Intressant blir detta i kombinationen med Keplers sätt att skildra Joona Linnas röst: än karakteriseras den av Joonas *lugna finska klang* och hans *sjungande finska accent*, än talar Linna med *finsk stramhet i rösten*, än med *sin mjuka, ömsinta finska ton*, än med *skrovlig röst med finsk brytning* och än med *sin allvarliga finska klang*.¹¹⁷ Emellanåt plockar Joona Linna också fram sin *sorgsna svenska*, men vad som här egentligen avses blir för läsaren något oklart, då Linna har talat svenska i hela romanen utan desto större anmärkningar.¹¹⁸

Tydligt blir ändå att stort fokus alltid läggs på att betona Linnas "finska" brytning som lyfts fram upprepade gånger: på sidorna 14, 212, och 230 då brytningen karakteriseras som *skarp* samt på sida 434 då den är *melankolisk*. Då man betraktar exemplen i ovanstående och detta stycke är det inte svårt att se att de flesta beskrivningar fortsätter på samma spår som beskrivningen av Linnas ögon: den oundvikliga associationen blir att Joona Linnas "finskhet" är stram, hård, allvarlig, sorgsen och skarp, även om den ibland tar en tur in på den mjuka sidan. De återkommande betoningarna av brytningen tjänar också ett tydligt andrafierande syfte: de lyfter fram att det är något särpräglad annorlunda i Joonas "finskhet", den är helt klart inte "svensk" utan lite exotisk och främmande. Att de flesta "sverigeфиннар" i andra generation inte brukar ha en kraftig "finsk" brytning¹¹⁹ verkar inte bekomma författarna, som i en intervju för den "sverigeфинnska" radiokanalen Sisuradio i samband med filmatiseringen av *Hypnotisören* menar att behållandet av en utpräglad accent är en vanlig strategi för

¹¹⁵ Ibid, sid. 13, 189, 253, 309, 318.

¹¹⁶ Dessa associationer av snö, is och hårdhet till "finskhet" har förekommit även tidigare i spänningslitteratur. Se Saukkonen, Pasi, "Finns". I Leerssen & Beller): *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey*, sid. 153. Saukkonen beskriver hur "finskhet" representerades i spionthrillers under kalla kriget; [...] *stubbornness (especially men) [...] ritual-like experiences of taking a sauna and swimming in a frozen lake, cross-country skiing in the endless darkness [...]*.

¹¹⁷ Kepler Lars, *Hypnotisören*, sid. 15, 25, 57, 191, 213, 571.

¹¹⁸ Ibid, sid. 282

¹¹⁹ Weckström, *Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan*, sid. 86: *Toisin kuin vanhempansa heillä ei ole aksenttia vaan he "kuulostavat ruotsalaisilta"* (min övers. *Till skillnad från sina föräldrar har de (andra generationens sverigefinnar) ingen accent utan "låter svenska"*).

invandrare att knyta an till sitt första hemland.¹²⁰ Någon sådan förklaring till Joona Linnas brytning anges ändå aldrig i romanen eller för den delen i någon av de senare böckerna om Joona Linna, och man kan också påpeka att denna intervju ägde rum redan några år efter att *Hypnotisören* utkommit i bokform.

2. Redogörelse för Joona Linnas "sverige finska" bakgrund.

Även om paret Kepler aldrig rakt ut använder begreppet "sverige finsk" för att beskriva Joona Linna i *Hypnotisören* blir det ändå i texten klart att detta är den etnicitet som författarna tillskriver karaktären. Som "sverige finsk" definieras den som har "finska" rötter men bor i Sverige, och upplever sig som "sverige finsk", vare sig det rör sig om rötter i första, andra eller n:te generationen. "Sverige finnar" är en officiell nationell minoritet i Sverige och karakteriseras av sin minoritetsposition som del av två kulturer och två språk, svenska och finska.¹²¹

Hur blir det då klart att Joona Linna tillskrivs just denna minoritetsposition i *Hypnotisören*? Ganska tidigt i romanen introduceras Joonas föräldrar Yrjö och Ritva Linna, och man får veta att även Joonas pappa arbetade som polis innan han gick bort i samband med ett våldsamt uppdrag.¹²² Efter den tragiska händelsen tvingades Joona och Ritva flytta in till Ritvas systers lägenhet i Stockholm från hemmet i Märsta i Sigtuna kommun, som är en ort i Sverige med stor "sverige finsk" befolkning.¹²³ Det är alltså tydligt underförstått att Joonas föräldrar beskrivs som "finnar" som emigrerat till Sverige. Denna information om Joonas tillskrivna bakgrund bekräftas även då man konsulterar webbplatsen larskepler.com, som innehåller en helt egen sida med information om karaktären Joona Linna. På hemsidan informeras läsaren med följande beskrivning:

Joona's parents emigrated to Sweden from neighbouring Finland when they were young. Finns constitute

¹²⁰Lindberg Hanna, "Sankari Joona Linna on kunnianosoitus ruotsinsuomalaisille" (övers. "Hjälten Joona Linna är en hyllning till sverige finnar"), Radioprogrammet *Finska Pinnar*, Sveriges Radio Sisuradio, 9.12.2011, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=4851806> (hämtad 15.4.2020).

¹²¹ Fingal Karin, "Sverige finnarnas historia" på Sametingets nätplattform *minoritet.se*, <http://www.minoritet.se/jord-och-bergsbruk-lockade-till-invandring>, (hämtad 12.8.2018).

¹²² Kepler, *Hypnotisören*, sid. 29.

¹²³ Siekkinen Marja, "Måndag och finska på schemat" på Sametingets nätplattform *minoritet.se*, <http://www.minoritet.se/3313>, (hämtad 13.8.2018).

*the largest group of immigrants in Sweden and have always been a target of racism and prejudice.*¹²⁴

Det är ändå värt att påpeka att Joona Linna's identitet inte alltid varit så här tydligt definierad i *Hypnotisören* eller dess efterföljare, utan tvärtom präglats av en förvånande begreppsförvirring. Om man konsulterar en äldre version av Lars Keplers webbplats från år 2012 får man läsa om Joona Linna, som [...] *skulle kunna kallas för Sveriges svar på James Bond. Han, den långa, **finlandssvenske** tystlåtna med de grå ögonen. Han som ser och registrerar allt.* (min markering med fetstil nu och senare).¹²⁵ I den första upplagan av *Hypnotisören*, som även ligger till grund för den ljudboksversion av romanen som utkom på Bonnier Audio, fick man också läsa om hur Erik Maria Bark bland annat ansåg att Joonas **finlandssvenska** [...] *inte varit lika påtaglig i telefon*, och att Joona talade till honom på *sin lugna finlandssvenska* och sin *melankoliska finlandssvenska*.¹²⁶ För klarhetens skull kan det här vara bra att påpeka att en "finlandssvensk" per definition är en invånare i Finland vars modersmål är svenska, eller en person som utvandrat från Finland till exempelvis Sverige men som har svenska som modersmål.¹²⁷

Detta är alltså inte den "sverige-finska" etnicitet som Lars Kepler tillskriver karaktären Joona Linna i *Hypnotisören* och på senare versioner av sin webbsida, och det är därför en aning förvånande att författarna, och inte minst Albert Bonniers förlag, inte reagerade på denna oklarhet i samband med utgivningen av romanen. Även om detta fel är rättat i senare upplagor av boken (noterat av bl.a. den "finlandssvenske" författaren Lars Sund som även påpekade felet),¹²⁸ är det ändå intressant att observera att detta blandande mellan "finlandssvenskhet" och "sverige-finskhet" fortsatte under åtskilliga år, både på larskepler.com och på Albert Bonniers förlags sida. Ville man provläsa ett stycke av

¹²⁴ Salomonsson Agency, "Joona Linna" på *larskepler.com*, 2018. Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine: <https://web.archive.org/web/20180318181722/http://larskepler.com/joona-linna/> (hämtad 13.8.2018).

¹²⁵ Salomonsson Agency, "Poliskommissarie Joona Linna" på *larskepler.com*, 2012. Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine: <https://web.archive.org/web/20121112163209/http://www.larskepler.com:80/sv/omlarskepler/joonalinna/> (hämtad 14.8.2018)

¹²⁶ Kepler Lars, *Hypnotisören*, ljudboksversion uppläst av Peter Andersson. Stockholm: Bonnier Audio, 2009. Exempler hittas på tidpunkterna 13 min. 15s, 16 min. 20s och 12 timmar 11 min. 17s. Denna version av ljudboken undersöktes på ljudboksappen Storytel, därifrån den plockats bort under våren 2020.

¹²⁷ Svanberg Ingvar, Swahn Jan-Öjvind och Storå Nils, "Finlandssvenskar", i *Nationalencyklopedin*. <https://www-ne-se.libproxy.helsinki.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/finlandssvenskar>, (hämtad 22.8.2018).

¹²⁸ Sund Lars, "Den svenska brytningen", i *Ny Tid* nr. 9/2012. www.nytid.fi/2012/09/den-svenska-brytningen/ (Hämtad 15.8.2018).

Hypnotisören på albertbonniersförlag.com fick man fortfarande år 2018 läsa den orättade versionen av texten.¹²⁹ Fortfarande år 2016, innan paret Coelho Ahndoril uppgraderade larskepler.com till en ny version år 2017, kunde man läsa om Joona Linna, *charismatic Finnish-Swedish protagonist in the Lars Kepler books*.¹³⁰ Enligt Helsingfors universitets engelskspråkiga MOT-ordbok är *Finnish Swede* den engelska översättningen av begreppet "*finlandssvensk*", och man kan då konstatera att man alltså inte använt helt rätt term här (*Sweden-Finn* och *Sweden-Finnish* är den korrekta översättningen på engelska).¹³¹ Tyvärr är det omöjligt för mig att kontrollera den svenskspråkiga versionen av larskepler.com efter 2012 eftersom den inte finns sparad i några internetarkiv, men oberoende går det ändå att dra slutsatsen att man inte korrigerade användningen av termerna förrän långt efter att felet redan påpekats.

Även om uppmärksammande av detta blandande mellan inte alltför självklar terminologi kan tyckas småaktigt, är det ändå svårt att ur ett postkolonialt perspektiv ignorera att en av Sveriges bästsäljande författare med tillhörande prestigefyllda förlag inte ansåg det betydelsefullt att uttrycka sig i korrekta termer kring en av Sveriges största och äldsta etniska minoriteter. Eftersom språk och är makt enligt den postkoloniala teorin är intimt sammanbundna anser man att det är betydelsefullt vilka termer som används för att beskriva olika fenomen, då språket bidrar till att upprätthålla rådande samhällsstrukturer och vem som bestämmer hur minoriteter definieras.¹³² Huruvida Lars Keplers problem med begreppsapparaten kring "finskhet" beror på okunskap eller slarv är omöjligt att säga,

¹²⁹ Äldre version av "*Hypnotisören*", avsnittet "Provläs boken" på *albertbonniersforlag.com*, <https://www.albertbonniersforlag.se/Bocker/deckare/h/hypnotisoren/>. Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine i en kopia från år 2016: <https://web.archive.org/web/20160809063210/http://www.albertbonniersforlag.se/Bocker/Deckare-thrillers-och-spanning/H/Hypnotisoren/>. Tyvärr finns ingen nyare version av sidan arkiverad och dokumentet under länken "Provläs boken" har inte sparats. Jag besökte sidan den 15 augusti 2018 då jag hämtade den ursprungliga länken, och då fanns dokumentet kvar.

¹³⁰ Salomonsson Agency, "Detective Inspector Joona Linna" på *larskepler.com*, 2016. Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine: <https://web.archive.org/web/20160920194906/http://www.larskepler.com:80/en/about/joonalinna/> (hämtad 15.8.2018).

¹³¹ "MOT Pro Englanti", sökord *Finnish Swede* på MOT Kielipalvelu, <https://mot.it.helsinki.fi/> (hämtad 18.4.2020). För användning av begreppet *Sweden-Finn* se t.ex. Latvalehto Kai, *Finnish Blood, Swedish Heart? – Examining Second-Generation Sweden-Finnishness*. Åbo: Åbo Akademis förlag, 2018.

¹³² Wikström Hanna, *BeGrepbart – Etnicitet*, sid. 38. Malmö: Liber Förlag, 2009.

men intrycket läsaren får är oundvikligen att det inte är viktigt för författarna eller förlaget att känna till vad en "sverigefinne" egentligen är. Man kan inte låta bli att undra om avsikten snarare varit att förse gestalten med lite spännande exotik än genuint intresse för minoriteten.

3. Hänvisningar till Finland och "finsk" kultur.

I *Hypnotisören* förekommer en del referenser till Finland och "finsk" kultur som författarna använder för att konstruera sin bild av "finskhet". Det första exemplet läsaren möts av är också kanske det mest intressanta i hela romanen, eftersom det innehåller dimensioner av mångbottnad ironi.

I ett samtal mellan Joona Linna och hans kolleger låter författarna karaktären Petter Näslund ironiserande kalla Joona för *Mumintrollet* i samband med ett samtal om skjutvapen.¹³³ I Sverige har både pjäser på teater och den japanska tv-animationen *I Mumindalen* visats i "finlandssvensk" tappning, och därmed skapat begreppet *muminsvenska* som en vardaglig synonym för finlandssvenska, ofta personifierad av myskändisen Mark Levengood.¹³⁴ Tove Janssons skapelser *Mumintrollet* och *Mumindalen* är även starka "finlandssvenska" symboler både inom Finland och utomlands, och används ofta som en skämtsamt auto- och heterostereotyp för att beskriva det lilla Svenskfinland.¹³⁵ Då paret Coelho Ahndoril lyfter fram begreppet *Mumintrollet* i den här bemärkelsen blir det alltså en polyfon signal som öppnar för många tolkningar. Är detta avsett att ironiserande markera Petter Näslunds (och därmed "svenskars") okunnighet om skillnaden mellan "sverigefinnar" och "finlandssvenskar"? Eller är det en rest från den första upplagans begreppsförvirring mellan de två minoriteterna? Det är svårt att klargöra i det här fallet, och som Joep Leerssen konstaterar är det ofta ironiska stereotypa

¹³³ Kepler, *Hypnotisören*, sid. 24: – Vad tycker mumintrollet? frågar Peter.

¹³⁴ Se t.ex. Tandefelt Marika, "Min Svenska och Din" i *Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid Trettiofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning. Helsingfors den 15–17 maj 2013 (Nordica Helsingiensia 37)*, sid. 25. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, 2013:
Finlandssvenska kallas också skämtsamt muminsvenska eftersom mumintrollen på scen och på film spelats av finlandssvenska skådespelare.

Se också Fellman Ulrika, "Hörni kläppar, sluta flajdas" i *Meddelanden från Åbo Akademi nr 14/2008*. Åbo: Åbo Akademi, 2008: *Senare har Mark Levengood i Sverige blivit starkt förknippad med så kallad "muminsvenska".*

¹³⁵ Rask Henry, "Från vårt land till Mumindalen" i *Hufvudstadsbladet* 4.1.2012.
<https://www.pressreader.com/finland/hufvudstadsbladet/20120104/281934539806572> (hämtad 16.4.2020).

nationalitetsskildringar som är de mest utmanande att tolka för en imagolog.¹³⁶ Leerssen påpekar ändå att upprepande av den ironiska etnotypen, alltså den stereotypa nationalitetsbilden, alltid bär med sig ett mått av bekräftande vid sidan av den humoristiska effekten.¹³⁷ Även om användningen av begreppet Mumintrollet här framstår som utpräglad ironisk, kommer den ändå att befästa kopplingen mellan allmän "finskhets" och *Mumin* och göra den mer igenkännbar och gångbar också i andra former än den ironiska. För att undvika missförstånd här är det mycket viktigt att påpeka att en imagologisk analys inte är intresserad av att försöka utmåla författarna som någon typ av fördomsfulla individer, utan snarare lyfta fram vilken effekt användningen av en etnotyp, vare sig positiv eller negativ, kan ha både nu och i framtiden. Poängen är alltså att lyfta fram att även den mest välmenande eller ironiserande etnotyp kan få andra följder än de avsedda, eftersom det är så som stereotypier fungerar.

Med detta sagt är det också intressant att betrakta hur paret Coelho Ahndoril även väljer att arbeta med mer utpräglade nationella stereotypier. I *Hypnotisören* får vi bl.a. veta att Joona Linna gillar den "finska" julrätten kålrotslåda, och att han lyssnar på *mammas musik*; tangodrottningen Saija Varjus hit *Dam dam da da di dum* (1997) i bilen så det [...] *ekar av den sorgsna musiken*.¹³⁸ Läsaren får senare i boken också veta att Joona är en bra dansör, och att han fortsätter att nynna på tangomusik också då han tar sig en svängom men kollegan Anja, som naturligtvis är helt betagen.¹³⁹ Kopplingen mellan "finskhets" och tango är en mycket välanvänd auto- och heterostereotyp, den "finska" tangon finns med både på Finlands officiella sidor för immateriellt kulturarv och i radioprogrammet *Popula* om stereotypier om "finskhets" som jag citerade i början av den här uppsatsen.¹⁴⁰ Som jag påpekade i teorikapitlet av min avhandling är en imagolog inte intresserad av att utreda huruvida det ligger någon sanning i stereotypen som presenteras, vilket alltså är fullt möjligt, utan att fokusera på hur stereotypen upprätthålls och förs vidare. Här kan man då med imagologisk blick konstatera att författarna utnyttjat de stereotypa

¹³⁶ Joep Leerssen, *Imagology: On using ethnicity to make sense of the world*, sid. 23–24.

¹³⁷ Ibid, sid. 24.

¹³⁸ Kepler, *Hypnotisören*, sid. 440 och 521.

¹³⁹ Ibid, sid. 523.

¹⁴⁰ "Suomalainen tango" (finsk tango) i *Elävä perintö* (Wiki för levande kulturarv i Finland): https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Suomalainen_tango (hämtad 20.8.2018) samt "Fördomarna haglar på Stockholms universitet" i *Popula*/Sveriges Radio Siuradio, 30.10.2014.

uppfattningarna att finnar älskar dyster tango och kålrotslåda, och använt dem som äkthetsskapande (men samtidigt andrafierande) markörer, vilket då bidrar till att befästa bilden som läggs fram. Den intressanta frågan blir då att fundera på varför det är just dessa, rätt gammaldags och nostalgifyllda markörer som valts för att representera Joona Linnas "finskhet". "Finsk" musik är mycket mer än bara tango (Finland är t.ex. det land i världen som har flest heavy metal-band per capita) och enligt flera undersökningar är den mest populära "finska" julmaten skinka.¹⁴¹ Som imagolog kan man fråga sig hur bilden av Lars Keplers "finskhet" skulle se ut ifall Joona Linna i stället gillade att lyssna på Children of Bodom i bilen och tog för sig av de "svenska" köttbullarna vid julbordet. Skulle denna typ av mindre stereotyp "finskhet" vara för främmande för författarna och deras "svenska" publik att ta till sig? Eller menar författarna att "sverige-finskhet" måste karakteriseras av en nostalgisk längtan efter det mest traditionellt "finska" man kan tänka sig?

4. Övriga skildringar av "finskhet" och referenser till "finlandssvenskhet"

Innan det är dags att gå över till nästa del av serien om Joona Linna ska jag ännu kort beröra några övriga konstruktioner av "finskhet" som inte passat in i mina tidigare kategorier. Till att börja med kan man konstatera att den "finskhet" som skildrats i *Hypnotisören* uttryckligen varit just "finsk", eller "sverige-finsk", men nästan aldrig "finlandssvensk" (efter att förvirringen mellan minoritetsbenämningarna rättats till). I hela romanen finns det sammanlagt en enda skildring av "finlandssvenskhet", Joonas on-off-flickvän Disa, som vi i slutet av boken får höra tala på *finlandssvenska*.¹⁴² Disa arbetar som arkeolog och bor i en sliten men fin tvåa med utsikt mot Karlaplan i Stockholm, lagar fin mat, köper dyra skor, har rakt blont hår och läser Virginia Woolf.¹⁴³ Detta säger inte så väldigt mycket eftersom informationen är så knapphändig (utom möjligtvis stereotypa associationer mellan "finlandssvenskhet" och ekonomiskt välstånd och hög utbildning) men det är ändå intressant att

¹⁴¹ Marten Peter, "Finnish Metropolises vie to win capital of metal" på portalen *This is Finland* <https://finland.fi/arts-culture/finnish-metropolises-vie-to-win-capital-of-metal/> maj 2018, (hämtad 16.4.2020) samt Rissanen Anna, "Joulukinkku on suomalaisten suosituin jouluruoka" (Julskinkan mest populär på de finländska julborden), <http://news.cision.com/fi/lidl-suomi/r/joulukinkku-on-suomalaisten-suosituin-jouluruoka,c2150831> för Lidl Finland, 15.12.2016. (hämtad 16.4.2020).

¹⁴² Kepler, *Hypnotisören*, sid. 568.

¹⁴³ Ibid, sid. 163–165.

fråga sig varför paret Coelho Ahndoril valt att ge Joona Linna en partner som också befinner sig i en minoritetsposition associerad med "finskhet" ("finlandssvenskar" i Sverige). Är detta något slags verktyg för att ännu tydligare knyta an karaktären Joona Linna till Finland och det "finska"? Skulle Joona Linna bli mindre "finsk" ifall han sällskapade med en "svensk"?

Ett av de mer bisarra dragen i konstruktionen av "finskhet" kommer i slutet av romanen, då Joona Linna, Erik Maria Bark och hans hustru Simone Bark beger sig på en panikartad färd till Dorotea i Lappland. Under jakten på paret Barks son som kidnappats under en av de många sidointriger som vävs genom *Hypnotisören* stöter sällskapet först på fjällräddare som ropar åt dem [...] *med stark finsk brytning* (Joona talar också finska med dem), och senare inne i skogen på en [...] *gammal man med fårat och alldeles lugnt ansikte* som talar vad Simone tycker låter som finska.¹⁴⁴ Det visar sig att mannen talar en *konstig umesamiska med lugn och melodiskt kluckande röst*, och att Joona Linna lyckas kommunicera med mannen på finska på *ett lugnt och dämpat sätt*, innan denne försvinner in i skogen.¹⁴⁵

Vid sidan av den uppenbara exotiseringen av samer, som är ett kapitel för sig men inte hör hit, kan man fråga sig hur det är möjligt för Joona Linna och den samiske mannen att förstå varandra då finska och umesamiska inte kan sägas påminna särskilt mycket om varandra. Umesamiska är en liten och utrotningshotad dialekt som uppskattas ha mellan några tiotals användare i Sverige, och som endast talas på ett begränsat område i Västerbotten, och inte i Finland eller övriga delar av Sverige.¹⁴⁶ Medan det är ett faktum att de samiska dialekterna och finskan har en gemensam språkstam och troligtvis också ett gemensamt urspråk, har språken i dag utvecklats så långt ifrån varandra att det inte längre är möjligt för finstalande att automatiskt förstå umesamiska och vice versa.¹⁴⁷ Således verkar det här som att författarna antingen velat presentera Joona Linna som en riktig höjdare på utdöende språk, eller

¹⁴⁴ Ibid, sid. 549.

¹⁴⁵ Ibid, sid. 552–553.

¹⁴⁶ "Umesamiska" på Sametingets webbplats [sametinget.se](http://www.sametinget.se), <https://www.sametinget.se/umesamiska>, 2018. (hämtad 22.8.2018).

¹⁴⁷ "Samiska" i *Nationalencyklopedin*, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/samiska> (hämtad 23.8.2018) och Wikiportalen Grundskoleboken, "Samiska" på grundskoleboken.se, <https://www.grundskoleboken.se/wiki/Samiska>. (hämtad 23.8.2018):

Det samiska språket är släkt med finskan, men så pass olikt att en same och en finne inte förstår varandra. Samiskan är uppdelad i flera olika dialekter som dessutom är så olika varandra att samer som bor långt ifrån varandra inte förstår varandra. (Grundskoleboken)

något troligare velat förse karaktären med en exotisk touch av vildmark och mystik. Resultatet blir oberoende ett främmandegörande av både "finskheden" och "samiskheten" som distinkt annorlunda än "svenskheden" och ett tydligt exempel på andrafiering då dessa presenteras som sammanhängande med stereotyp otämjd lapplandsmystik.¹⁴⁸

Ur ett postkolonialt perspektiv är det också intressant att notera att författarna och förlaget inte reflekterat desto mer kring olikheten mellan umesamiskan och finskan, vilket ger läsaren bilden av att man inte upplever det som så viktigt att representera dessa grupper på ett sätt som motsvarar verkligheten. Oberoende av om man anser att korrekt användning av etnicitetsbegrepp är för mycket att vänta sig av en underhållande kriminalroman eller ej, är detta ändå inte en helt betydelselös fråga då det rör sig om några av Sveriges mäktigaste litterära aktörer som uttrycker sig på detta vis, och dessutom i en roman med enorm genomslagskraft både inom och utanför Sverige. Den postkoloniala teorin hjälper ringa in vem som har makten att utforma diskursen om olika etniciteter i samhället, och då man betraktar *Hypnotisören* genom detta perspektiv är det bara att konstatera att bilden av "finskhed" som målas upp i denna roman ofta präglas av en användning av bekanta klichéer och vissa uppenbara missförstånd, även efter att de mest uppenbara tabbarna rättats till.

Sammanfattning

Kort sammanfattat kan det konstateras att *Hypnotisören* är den av de sex böckerna som innehåller flest hänvisningar till "finskhed" och konstruktioner av denna, vilket inte är speciellt överraskande då detta är det verk som lägger grunden för hela karaktären Joona Linna. Av alla romanerna i serien är det också den som aktivast arbetar med uttalade auto- och heterostereotypier (tango, kålrotslåda, melankoli), oftast utan att desto mer ifrågasätta dessa eller bryta mot de förväntningar som dessa inger. Läst med postkoloniala glasögon signalerar texten då ofta okunskap och ointresse för att egentligen skapa någon djupare bild av "finskhed", på ett sätt som är förvånande då man beaktar att romanen tillkommit som ett

¹⁴⁸ För en grundlig presentation av stereotypiseringen av Lappland och samerna rekommenderas Kunskapsbanken Bilders Makt, en portal om rasistiska stereotyper som upprätthålls av en mängd svenska konstnärer, journalister och akademiker. Se Mångkulturellt centrum, "Den stereotypa bilden av samer som primitiva och exotiska vildar" på Kunskapsbanken Bilders Makt <https://bildersmakt.se/den-stereotypa-bilden-av-samer-som-primitiva-och-exotiska-vildar-politik-propaganda-och-underhallning/> (hämtad 16.4.2020) och Mångkulturellt centrum, "Stereotypen av samer formas av "Lapp-ska-vara-lapp"-politiken" på Kunskapsbanken Bilders Makt, <https://bildersmakt.se/stereotypen-av-samer-formas-av-lapp-ska-vara-lapp-politiken/> (hämtad 16.4.2020). Den stereotypa bilden av samerna och Lappland består av bilder av vild natur, oändliga snölandskap, renar och små korta naturbarn som lever ett hårt men lyckligt nomadliv.

samarbete mellan två erfarna författare och ett av Sveriges resursstarkaste förlag. Resurser för att sätta sig in i vad "finskheten" i Sverige innebär torde alltså ha funnits, men dessa har inte utnyttjats av okänd orsak.

Ur ett narratologiskt perspektiv kan man snabbt konstatera att *Hypnotisören* som roman är rätt schematiskt uppbyggd och centrerar kring möten mellan protagonisten Joona Linna och hans motspelare Erik Maria Bark (hypnotisören/medhjälparen), Josef Ek (den galne tonårsmördaren/motståndaren) och Lydia Evers (kidnapparen/motståndaren). Övriga karaktärer är egentligen inte centrala för händelseförloppet och faller således mer i bakgrunden av berättelsen. Detta karaktärsmönster återkommer genom hela romanserien och jag tänker därför inte här beröra det desto mer än att konstatera att denna typ av uppbyggnad är vanlig i kriminalromaner, som har en fast struktur med uppdagande av ett brott som sedan ska vara löst då berättelsen är slut.¹⁴⁹

Med Lars-Åke Skalins begrepp skulle romankaraktärerna generellt kunna beskrivas som genomskinliga, då dessa utan större undantag fyller sina funktioner i berättelsen och bekräftar verkets grundläggande moral om att det goda segrar och skurkarna förlorar. Om man tar med sig Skalins begrepp om genomskinlighet och färg i en analys av den skildrade "finskheten" blir det däremot intressant att fundera på i vilken term denna skulle kunna beskrivas med, och vilken läsarens roll är i detta. För en läsare som är obekant med "finskhets" i Sverige, eller van med "finskhets" som beskrivs i termer av missbrukarproblematik eller brottslighet, är kanske kombinationen av Joona Linnas stereotypa "finska" signaler och nästan övermänskliga polisprestationer något som bryter mot förväntningar och således kan beskrivas som färgade (detta motsvarar också de intentioner som författarna uttryckt i sina intervjuer där de talar om "sverigeffinnar" som förtryckta och missförstådda). För en läsare utan de här förutsättningarna framstår skildringen av Joona Linna ändå snarare som en typiskt genomskinlig hjältemyt, där det enda uppseendeväckande i karakteriseringen är de oklarheter i beskrivningen av "finskheten" som förekommer genom romanen. Inom narratologisk litteraturanalis brukar man i tolkningen av samspelet mellan berättare och läsare lyfta fram den så kallade *implicite läsaren*, ett slags ideal läsarfunktion som består av alla de förväntningar och förhoppningar verkets verkliga

¹⁴⁹ Nikolajevna Maria, *Barnbokens byggklossar*, sid 151. Lund: Studentlitteratur 2017.

författare haft i åtanke under verkets produktion.¹⁵⁰ I analysen av *Hypnotisören* blir det, som jag då påvisat, tydligt vem som är detta verks implicite läsare.

2.2 *Paganinikontraktet* – mer nyanserad Finlandsbild men språkliga grodor

Efter försäljningssuccén med *Hypnotisören* tog det inte länge innan uppföljaren *Paganinikontraktet* utkom, och i juli 2010 fanns den andra delen i serien om Joona Linna ute i bokhandlarna.¹⁵¹ I romanen utreder Joona Linna ett par till synes oförklarliga dödsfall tillsammans med den ”rikssvenska” kommissarien Saga Bauer, som också kommer att bli en av de återkommande gestalterna i Lars Keplers romaner. Genom en serie halsbrytande sidointriger får Joona och Saga till sist reda på att dödsfallen hänger samman med lagvidrig internationell vapenhandel och att en lejd lönnmördare utfört brotten i syfte att mörka fallet. Det som gör boken särdeles intressant för min undersökning är att författarna i romanen låter Joona Linna besöka Finland och samarbeta med ”finska” myndigheter. Överlag kan man säga att bilden av ”finskhet” i *Paganinikontraktet* är något mer nyanserad än i föregångaren, men att det ändå förkommer några inpass som åter väcker frågor om varför ingen plockat upp på dessa innan utgivning.

Många av de aspekter som skapar bilden av ”finskhet” i *Paganinikontraktet* är de samma som i *Hypnotisören*, och därför kommer jag inte att kommentera dessa mer än helt kort. Joona Linnas blick är fortfarande vass och isgrå, brytningen fortfarande ”finsk” och mjuk och Joonas envisa uthållighet fortfarande något exceptionellt.¹⁵² Man fortsätter i samma trygga spår som är bekanta för läsarna sedan förut. Jag kommer i stället för att åter gå igenom förekomsterna av dessa att fokusera på de mer unika och betydelsefulla aspekterna i denna roman. Dessa kan delas in i tre kategorier:

¹⁵⁰ Schmid Wolf, ”Implied reader” i *The living handbook of narratology* https://wikis.sub.uni-hamburg.de/lhn/index.php/Implied_Reader. Hamburg: Interdisciplinary Center for Narratology, University of Hamburg, Hamburg University Press, 2013. (hämtad 16.4.2020).
OBS! Det är viktigt att påpeka att narratologer lyfter fram att den implicite läsaren och den verkliga läsaren inte har samma funktion, och att dessa dessutom rör sig på olika nivåer i det narratologiska samspelet.

¹⁵¹ Albert Bonniers förlag, *Paganinikontraktet*, <https://www.albertbonniersforlag.se/bocker/155847/paganinikontraktet/> (hämtad 16.4.2020).

¹⁵² Kepler Lars, *Paganinikontraktet*. Sid. 56, 75, 189, 244 377 (Joonas ögon), 415 (brytning) och 36 och 413 (envishet) Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2010.

1. Den självironiserande beskrivningen av "svensk" uppfattning av "finskhet".
2. Besöket i Finland och karakteriseringen av det "finska" där.
3. Det finska språket och de språkliga tabbarna.

1. Den självironiserande beskrivningen av "svensk" uppfattning av "finskhet"

I Paganinikontraktet breddar författarparet Kepler sin repertoar kring beskrivningen av Joona Linnas "finskhet" på ett märkbart sätt i jämförelse med *Hypnotisören*. Till att börja med uttrycker de nu för första gången uttalat att Joona Linna är "sverigeansk", inte "finsk", eller "finlandssvensk", trots tidigare användning av dessa ord. Efter en diskussion där Joonas sekreterare Anja ber Joona att bada bastu tillsammans då hon vill att Joona ska visa henne [...] *hur det går till i en riktigt finsk sauna*,¹⁵³ låter författarparet Joona trött svara att han [...] *levt nästan hela mitt liv här i Stockholm*. På denna tillrättavisning av Anjas fördomsfulla manér svarar sekreteraren sedan stött: *Du är sverigeansk, jag vet, [...] Kan det bli tråkigare?*¹⁵⁴ Även senare i boken får Anja kläcka ur sig ironiska stereotypa uttalanden om "finskhet" och vad hon vill göra med Joona, som t.ex. [...] *åka Silja Galaxy till Åbo, hyra ett litet hus med en vedeldad bastu vid vattnet eller Vi skulle ju bada i helgen*.¹⁵⁵ Denna typ av ironiska kommentarer är kännetecknande för *Paganinikontraktet* på ett sätt som ganska långt saknades i den föregående romanen (med undantag för Mumintrölet), och även lyser med sin frånvaro i de efterföljande delarna. Den här gången behandlar författarna upprepade gånger "svenska" fördomar om Finland, "sverigeanskar" och "finskhet", genom att låta olika "svenskar" uttrycka sig plump eller oförstående kring Joona Linna. Då Joona och kollegan Saga Bauer stormar ett anarkistiskt kollektiv viftar en av aktivisterna med kniv medan han häver ur sig att [...] *det är inte bara finnar som är bra på...*¹⁵⁶ Då de söker hjälp hos en mästertig hacker försöker denne skämta med Joona genom att säga *Ei saa peittää*, och senare också tala med överdriven "finsk" brytning: *Joona sörde pil [...] ska vi snacka eller joppa?*¹⁵⁷

¹⁵³ Kepler, *Paganinikontraktet*, sid. 105.

¹⁵⁴ Ibid, sid. 105.

¹⁵⁵ Ibid, sid. 170 och 372.

¹⁵⁶ Ibid, sid 160.

¹⁵⁷ Ibid, sid. 181 & 219. Uttrycket *Ei saa peittää* är betydelsefullt här och brukar ofta skämtsamt hänvisas till som den enda fras rikssvenskar lärt sig på finska. Detta eftersom texten traditionellt funnits klistrad på värmeelement

Genom att på detta sätt tala om bastu, urdumma knivskämt och brytningar i tydligt ironiserande ton signalerar författarna nu att de minsann är medvetna om fördomar "sverigefinnarna" utsatts för i egenskap av minoritet, och att de positionerar sig ovanför dessa uttryck för okunskap och fördomsfullhet. Även om en ironisk användning av stereotypier, som jag i det förra kapitlet konstaterade, oundvikligen knyter samman det stereotypa påståendet med det man ironiserar kring, är avsikten med ironin i detta fall betydligt mer uttalad än i *Hypnotisören*. Det är intressant att relatera den ironiska strategin i *Paganinikontraktet* till den kritik *Hypnotisören* fick motta för sin slarviga teckning av Joona Linnas identitet. Författarna bemöter nu denna genom att med blinkningar signalera att man läst på och har en tydligare uppfattning om vad man talar om.

2. Det sega lilla Finland kom tvåa – besöket i Finland och beskrivningarna av "finskheten"

I den senare halvan av *Paganinikontraktet* utvidgar författarna bilden av "finskhets" genom att nu inkludera en resa till Finland, där Joona Linna behöver samarbeta med den "finska" marinen för att gripa den demoniske vapenhandlaren Raphael Guidi, som befinner sig i sin lyxyacht på "finskt" vatten. Även här använder författarna sig av flera välbekanta finlandsassociationer som de behandlar med en lämplig ironisk distans, för att inte gå alltför nära fördomarna.

Finlandssviten inleds då Joona Linna landar på Helsingfors-Vanda flygplats (i boken omnämnd som Vanda flygplats), därifrån han genast beger sig till sitt möte med marinen. Där går han [...] ombord på den grå bevakningsbåten *Kirku* och träffar befälet Pasi Rannikko: [...] en ung solbränd man med klarblå ögon,¹⁵⁸ samt [...] en väldig ljusskägig man som presenterar sig som "Niko Kapanen", som

på svenska och i finsk översättning. Frasen har även senast anammats i ironisk betydelse av sverigefinnar, om vilket man bl.a. kan läsa mer här: "Finsksvensk talkshow i SVT", i *Hufvudstadsbladet* 12.10.2013, <http://www.pressreader.com/finland/hufvudstadsbladet/20131012/282389807205553> (hämtad 7.10.2018), Helsingfors: KSF-media, 2013.

¹⁵⁸ Kepler, *Paganinikontraktet*, sid. 501.

Det kan här påpekas att ordet "kirku" inte direkt är finska, utan ett konstruerat ord som betyder ungefär "skrik" och är härlett ur finskans "kirkua" (skrika). Mer om detta skriver språkvetare Minna Rantanen i sin pro gradu-avhandling *Uudissanujen semantiikkaa. Elina Karjalaisen lastenkirjasarjassa Upo-Nalle*.

<https://www.utupub.fi/handle/10024/41981>. Åbo: Åbo universitet, 2008.

Rantanen lyfter fram "kirku" som en lekfull språklig konstruktion skapad för att användas tillsammans med det finska ordet "parkua" (vråla) i samklngen *kirku ja parku* (övers. skrik och vrål). Man kan fråga sig huruvida Lars Kepler och Albert Bonniers förlag varit medvetna om att ordet inte rent tekniskt sätt är finska.

ishockeyspelaren.¹⁵⁹ Vilket språk Joonas och soldaterna talar med varandra klargörs inte, och intressant nog är deras dialog befriad från de frekventa slängar av finskspråkiga svordomar och instick som annars präglar mycket av Joonas dialog (mer om detta inom kort).

Samtliga soldater Joonas träffar under sin "finska" visit är män, och den sedan tidigare etablerade kopplingen mellan "finskhets" och *manlighet* blir på så sätt ytterligare stärkt, dessutom med en extra släng av manlig "finsk" ishockey.¹⁶⁰ Att "finskhets" och uttalad (kroppslig) maskulinitet på detta vis kombineras är en seg stereotyp som odlats friskt både i Sverige och Finland (d.v.s. med Joep Leerssens begrepp förklarar både en autostereotyp och en heterostereotyp). Denna har undersökts av bland andra etnologen Stellan Beckman, som skrivit om den i sin magisteruppsats *Vit men inte svensk. Andra generationens sverigefinnar i den svenska vithetens marginal*.¹⁶¹ I Beckmans intervjuer med "sverigefinska" informanter lyfter "sverigefinnarna" själva fram bilden av hypermaskulin "finskhets" som återkommande i "svensk" media, men att uppfattningen av sambandet mellan "finskhets" och den *destillerade maskuliniteten* också är en uppfattning som frodades inom den egna gruppen.¹⁶² Det omvända perspektivet, där "svenskhets" i "finska" sammanhang presenteras som mjuk och femininiserad skriver bland annat Jari Kuosmanen om i sin doktorsavhandling *Finnkampen: En studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*.¹⁶³

¹⁵⁹ Kepler, Paganinikontraktet, sid. 502.

¹⁶⁰ I hela *Paganinikontraktet* stöter vi för övrigt på ganska få beskrivningar av kvinnlig "finskhets"; poliskollegan Maria Ristonen (som dock inte är entydigt definierad som "finsk"), Joonas mamma Ritva och flickvännen Disa Helenius samt en icke namngiven sångerska på polisernas sommarfest. Män som associeras med "finskhets" finns det fler av och de tar mer plats: Joonas, Pasi, Niko, befälhavaren Urho Saarinen på FNS Hanko och Raphael Guidis livvakt.

¹⁶¹ Beckman Stellan: *Vit men inte svensk. Andra generationens sverigefinnar i den svenska vithetens marginal*. Stockholm: Södertörns högskola, 2018.

¹⁶² Ibid, sid. 40–41.

¹⁶³ Kuosmanen Jari, *Finnkampen: en studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*, sid 235. Göteborg: Göteborgs universitet/Gidlund, 2001. Kuosmanen sammanfattar det ömsesidiga stereotypiserandet på följande sätt:

Om man jämför finska och svenska stereotyper om manlighet finner man här helt motsatta bilder; den feminina och till och med homosexuella svenske mannen, ställd mot den något enkla och råbarkade finske busen. Det är intressant att konstatera att liknande föreställningar även finns mellan medel- och arbetarklassmän, både i Sverige och i Finland.

Då Joona och Niko Kapanen senare bordar vapenhandlaren Guidis båt och en våldsam eldstrid utbryter blir Niko skadad, så att Joona till slut på egen hand måste ta hand om gripandet av brottslingarna (vilket han naturligtvis klarar galant). Efteråt tittar Joona till den skadade Niko på sjukhuset, där denne konstaterar att han [...] *kände sig som Vanhala i romanen Okänd soldat*.

– *Heja Sverige, sa han till dem. Men... det lilla sega Finland kom in som god tvåa.*¹⁶⁴ Citatet är en direkt kopia av ett stycke i Väinö Linnas *Okänd Soldat*, där soldaten Vanhala konstaterar *Sosialististen Neuvostotasavaltojen liitto voitti, mutta hyvänä kakkosena tuli maaliin pieni ja sisukas Suomi*¹⁶⁵ (på svenska: *Socialistiska rådsrepublikernas förbund vann, men det lilla sega Finland kom in som god tvåa*).¹⁶⁶ Citatet fungerar alltså, förutom som en direkt hänvisning till ett centralt "finländskt" verk, även som en ironisk markering om förhållandet mellan Finland och Sverige i speciellt sportfrågor som ishockey. Denna relation beskrivs ofta i termer av syskonskap, där Sverige utgör självsäker storebror och Finland ettrig lillebror. Originalcitatets Sovjetunionen har här underförstått retsamt utbytt mot Sverige, för att markera den pågående tävlingen mellan de två länderna, och det kända finländska *lillebrorskomplexet*.¹⁶⁷ Den "sverigefinska" Joona Linna har kanske tagit bovarna i dag, men nästa gång ska det minsann bli "finnarnas" tur.

Minst lika intressant som signalerna kring lillebrorskomplexet blir även blinkningen till Väinö Linna och *Okänd Soldat*, som brukar vara en av de "finska" böcker som är bekanta även för den "svenska" allmänheten, och som fortfarande förekommer på diverse "svenska" listor över böcker man bör läsa.¹⁶⁸ Linnas krigsroman utgör ett slags "finskt" urverk med blandning av krigshistoria och "finsk" uthållig maskulinitet, och är därför lätt att relatera till för både den "svenska" och "finska" publiken som en

¹⁶⁴ Kepler, *Paganinikontraktet*. sid. 551.

¹⁶⁵ Linna Väinö, *Tuntematon sotilas*, sid. 444. Borgå: WSOY, 1962.

¹⁶⁶ Linna Väinö, *Okänd soldat*, oavkortad faximilupplaga, översättning av Nils-Börje Stormbom 1955, Sid 444. Helsingfors: Nord Print Ab, 2000. (nyutgåva).

¹⁶⁷ Mer om detta begrepp kan bl.a. läsas i Mazzarella Merete, "Så tycker finländare om svenskar" i *Upsala nya Tidning*, 26.9.2009, <https://www.unt.se/kultur/sa-tycker-finlandare-om-svenskar-133020.aspx> (hämtad 16.4.2020).

¹⁶⁸ Se t.ex. Stenius Johanna, "10 finländska författare alla måste läsa" på *Selmastories.se*, 5.12.2017, <http://www.selmastories.se/artikel/10-finlandsk-forfattare-alla-maste-lasa/> (hämtad 16.4.2020) och Landström Lars, "De 50 bästa böckerna någonsin" på *Allehanda.se*, <https://www.allehanda.se/artikel/kultur/de-50-basta-bockerna-nagonsin-11.6.2013>. (hämtad 16.4.2020).

symbol för "finskhhet" och sisu. Kopplingen till Väinö Linna har dessutom etablerats redan tidigare i karaktären Joona Linnas namn, som direkt härleder till författaren. Som författarna själva konstaterat är Joona Linnas namn nämligen en kombination av en hommage till Väinö Linna, och en hänvisning till profeten Jona i Bibeln.¹⁶⁹ Det går alltså att konstatera att karakteriseringen av besöket i Finland och "finskhheten" där verkar vara mycket mer uttänkt och planerad än den "finskhhet" som presenterades i den föregående romanen.

3. Det finska språket och de språkliga tabbarna

Med tanke på den mening jag just nedtecknat är det fascinerande att notera att den försiktigt planerade noggrannhet som präglar den övriga teckningen av det "finska" i *Paganinikontraktet* inte uträckt sig till användningen av det "finska" språket. Boken är försedd med förvånansvärt många språkliga tabbar och misstag, och en del frågeväckande förekomster. Till att börja med är det omöjligt att undvika att de återkommande språkliga felen ger en signal av nonchalans och slarv, och ett intryck av att det inte är så viktigt för vare sig författarna eller Albert Bonniers förlag att uttrycka sig korrekt på finska. Någon annan uppfattning är det tyvärr svårt att få då Joona Linna säger saker som *Syö tilli pojat*,¹⁷⁰ vilket på svenska blir ungefär *ät dill, pojkar* istället för den i kontexten korrekta översättningen *syökäähän pojat tillikin*, som blir *ät också upp dillen, pojkar*. Eller då hackern Johan Jönsson säger *Jackpot-voitto*¹⁷¹ i stället för det korrekta *Jättipotti*, eller då Joona ropar *Jonottakaa!*¹⁷² åt brottslingarna, vilket betyder *köa!*, istället för *Seiskää jonossa*, som betyder *ställ er på led*.¹⁷³ Korrekta instick av finska förekommer också, som t.ex. Joonas återkommande användning av svordomen *perkele*, men de är betydligt minde

¹⁶⁹ Hällsten Annika, "Paret Kepler har mardrömmar om ondska" i *Hufvudstadsbladet* 9.11.2018, <https://www.hbl.fi/artikel/paret-kepler-har-mardrommar-om-ondska/> (hämtad 16.4.2020).

¹⁷⁰ Kepler, *Paganinikontraktet*, sid. 35.

¹⁷¹ Ibid, sid 220.

¹⁷² Ibid, sid 548.

¹⁷³ Samtliga finska översättningar är hämtade ur den finska upplagan Kepler Lars, *Paganini ja pahalainen*, översatt till finska av Elina Uotila, Helsingfors: Tammi, 2015, och kan hittas på sidorna 32, 198 och 498. Jag har även konsulterat den engelska utgåvan av boken, Kepler Lars, *The Nightmare*, översatt till engelska av Neil Smith, London: HarperCollins Publishers 2018. Språkfelen från den svenska upplagan finns med även där, på sid. 30, 199 och 504.

iögonfallande.¹⁷⁴ Språkfel av denna typ torde inte vara så komplicerade för en stor och förmögen utgivare att rätta till, och det är därför förbluffande att en språkgranskare inte verkar ha kontaktats under utgivningsprocessen.

Betraktat ur ett postkolonialt perspektiv är det svårt att tolka detta som något annat än att man inom en litterär institution med mycket makt antingen glömmer bort, ignorerar, eller inte förmår beakta läsare som talar både finska och svenska, och verkar anse att det räcker med ett resultat som är lite ditåt. Detta signalerar en rätt enögd syn på språk och identitet som också i viss mån syns i själva boken: på den "svenska" polisens fest berättar en sångerska för den "svenska" publiken att hon är uppvuxen i Oulu (varför inte det "svenska", för "rikssvenskar" kanske bekantare namnet Uleåborg?), i boken finns inte en enda "finlandssvensk" och några andra "sverigefinnar" utöver Joona får vi egentligen inte se eller höra något om (förutom den oklara Maria Ristonen som har ett "finskklingande" efternamn). I Sverige är det "svenskt" och i Finland "finskt", utan några desto mer utvecklade mellanformer, vilket bidrar till att förstärka bilden av Joona Linna som en outsider, en udda fågel som egentligen varken passar in i Sverige eller Finland. Under läsningen frågar jag mig om samma tankegång också ekar i marknadsföringen av boken: om den "svenska" upplagan är avsedd för en "rikssvensk" marknad där man utgår från att ingen talar finska tillräckligt bra för att bry sig om språklig korrekthet, medan den finskspråkiga, rättade, översättningen är tänkt att nå den "finska" publiken? Detta må närmast vara spekulation, men det verkar oberoende som att flerspråkiga läsare som kunde ha något att invända bara får gilla läget. Vilket är anmärkningsvärt med tanke på hur starkt Joona Linnas flerspråkiga minoritetsposition i nuläget fungerar som ett brand för paret Keplers deckare.¹⁷⁵ (Mer om detta i ett senare kapitel)

¹⁷⁴ Kepler, *Paganinikontraktet*, sid. 92, 355 och 373.

¹⁷⁵ Se t.ex. Öhman Peppe, "Joona Linna - en hyllning till sverigefinlänarna" på *Svenska yle kultur*, 14.8.2017, <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/08/14/joona-linna-en-hyllning-till-sverigefinlandarna> (hämtad 16.4.2020) och Salomonsson Agency, "Joona Linna" på *larskepler.com*, 2020, <http://larskepler.com/joona-linna/> (hämtad 16.4.2020)l.

Jag har även själv lyssnat på Alexandra och Alexander Ahndoril på Göteborgs bokmässan 2018, där de berättade om arbetet med att ta fram karaktären Joona Linna. Författarna underströk att de ville ha en hjälte som var helt annorlunda, inte en typisk svensk deckarhjalte utan en finne, och att den finska minoriteten blivit illa sedd och illa behandlad i Sverige. Paret berättade att de under skrivprocessen hörde Joonas röst med "den otroligt vackra melankoliska brytningen". (Sammanfattning av mina anteckningar från scenprogrammet *Att skapa och leva med romankaraktärer*, 30.9.2018, Lars Kepler i samtal med Josefine Sundström. Tyvärr finns programmet inte tillgängligt som inbandning).

Sammanfattning

Det är intressant att i genomläsningen spegla *Paganinikontraktet* mot föregångaren *Hypnotisören*, särskilt i en läsning med imagologiska glasögon. Genom en ironiserande användning av "svenskars" mest uttjatade bilder av "finskhet" arbetar författarna med stereotypier på ett sätt som även tangerar de verktyg de själv använder i karakteriseringen av Joona Linna. Utpräglad accent, hypermaskulinitet och till och med vinterkriget, den kanske mest betydelsefulla "finska" auto- och hetero-imagen av dem alla, hänger med på ett hörn vilket ställer läsningen av *Paganinikontraktet* i ett annat ljus än föregångaren. Stereotypierna är fortfarande högst närvarande, men det humoristiskt ironiska avståndet mellan författare och karaktär har nu blivit större. Läsaren förses med en brasklapp som tycks säga *vi vet att "finskheten" inte egentligen är sådan här, men vi vill ha roligt med den*. I skarp kontrast till dessa medvetna blinkningar är det ur ett postkolonialt perspektiv därför svårt att förstå hur det fortfarande förekommer så mycket språkfel i texten. Varför bryr man sig på Albert Bonnies förlag inte om att skaffa en korrläsare eller översättare?

Ur det puristisk-narratologiska synsättet har ingen större förändring skett i samspelet mellan karaktärerna, utan Joona Linna får fortfarande få agera protagonist-hjälte på ett sätt som inte alls bestrider berättelsens moral (det goda segrar, hjälten är god). En ny dimension av medvetenhet kring den egna "sverige-finska identiteten" har ändå skrivits in i texten, t.ex. i Joonas trötta kommentarer kring Anjas bastuprat. Detta sänder signaler till den implicite läsaren om att denne nu också bör uppfatta dessa stereotypier som uttjatade och trötta, vilket är en märkbar skillnad jämfört med den föregående romanen.

2.3 *Eldvittnet* – fortsättning i samma spår

Den tredje romanen i serien om Joona Linna utkom år 2011, och fortsatte således den tidigare etablerade trenden med på varandra snabbt följande utgåvor. Denna gång fick Joona Linna i uppgift att reda ut ett mord som skett på en anstalt för unga kvinnor med destruktivt beteende. På samma sätt som i de tidigare romanerna delade handlingen snart på sig i ett flergrenat mönster där olika intriger vävdes ihop och sedan fick sin upplösning i slutet. Även denna roman var en stor försäljningssuccé och bidrog till att befästa paret Keplers roll som några av den ”svenska” deckarmarknadens mest framgångsrika författare.¹⁷⁶

I *Eldvittnet* fördjupas bilden av Joona Linnas ”finskhet” genom introduktion av karaktärens familjehistoria, med uppväxten som ”sverigefinne” och senare giftermål och familj. I berättelsen introduceras också fler finskspråkiga biskaraktärer, även om alla dessa har mycket små roller och inte återkommer i något senare skede i romanerna. En del små språkliga oklarheter förekommer i texten då man jämför med den finskspråkiga översättningen, men de är inte fullt lika påtagliga som i tidigare verk. Övergripande kan bilden av ”finskheden” i *Eldvittnet* delas in i följande tre kategorier:

1. Joona Linnas person och bakgrund
2. Övriga ”finska” karaktärer och beskrivningarna av dem
3. Användning av finskt språk och övriga hänvisningar till ”finskhet”

1. Joona Linnas person och bakgrund

Som redan tidigare omnämnts är *Eldvittnet* den roman där läsaren för första gången får ta del av berättelsen om Joona Linnas kärnfamilj, samt den bild av ”finskhet” som målas upp genom beskrivningarna av denna. Karakteriseringen av gestalten Joona Linna är annars rätt så oförändrad i jämförelse med tidigare romaner, och beskrivs fortfarande främst genom olika fysiska attribut. I

¹⁷⁶ ”Årstopplista 2011” på Svensk Bokandels webbplats [svb.se](http://www.svb.se/toplists/arstopplista-2011), <http://www.svb.se/toplists/arstopplista-2011> (hämtad 17.4.2020).

Eldvittnet får vi läsa om Joona Linnas rufsiga blonda hår¹⁷⁷, hans storväxta och muskulösa kropp, ögon gråa som en frusen havsvik¹⁷⁸ och hans röst som ömsom klingar av "finskt" mörker, ömsom av mjukhet, beroende på situationen.¹⁷⁹ Tillsammans med de återkommande omnämnandena om Joona Linnas kavaj¹⁸⁰ skapar attributen en bild av en hårdkokt polishjälte i stil med moderna gestaltningar av James Bond, en koppling som även författarna själva kommenterat.¹⁸¹ Joona Linna som karaktär är även denna gång etablerad som berättelsens hjältefigur, med tuffa och hypermaskulint markerade förtecken (även militären och dess tuffa dykarövningar finns med på ett hörn).¹⁸²

I slutet av *Paganinikontraktet* bjöds läsaren på en smakbit av den kommande efterföljaren där en mystisk gammal gumma frågade Joona varför han låtsades att hans dotter var död.¹⁸³ Några kapitel in i *Eldvittnet* uppsöker Joona följaktligen den nu helt dementa damen, för att fråga vad hon vet om hans fru Summa och dotter Lumi, två för läsaren dittills helt obekanta figurer. Senare i romanen introduceras en hel komplicerad bihandling med Joonas familj i centrum, där vi får veta att Joona förfalskat hustruns och dotterns död för att undkomma den bestialiske seriemördaren Jurek Walter som redan gett sig på hans kollegas familj. Summa och Lumi har många år tidigare tvingats byta identitet och flytta till Finland för att gömma sig undan mördaren, medan Joona levt ett ensamt liv i Sverige. Nu är Summa dock döende i

¹⁷⁷ Kepler Lars, *Eldvittnet*, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2011. Citat från sid. 28: [...] *hans blonda hår är som vanligt rufsigt*, sid 258: [...] *hans ljusa, rufsiga hår*, sid 441: [...] *det blonda lockiga håret står rakt upp*.

¹⁷⁸ Ibid, sid 51: [...] *den muskulösa kroppen är avslappnad, men hans ögon är grå som en frusen havsvik*, sid. 154: [...] *den storväxte kriminalkommissarien [...] Joonas kyligt grå ögon*, sid 258: [...] *de grå, egendomligt skiftande ögonen*, sid 401: [...] *Hans ögon förefaller märkligt grå – som is när snön smälter bort på våren*.

¹⁷⁹ Ibid, sid 32: [...] *Jag heter Joona svarar han med mjuk finsk ton*, sid 261: *Hon tänker på kommissariens röst, den mjuka finska brytningen*, sid. 361: [...] *kriminalkommissarien med den fina rösten*, sid. 494: *Hon är ett ögonvittne, svarade Joona med en mörk klang av finska*.

¹⁸⁰ Ibid, Joonas kavaj omnämns t.ex. på sid. 31, sid. 361.

¹⁸¹ Alanko Iina, "Lars Kepler -dekkarien kirjoittajapariskunta Alexandra ja Alexander Ahndoril: *Pelkäämme, että joku tekee lapsillemme pahaa*" (övers. Alexandra och Alexander Ahndoril, författarparet bakom Lars-Kepler deckarna: Vi är rädda att någon ska göra våra barn illa) i tidskriften *Anna* 16.4.2016, <https://anna.fi/ihmiset-ja-suhteet/julkikset/p247288> (hämtad 17.4.2020). Helsingfors: Otavamedia Oy, 2016.

¹⁸² Kepler, *Eldvittnet*, sid 185. I texten omnämns bl.a. Joona simmat under isen i finska viken under sina militärövningar.

¹⁸³ Kepler Lars, "Joona Linna" i *Paganinikontraktet*, sid. 563 (onummerad sida).

levercancer (vilket Joona fått veta av den tidigare omnämnda dementa gumman), och Joona åker till Helsingfors för att besöka henne och dottern, trots det överhängande hotet från seriemördaren.¹⁸⁴

Denna komplicerade handling till trots är informationen läsaren egentligen får om Joona Linnas familjemedlemmar rätt knapp. Om Summa får vi veta att hon har sandbrunt hår och väldiga mörka ögon, Lumis utseende beskrivs knappt alls.¹⁸⁵ Läsaren kan i detta skede av romanen anta att namnet Lumi, och eventuellt också Summa, ska anspela på någon typ av "finskhet", men båda namnen framstår som något förvirrande för en läsare med insyn i finskspråkigt namnskick. Summa är inget bekant "finskt" namn, ingen har fått det efter år 1939,¹⁸⁶ (vilket kan ha något att göra med att det är namnet på ett slagfält i Karelen där många soldater miste livet under vinterkriget),¹⁸⁷ och namnkombinationen Lumi Linna betyder direkt översatt *snös/ott*. I texten finns inga tydliga blinkningar som skulle markera en uttalad ironisk distans inför namnvalen, så det är svårt att säga om namnens lustiga konnotationer är resultat av okunskap eller något mer genomtänkt. Senare i romanen klarnar det ändå att Summa använt en flätad brudkrona av rot under sitt bröllop likt en "samisk" krona Joona brukar betrakta på Nordiska museet,¹⁸⁸ så i detta skede anar läsaren att hennes namn anspelar på "samisk" bakgrund, kanske som en omskrivning/felstavning av det vanligare samiska namnet Sunna.¹⁸⁹ Då det på basis av texten ändå är något otydligt vad som egentligen avses, får läsaren i detta skede nöja sig med att konstatera att Joonas familjemedlemmars "finska" namn framstår som mer förvirrande än autentiska för en läsare som är mer

¹⁸⁴ Kepler, *Eldvittnet*, sid 538–554.

¹⁸⁵ Ibid, sid 538.

¹⁸⁶ Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, "Sökning av förnamn" på *Namntjänst*, https://verkkopalvelu.vrk.fi/nimipalvelu/nimipalvelu_etunimihaku.asp?L=1 (hämtad 9.5.2019). Sökningen på förnamnet "Summa" genomfördes 9.5.2019 och gav totalt under 20 utslag bland kvinnor och män. Ingen hade fått namnet efter 1939.

¹⁸⁷ Om striderna vid Mannerheimlinjen under vinterkriget i februari 1940 kan läsas mer t.ex. här: Raunio Ari: "Striderna vid Mannerheimlinjen 1940" på webbportalen *Vinterkrigets virtuella infocentrum*, <https://www.talvisota.fi/sv/striderna/striderna-pa-karelska-naset/striderna-vid-mannerheimlinjen-1940/> (hämtad 9.5.2019). Talvisotayhdistys ry.

¹⁸⁸ Kepler, *Eldvittnet*, sid 217 och 553.

¹⁸⁹ Helsingfors Universitets almanacksbyrå, *Den samiska namnlängden*. <https://almanakka.helsinki.fi/sv/namnsdagar/den-samiska-namnlaengden.html> (hämtad 9.5.2019). Helsingfors: Helsingfors universitet.

bekant med det finska språket.

2. Övriga "finska" karaktärer och beskrivningarna av dem

I *Eldvittnet* förekommer ett antal karaktärer med "finskklingande" namn som också ofta talar finska eller på olika sätt representeras som "finska". Tidigt i boken introduceras tolvåriga Tuula Lehti, ett av problembarnen på anstalten Birgittagården där det mord som inleder romanen begås. Tuula beskrivs som en instabil, småväxt och rödhårig tjej som gillar att provocera och som vägrar att tala med psykologer.¹⁹⁰ I romanen deklarerar hon att hon bara vill tala *med finnen*, och implikationen blir följaktligen att Joonas är den enda som kan nå fram till Tuula på något sätt eftersom de delar ett språk som de också använder vid några tillfällen.¹⁹¹ Joonas hänvisar till Tuula som *vain pieni lapsi*, bara ett litet barn, något som Tuula protesterar mot, men som ändå skapar en kontakt mellan dem som får Tuula att ge Joonas information som han behöver i polisarbetet.¹⁹²

Vid sidan av Tuula förekommer också en annan finskkodad karaktär i berättelsen, bensinstationsbiträdet Ari Määttiläinen, som hjälper Joonas komma en försvunnen flicka på spåren. Ari beskrivs som en [...] *hållögd man med statoilkeps på huvudet*, och också här är det språket och "finskheden" som binder Joonas och Ari samman då de på finska utväxlar några ord om "finsk" korvsoppa med rågbröd, en barndomsrätt.¹⁹³ Ari pekar på hamburgare och konstaterar syrligt att han bara serverar "svensk" mat på macken, vilket fungerar som något slags släng mot "svenskar" som inte förstår att uppskatta traditionell husmanskost (till skillnad från "finnar" och "sverigefinnar"?), utan bara vill ha amerikansk skräpmat.¹⁹⁴ Jag uppfattar detta som ett uttalande i led med tidigare böckers konstaterande av Joonas förkärlek för bl.a. kålrotslåda och "finsk" tango, där det "finska" associeras med tradition och konservatism. Det "finska", som är gammaldags och nostalgiskt, kontrasteras här ännu en gång mot det "svenska",

¹⁹⁰ Kepler, *Eldvittnet*, sid 87–89.

¹⁹¹ Ibid, sid 88–89: *Jag pratar bara med finnen, säger Tuula och höjer rösten.*

¹⁹² Ibid, sid 118.

¹⁹³ Ibid, sid 244: *Suomalainen makkarakeitto, säger Ari Määttiläinen leende. Mormor brukade laga korvsoppa när jag var liten.*

¹⁹⁴ Ibid, sid 244.

som då per definition presenteras som mer modernt och internationellt, men också historielöst.

Det ska samtidigt ändå påpekas att bilden av "finskhet" i *Eldvittnet* inte ska läsas som totalt o-ironisk, eftersom den fortfarande emellanåt nyanseras med skämtsamhet på samma vis som i föregående roman. Då assistenten Anja i en scen kallar in Joona till polisstationen för att lyssna på ett bandat telefonsamtal skämtar hon om att hon den här gången inte ska sätta på "finsk" tango, åter en ironisk blinkning mot Joonas rötter och de fördomar som förekommer kring dem.¹⁹⁵ Här får den implicite läsaren igen en fingervisning om att författarna förstår att tangon är en bekant både som "finsk" hetero-image och auto-image, och att de därför kan leka lite med den specifika stereotypin.

Avslutande kan det påpekas att det är minst lika intressant att fundera på vilka gestalter som inte tillskrivs en "finsk" identitet i *Eldvittnet* som att fokusera på Tuula och Ari och deras uppgifter som narratologiska medhjälpare i berättelsen. I romanen förekommer t.ex. ingen "sverigefinne" (vid sidan av Joona) som vi får veta att har högre utbildning eller något som skulle markera att personen inte tillhör arbetarklassen eller är utsatt (som i Tuulas fall). Det finns heller inga "finskkodade" karaktärer som skulle beskrivas som rasifierade, utan bilden av "finskhet" domineras av Joonas utbroderade maskulinitet, karaktärernas vithet och kodifiering som arbetarklass. Den enda karaktären som något avviker från normen är Joonas "finlandssvenska" flickvän, arkeologen Disa Helenius som även denna gång får agera den enda övriga karaktären med någon typ av samband mellan "finskhet" och högre samhällsställning.¹⁹⁶ Signalen från texten blir ännu en gång att Joona Linna är ett undantag, och att han bör uppfattas som avvikande från både "svenskar" och "sverigefinnar".

¹⁹⁵ Ibid, sid 295: *I brist på annat så vill jag att du lyssnar på en sak, säger hon. Och det är inte finsk tango den här gången.*

¹⁹⁶ Ibid, sid 234 och 304. I *Eldvittnet* får vi bl.a. veta att Disa köper skor hos Marc Jacobs, vilket antyder åtminstone något slags ekonomiskt välstånd.

3. Användning av finska och övriga hänvisningar till "finskhhet"

Precis som i tidigare romaner förekommer en del användning av finska ord och olika andra typer av hänvisningar till "finskhhet" även i *Eldvittnet*. Då jag jämfört den finska översättningen av romanen (*Tulitodistaja*, Tammi 2012) med det svenskspråkiga originalet, har jag noterat att utgåvan på svenska även denna gång innehåller en del språkliga oklarheter och små fel.

Den i det föregående kapitlet omnämnda karaktären Ari Määtilainen har blivit omdöpt till Ari Matilainen (antagligen eftersom namnet Määtilainen inte existerar i Finland enligt statistikcentralen utan verkar vara författarnas egen konstruktion),¹⁹⁷ några finskspråkiga objektsformer har blivit fel (man talar om *suomalainen makkarakeitto* = en "finsk" korvsoppa, i stället för det korrekta *suomalaista makkarakeittoa* = "finsk" korvsoppa), och Tuula svarar *ei* (nej) på Joonas konstaterande att hon bara är ett litet barn, i stället för det korrekta *enkä ole* (= det är jag visst inte).¹⁹⁸ Dessa fel är visserligen mycket mindre uppseendeväckande än de grova missar som tidigare förekommit (och förekommer i kommande romaner), men de är fortfarande där och fortsätter på så vis understryka trenden av att det inte är viktigt för författarna och förlaget att kontrollera användningen av finska. Anmärkningsvärt blir detta eftersom det trots allt rör sig om den tredje romanen i serien med samma problem.

Ett annat återkommande fenomen i *Eldvittnet* är tendensen att använda finskspråkiga namn på orter i Finland. Då Joonas reser till Finland för att se sin döende fru en sista gång får han information om att hon bott på Liisankatu 16 i Helsingfors, gatunamnet anges alltså i något slags blandspråkig version tillsammans med stadens svenskspråkiga namn.¹⁹⁹ Då gatan i fråga faktiskt har ett helt officiellt svenskspråkigt namn, Elisabetsgatan, får man fråga sig varför man här valt att använda den finskspråkiga benämningen? Är det åter något slags strävan efter att lyfta fram de finskspråkiga namnen som mer äkta, att markera skillnaden till Sverige genom att undvika den svenskspråkiga namnformen? Allmänt taget är det också intressant att notera hur lite Finlands tvåspråkighet egentligen lyfts upp i Keplers

¹⁹⁷ Kepler Lars, *Tulitodistaja*, översatt till finska av Elina Uotila, sid 258–259. Helsingfors: Tammi, 2012, och Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, "Sökning av Efternamn" på *Namntjänst* https://verkkopalvelu.vrk.fi/nimipalvelu/nimipalvelu_sukunimihaku.asp?L=1 (hämtad 9.5.2019). Sökningen på "Määtilainen" gav 0 resultat.

¹⁹⁸ Kepler, *Tulitodistaja*, sid. 261 och 123.

¹⁹⁹ Kepler, *Eldvittnet*, sid 551.

romanserie, då de är annars är väldigt noggranna med att markera hur de lyfter fram den "sverige-finska" minoritetskulturen. Generellt är Finlands tvåspråkighet ganska långt osynliggjord i hela romanserien, och Disas korta gästspel får fungera som enda representant för den "finlandssvenska" minoriteten, och även då mycket sporadiskt.

Sammanfattning

Det är egentligen relativt lite som skiljer *Eldvittnet* från föregångarna betraktat genom mina tre analysfilter, eftersom samma strukturer upprepar sig från roman till roman. De språkliga tabbarna hänger fortfarande med vilket sett ur ett postkolonialt perspektiv markerar slarv och ointresse, den narrativa strukturen kvarstår med Joona Linna som central hypermaskulin, genomskinlig hjältegestalt och karakteriseringen av det "finska" balanserar fortfarande på gränsen mellan det förvirra(n)de och signaler av ironiskt medvetet lekande med fördomar som är både hetero- och autostereotyper. Betraktat ur ett puristiskt narrativt synsätt fungerar också de andra karaktärerna med "finsk" kodning som genomskinliga medhjälpare som flyter med berättelsen utan att väcka någon större uppmärksamhet, i alla fall hos den tilltänka läsaren.

Generellt kan man konstatera att *Eldvittnet* understryker bilden av att Lars Keplers ursprungliga, oöversatta romaner har en tydligt definierad implicit läsare, som inte själv tillhör den "sverige-finska" minoriteten eller annars är mer bekant med Finland och det finska språket. För en läsare som besitter några av dessa egenskaper är det nämligen svårt att undgå att lägga märke till bristerna i beskrivningarna och språket, vilket ytterligare bekräftas av de korrigeringar och ändringar som gjorts i översättningen av romanerna till finska.

2.4 Sandmannen – mindre fokus på det "finska"

I slutet av år 2012 utkom *Sandmannen*, den fjärde delen i serien om Joona Linna. Även denna roman var en försäljningssuccé som placerade sig på andra plats på Svensk Bokhandels skönlitterära årstopplista för 2012, slagen endast av snasklitterära hiten *Fifty shades of grey*.²⁰⁰ Med denna bok hade paret Ahndoril kommit halvvägs in sin planerade åttadelade serie om Joona Linna och etablerat sig ordentligt

²⁰⁰ "Årstopplista 2012" på Svensk Bokhandels webbplats svb.se, <https://www.svb.se/toplists/arstopplistor-2012> (hämtad 17.4.2020).

bland de bästsäljande deckartopparna i Sverige.

I *Sandmannen* möter Joona Linna och den undersköna medhjälparen Saga Bauer den fruktansvärde seriemördaren Jurek Walter, Joonas ärkefiende och orsaken till att hans hustru och dotter tvingats gå under jorden. Ett av Jureks tidigare offer, Mikael Kohler-Frost dyker i början av romanen upp levande efter att ha kidnappats 13 år tidigare, vilket sätter igång en febril jakt på Mikael's syster Felicia som uppges fortfarande vara vid liv. För att få reda på var flickan finns skickas Saga Bauer under täckmantel in till kriminalvårdsanstalten där Jurek Walter vårdas, ett uppdrag som ska visa sig gå käpprätt åt helvete. Jurek Walter lyckas fly anstalten, och efter ett antal hisnande vändningar lyckas Saga till sist få fast den förskräcklige brottslingen, som hon skjuter i bröstet. Jureks kropp faller då lämpligt ner i en flod och försvinner under isen, och så utstakas vägen färdigt för ett skräckinjagande återseende i en senare Joona Linna-roman. Här tar dock *Sandmannen* slut, med Jureks oklara död, som flankeras av att Joona Linna mystiskt försvinner från sjukhuset där han vårdas för skador han fått under polisoperationen.

Av romanerna i min undersökning är *Sandmannen* den bok som innehåller minst referenser till "finskhetsmarkörer", vare sig associerad med Joona Linna eller övrigt förekommande. Vissa oklarheter som var närvarande i föregångaren har nu korrigerats, men som vanligt arbetar författarna ändå fortfarande friskt med olika markörer som är värda att titta närmare på. Jag väljer därför att dela in detta analyskapitel i följande två kategorier:

1. Den fortsatta användningen av finskhetsmarkörer
2. Beskrivningen av Joona Linna, hans familjemedlemmar och deras historia

1. Den fortsatta användningen av finskhetsmarkörer

I *Sandmannen* fortsätter paret Coelho Ahndoril att kliva i bekanta spår, då de väljer att lyfta fram "finskhetsmarkörer" genom markeringar som brytning, hänvisningar till "finsk" kultur, stavning av namn och liknande. Knappa fyrtio sidor in i romanen omnämns Joona Linna för första gången som [...] *en kommissarie med finsk brytning*,²⁰¹ ett standardattribut som återkommer flera gånger under hela

²⁰¹ Kepler Lars, *Sandmannen*, sid 38. Stockholm, Albert Bonniers förlag 2012. Joonas brytning omnämns också som "finskklingande svenska" på sid 320.

romanserien, vilket jag också visat på redan i mina tidigare kapitel.

Så här långt in i berättelsen om Joona Linna är det värt att notera att han är den enda "finskkodade" karaktären i romansviten vars brytning konsekvent lyfts fram under seriens framskridande.²⁰² I *Sandmannen* återkommer författarna till att beskriva Joona Linnas familjemedlemmar, hustrun Summa, dottern Lumi, och även Joonas "finländska" föräldrar (mer om dessa i nästa avsnitt), men då dessa refereras ställs deras eventuella accenter och brytningar aldrig i fokus. Denna inkonsekvens (varför är Joonas brytning den enda viktiga?) sänder ännu en gång en signal till läsaren om att Joona Linna ska uppfattas som extraordinär på något vis, "sverigeansk" med specifika förutsättningar. Det blir således svårt att förstå denna markering på annat vis än att författarna fäster stor vikt vid brytningen, och anser den vara något slags grundläggande egenskap som markerar "finskhets".²⁰³ Intressant nog kommenteras aldrig en eventuell brytning hos karaktärer med t.ex. rysk eller fransk bakgrund, vilket läsaren tydligen i dessa fall ska uppfatta som mindre uppseendeväckande eller definierande för karaktärsidentiteten.

I *Sandmannen* märks ändå ett visst försök till att korrigera en del av de småfel som fanns med i föregångaren. De finskspråkiga replikerna, som används på fyra ställen i romanen, är denna gång språkligt korrekta, och används i sin ursprungliga form även i den finska översättningen.²⁰⁴ I romanen introduceras en mentalvårdare vid namn Leif Rajama som på basis av namnet eventuellt kan läsas som

²⁰² Undantag finns, t.ex. i Kepler, *Hypnotisören* sid. 438, där de norrländska fjällräddarna beskrivs tala med [...] *stark finsk brytning* eller där Erik Maria Barks patient Jussi talar "norrländska" (t.ex. på sid. 291). Nu hänvisar jag uttryckligen till mer framträdande eller bestående karaktärer i romansviten. Till exempel omnämns Disa Helenius finlandssvenska accent endast en gång i de fyra böcker hon hittills förekommit i, på sid 568 i *Hypnotisören*.

²⁰³ I en intervju från 2011 uttrycker Alexander Ahndoril sig så här i frågan om Joona Linnas brytning och filmatiseringen av *Hypnotisören*:

Han har ju vuxit upp i en finsk familj med en finsk släkt, därav har han den finska brytningen. Det är väl också ett sätt, och det är ganska vanligt bland invandrade människor, att dom behåller en brytning för att det är ett band till sitt (sic!) första land, det är ett sätt att behålla sin kultur också [...]

Citatet är hämtat ur "Nimettömyydestä dekkarikirjallisuuden kärkeen" i *Finska Pinnar*, vid 9 minuter 16 sekunder. Sveriges Radio Sisuradio (Numera Sveriges Radio finska), <https://sverigesradio.se/artikel/4848925>, (hämtad 17.4.2020).

²⁰⁴ Kepler, *Sandmannen*. Följande insticksreplik används: *Kiskoa korkoa* (= Ockra, ta ut ockerränta, sid. 111), *Perkele* (sid. 112), *Lumiukko* (= Snögubbe, sid. 112) och *Ota poika karamelli, niin helpottaa* (Översatt ungefär *Ta en karamell grabben, så känns det bättre sen*, sid. 405).

finskkodad, även om han i övrigt saknar de markörer som författarna använder för att signalera "finskhets". Namnet *Rajama* är visserligen ett rätt så ovanligt namn i Finland, men förekommer ändå i någon utsträckning,²⁰⁵ till skillnad från det i föregångaren förekommande helt påhittade efternamnet Määtilainen.

Vid sidan av dessa små korrigeringar innehåller *Sandmannen* ändå också en av de mest stereotypa framställningarna av "finskhetsen" i Sverige; de åldrande "finska" fyllona med kniv, som slåss på gatan och beter sig allmänt ostädat och skrikigt. I kapitel 38 bryter Joona Linna upp ett slagsmål mellan två "finska" bröder, som beväpnade med kniv och tomma vinflaskor bråkar om pengar.²⁰⁶ Scenen är humoristiskt färgad och slutar i ett stort snöbollskrig mellan Joona och de två namnlösa fyllona, som muntert skrålar på finska och till slut gläder sig över att de inte slog ihjäl varandra: [...] *Jag är glad att jag inte stack kniven i lillbrorsan och ... Jag ska ha mina pengar, ropar den andre leende.*²⁰⁷

Det (manliga) "finska" fyllet är en hetero-stereotyp om finländare som fortfarande är väldigt stark i Sverige, och så vardaglig att den till och med dyker upp i barnböcker, trots "sverige-finsk" kritik.²⁰⁸ Bilden av "finländare" som super och lever rövare i Sverige har långt sin botten i den omfattande "finska" invandrarvågen under 60-70-talen,²⁰⁹ men en syn på "finländare" som oborstade och mindre civiliserade härstammar också ur 1800-talets rasbiologiska försök att lyfta fram den nordiska rasens renhet och

²⁰⁵ Uppgifter om efternamn hämtade från Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, "Sökning av efternamn" på *Namntjänst* https://verkkopalvelu.vrk.fi/nimipalvelu/nimipalvelu_sukunimihaku.asp?L=1 (hämtad 17.4.2020) och Mikkonen Pirjo & Paikkala Sirkka, *Sukunimet*, sid. 521. Helsingfors: Otava, 2000.

²⁰⁶ Kepler, *Sandmannen*, sid. 111–113.

²⁰⁷ Ibid, sid. 113.

²⁰⁸ Se t.ex. fallet med Gunilla Grähs bilderbok *Dino och lille Kurre*, som kritiserades redan 2007 och skapade några ytterligare tidningsrubriker år 2014: Liekola Heidi, "Finsk alkisgubbe i barnbok irriterar" på *SVT nyheter/kultur*, 1.6.2014, <https://www.svt.se/kultur/finsk-alkisgubbe-i-barnbok-irriterar> (hämtad 17.4.2020). Eller återbesök det i uppsatsens inledning refererade radioprogrammet *Popula* från 2014 där högutbildade, unga svenskar beskriver finska män som inskränkta, fulla och fula.

²⁰⁹ Se t.ex. Weckström, *Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan*, sid. 10 och Kuosmanen, *Finnkampen: en studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige* sid 173–174.

dygder i jämförelse med "finnarna", som föll utanför denna kategori.²¹⁰ Helt grundlös kan bilden av den marginaliserade "finske" fyllbulten ändå inte sägas vara, eftersom det är sant att en del invandrare "finländare" hade problem med att anpassa sig till livet i det nya landet och hemföll till alkoholism. Alkoholen och förmågan att dricka mycket har till och med använts som ett gruppssammanhållande element bland "sverigeфинnarna", för att betona deras uthållighet och skilja dem från majoritetsbefolkningen.²¹¹ På så sätt kan man konstatera att det "finska" supandet också kan sägas vara en "sverigeфинsk" auto-stereotyp, som förekommer hos etablerade "sverigeфинska" författare som Susanna Alakoski och Eija Hetekivi-Olsson.²¹²

Varför är det då intressant att titta närmare på porträtteringen av de "finska" fyllona, ifall det är en stereotyp bild som förekommer både inom den "sverigeфинska" gruppen och hos "majoritetssvenskarna"? Ur ett postkolonialt perspektiv kan vi konstatera att det kanske inte spelar så stor roll ifall bilden används inom båda grupperna, eftersom det inte är ovanligt att minoritetsgrupper som en strategi kan ta majoritetens negativa bilder, öknamn och stereotypier och omvandla dem till en källa för stolthet och styrka, ett sätt att framhäva sin egenhet.²¹³ Vad som dock kan konstateras är att

²¹⁰ Om rasifieringen och nedvärderandet av "finsheten" i relation till "svenskheten" skrev jag tidigare i kapitel 1.4.1, där jag även tar upp exempel på litteratur som refererar detta ämne.

²¹¹ Se citatet här under ur Rosenberg Thomas och Toukomaa Pertti: "Om kvinnors kraft, mäns marginalisering och pojars kosmiska ensamhet", i Peura Markku och Skutnabb-Kangas Tove (red.): *Man kan vara tvåländare också – Sverigeфинnarnas väg från tystnad till kamp*, sid. 136-138. Stockholm: Sverigeфинländarnas arkiv, 1994.

Mytbildningen är omfattande och det är därför svårt att bilda sig en rättvis och riktig bild av det faktiska alkoholbruket. Däremot kan man med lätthet fastslå att alkoholen spelar en central roll i den finska självuppfattningen – också om man själv är helnykter [...] Spriten skapar således, kunde man kanske säga, en form av gemenskap och identitet, dels i konkret mening för dem som bokstavligen förenas i spritens tecken, dels i mer överförd bemärkelse för invandrargruppen som helhet. Det senare genom att vara en del av gruppens kollektiva identitet – vare sig man vill det eller inte.

²¹² Läs mer om alkoholskildringarna hos dessa författare i redan tidigare omnämna Blauberg, Rolf, *Etnicitet klass och kön i sverigeфинsk litteratur: En intersektionellt filterad studie av Susanna Alakoskis Svinälängorna, Antti Jalavas Asfaltblomman och Eija Hetekivi Olssons Ingenbarnsland*.

²¹³ Ett exempel på denna strategi ger litteraturvetare Maïmouna Jagne-Soreau i sin artikel "Att vakna upp som svedi. Om mellanförskap och rap" i *Idunn 1/2019*. Oslo: Universitetsforlaget, 2019. https://www.idunn.no/nordisk_poesi/2019/01/att_vakna_opp_som_svedi (hämtad 17.4.2020). I artikeln beskriver hon hur rapartisten Erik Lundin återtar uttrycket *svedi*, ett nedsättande ord för stereotypiska svenskar på förortslang. Lundin, som är "för svensk" bland sina utländska släktingar och "inte svensk nog" i Sverige uttrycker enligt Jagne-Soreau sitt mellanförskap, och stoltheten över detta i användningen av uttrycket.

porträtteringen av "finska" fyllon i en mycket framgångsrik roman av "svenska", etablerade författare skänker stereotypin en legitimitet som är försedd med en viss makt. Det är också intressant att notera att det i Sverige under år 2011, d.v.s. förmodligen den tid då *Sandmannen* kom till, pågick en smärre kulturell debatt gällande filmen *Jägarna 2*, och dess porträttering av "finnar" som supande bråkstakar. "Sverigefinländare" ondgjorde sig i medier över att "finnar" ännu en gång tillskrevs en brottslig roll, och fick det förbluffande men nog så klagande svaret att de roller som spelades av "finska" skådespelare ursprungligen var avsedda för romer, men att detta var omöjligt eftersom filmen då skulle ha blivit rasistisk.²¹⁴

Huruvida paret Coelho Ahndoril alls berörts av denna debatt under arbetet med *Sandmannen* kan man endast spekulera om. Det är ändå intressant att jämföra *Jägarna 2* och *Sandmannens* samtida kulturella bilder av "finskhets", och kontempera uppfattningen om att en stereotyp framställning av "finskhets" inte är rasistisk på samma vis som en av en annan folkgrupp. Skulle till exempel de "finska" fyllona i *Sandmannen* utan motreaktioner kunna ersättas av t.ex. albaner eller somalier? Svaret är knappast, vilket i sig berättar något om "finskhetsens" ställning i Sverige. Eftersom "sverigefinnarna" är så etablerade i Sverige att de, som rasismforskaren Tobias Hübinette konstaterar inte [...] *i dag ses som något annat än vita européer*²¹⁵ går det bra att skämta eller skriva om dem i till och med stereotypa former, utan att uppfattas som rasist. "Sverigefinnarna" har klättrat på samhällsstegen och befinner sig i en privilegierad ställning i relation till andra minoritetsgrupper.

2. Beskrivningen av Joona Linna, hans familjemedlemmar och deras historia

I *Sandmannen* får läsaren mer information om Joona Linna och hans bakgrund, och framför allt hans familjemedlemmar. Något större djup rymmer beskrivningen av dessa karaktärer ändå inte, och även attributen som Joona beskrivs med är gammal skåpmat; ögonen är *grå som polerad granit*,²¹⁶ *intensivt*

²¹⁴ Silvergren Blåder Anders, "Romer blev sverigefinnar i *Jägarna 2*" för *SVT Nyheter/Kultur* 30.9.2011, <https://www.svt.se/kultur/romer-blev-sverigefinnar-i-jagarna-2> (hämtad 18.4.2020).

²¹⁵ Vuonokari, Kaisa, "Fördomar mot finnar har sin grund i rasforskningen" (Intervju med rasismforskare Tobias Hübinette) för *Sveriges Radio Sisuradio* (numera Sveriges Radio finska), 3.5.2015, <https://sverigesradio.se/artikel/6159229> (hämtad 17.4.2020).

²¹⁶ Kepler, *Sandmannen*, sid. 47.

grå, nästan som borstat silver,²¹⁷ hårda och påminner om fuktig chiffer,²¹⁸ den grå blicken är så hård att hon [Saga Bauer] ryser.²¹⁹ Rösten är antingen mörk,²²⁰ stillsam men med "finsk" klang²²¹ eller ibland båda två samtidigt: *Får man känna, frågar han med sin mörka, finska klang.*²²² Joona Linna är fruktansvärt snygg i sin kostym, han har hår som är *lockigt och rufsigt, [...] skrattdropar i kinderna, och allvarliga ögon.*²²³ Framförallt ögonen är så tilldragande att sjuksköterskor börjar flirta med Joona på sjukhuset, där han vårdas för svåra skottskador: *I nästa sekund kommer en leende sjuksköterska ut och vänder sig sedan in mot rummet igen. – Du har väldigt speciella ögon, Joona, säger hon och går.*²²⁴ Allt detta understryker förstås den redan etablerade bilden av Joona Linna som en oemotståndlig övermänniska, vilket ännu backas upp av författarnas humoristiska blinkningar från Joonas obekvämt flirtiga sekreterare Anja.²²⁵ Utöver Joonas speciella effekt på kvinnor passar författarna även på att göra Joona ett snäpp coolare genom att ännu en gång ta upp hans supertuffa militärträning,²²⁶ låta honom simma i isvatten,²²⁷ och delta i superfarliga slagsmål med ryska agenter.²²⁸ Kort sammanfattat: Allt är precis som förut.

Summa, Lumi, och familjen då? I *Eldvittnet* fick läsaren ta del av den sorgliga historien då Joona Linna tvingades fejka sin hustrus och dotters död så att de kunde gå under jorden. I *Sandmannen* fortsätter

²¹⁷ Ibid, sid 92.

²¹⁸ Ibid, sid. 152.

²¹⁹ Ibid, sid. 472.

²²⁰ Ibid, sid 127.

²²¹ Ibid, sid. 138.

²²² Ibid, sid. 351.

²²³ Ibid, sid. 320.

²²⁴ Ibid, sid. 517.

²²⁵ Ibid, sid. 300 och 324: *Det finns ingenting som hindrar oss, vi skulle kunna ha ett riktigt sommarbröllop. [...] Du får ringa mig när du vill, vi ska ju gifta oss.*

²²⁶ Ibid, sid. 51.

²²⁷ Ibid, sid. 458–460.

²²⁸ Ibid, sid. 404–405.

historien, och i ett avsnitt på drygt trettio sidor behandlar författarna hur Joona Linna och hans arbetspartner Samuel Mendel lyckades fånga seriemördaren Jurek Walter, som sedan med mystiska metoder tog livet av Mendels familj, vilket drev denne till självmord. Skräcken att förlora familjen blev för stor för Joona, som tvingades ta till extrema åtgärder.

För att vara det drivande tragiska och narratologiska elementet i Joona Linnas berättelse är det väldigt lite som sägs om Summa och Lumi. Läsaren får en inblick i Joonas idylliska familjeliv, där dottern och hustrun snarast utgör statister, och med narratologiska termer är helt genomskinliga. De äter middag, leker och skrattar, men där tar det slut. Vi får varken veta hur de ser ut och knappt höra dem tala, de fungerar endast som knappt berörbara offer. I kontrast till detta fäster författarna större uppmärksamhet vid Joonas ”finlandssvenska” on again- off again flickvän Disa Helenius, som mördas av Jureks medbrottsling i slutskedet av romanen. Läsaren har lärt känna den varmt tecknade Disa i de tre föregående romanerna och hennes död blir en chock både för Joona Linna och för publiken. I rent narratologiska termer blir Disas död ändå inte mer än en upptrappning mot handlingens peripeti, klimax, där Joona inser att Jurek Walter är på fri fot och kommenderar Saga att ge sig ut på jakt efter honom. För en kort stund presenteras ändå Joona Linna som uppgiven och handlingsförlamad, vilket är mycket ovanligt för porträtteringen av hans karaktär och visar att Disa hade en viss betydelse för berättelsen.

Sammanfattning

Med risk för upprepningar kan man även i denna sammanfattning konstatera att *Sandmannen* håller sig inom författarnas utarbetade litterära spår. Som analysobjekt är romanen inte särskilt upplysande på egen hand, men satt i sitt sammanhang kan man i detta skede observera intressanta trender i serien om Joona Linna. Till exempel den återkommande fixeringen på Joona Linnas brytning är uppseendeväckande då den är så avvikande från beskrivningen av hur andra karaktärer skildras. Författarnas lek med bilden av de bråkiga men egentligen godhjärtade ”finska” fyllona är också värd att lägga märke till, då stereotypen är en återkommande hetero-image hos ”svenskar”. Denna bild har flera gånger debatterats av ”sverigefinnar”, som både tar avstånd från den och omfamnar den som ett verktyg för identitetsbygge.

2.5 *Stalker* – dekonstruktion och rekonstruktion

Med *Stalker* från år 2014 tar Lars Kepler vid direkt där *Sandmannen* slutar, med Joona Linna's mystiska försvinnande från sjukhuset där han vårdas för skador han ådragit sig under arbetet med att hitta Jurek Walter. Precis som föregångarna var även *Stalker* en enorm försäljningssuccé, som toppade årslistan för 2014 över Sveriges mest sålda böcker både hos Svensk Bokhandel, och på e-bokhandeln Adlibris, där romanen dessutom dominerade i alla kategorier: tryckt bok, e-bok och ljudbok.²²⁹

Stalker är långt en berättelse om Joona Linna's återkomst, och om hur han tar sig in i polisarbete på nytt, dock denna gång utanför de officiella myndigheternas behörighet. Läsaren får också återse hypnotisören Erik Maria Barck, som även han en gång blir involverad i polisens arbete. Premissen för romanen är följande: En mördare stalkar kvinnor, ger sig på dem och filmar dem då de mördas. Filmerna skickas till polisen, som förstås inte har en aning om vad de ska göra utan Joona Linna's hjälp. Erik Maria Barck kontaktas för att hypnotisera maken till ett offer, eftersom han eventuellt kan ha bevittnat mordet. Samtidigt lyckas Saga Bauer lista ut var Joona Linna gömmer sig, och hon åker upp till Nattavaara i Norrland för att meddela Joona om att Jurek Walter är död. Då Joona hör detta åker han ner till Stockholm för att med egna ögon se vad som hittats av kroppen, och blir då samtidigt involverad i polisens utredningar av de pågående morden. Efter många om och men i klassisk Keplerstil blir det klart att mördaren är Eriks galna kollega Nelly Brandt, och att alla offren är kopplade till Erik på något vis. Då Nelly försöker ta livet av Eriks nya flickvän Jackie lyckas Joona och polisen gripa in och frita offren. Under polisoperationen har ändå Joona tvingats frita en brottsling från en kriminalvårdsanstalt för att kunna lösa mordet, och för detta döms han i slutet av romanen till fängelse i fyra år.

Sett genom mitt analysperspektiv är *Stalker* en intressant roman. Bilden av "finskhet" är återigen främst koncentrerad i Joona Linna's gestalt, med några undantag. Läsaren får för första gången ordentligt bekanta sig med Joona's dotter Lumi, som med narratologiska termer ändå är en nästan frustrerande genomskinlig gestalt som tycks undvika alla former av mer ingående karakterisering. I *Stalker* arbetar författarna också ännu en gång med sambandet mellan "finskhet" och samhällslig utslagning i Sverige genom att låta Joona Linna bo i ett läger med rumänska tiggare, och på så sätt utforska olika stereotypa

²²⁹ "Årstopplista 2014" på Svensk Bokhandels webbplats [svb.se](https://www.svb.se/topplists/topplista-2014), <https://www.svb.se/topplists/topplista-2014> (hämtad 17.4.2020) och "Bokåret 2014 – topplistorna över årets mest sålda böcker!" på newsroom.notified.com/Adlibris-press, 17.12.2014, <https://newsroom.notified.com/Adlibris-press/posts/pressreleases/bokaret-2014-topplistorna-over-arets-mest-sal> (hämtad 17.4.2020).

uppfattningar. Jag väljer därför att dela upp min analys av denna roman i följande två delar:

1. Karakteriseringen av Joona och Lumi Linna.
2. Beskrivningen av Joona Linnas liv som uteliggare.

1. Karakteriseringen av Joona och Lumi Linna

I *Stalker* introduceras Joona och Lumi Linna för läsaren genom Saga Bauers ögon, då hon lyckas luska ut Joonas gömställe genom att undersöka en flätad samisk brudkrona som förvaras på Nationalmuseum.²³⁰ Brudkronan är ett återkommande element i de föregående romanerna, som omnämnts brukar Joona Linna ofta besöka museet för att titta på den och under seriens framskridande börjar läsaren ana att kronan haft något med hans förflutna att göra.²³¹ På kronan har någon bränt in texten *Nattavaara 1968*, vilket leder Saga till Joona, och samtidigt understryker Joonas hustru Summas ”samiska” identitet som blir slutgiltigt klargjord för läsaren då denne förstår att det är hennes släktkrona som förvaras på museet.²³²

Då Saga anländer till Nattavaara i Gällivare kommun i ”svenska” Lappland, har Joona bosatt sig i ett falurött hus som ligger bredvid en tjärn och tillhört hans hustrus mormor. Det visar sig snabbt att Joona har byggt om huset till något slags militärkomplex där det hänger vapen och ammunition i varje hörn, som en sista utpost i kampen mot Jurek Walter och hans eventuella medarbetare. Det ständiga beredskapsläget har gjort honom utmattad och skärrad, och han har t.o.m. lyckats spränga sönder sin

²³⁰ Kepler, *Eldvittnet*, sid. 553 och Kepler Lars *Stalker*, sid. 94–95. Stockholm: Albert Bonnies förlag, 2014.

²³¹ Ibid, sid 93–95, samt Kepler, *Hypnotisören*, sid. 155–156, Kepler, *Paganinikontraktet*, sid. 45 och 245, Kepler, *Eldvittnet* 551–553.

²³² I *Stalker* får Saga Bauer (och då även läsaren) veta följande saker om brudkronan och dess samband med Summa:

Gå till Nordiska museet, svarar han med tjock röst, solm om han är rädd för att ångra sig. Där finns en liten brudkrona, en samisk brudkrona av flätad rot. [...] Nålen berättade att summas mor hade flätat kronan till sitt eget bröllop och Summa hade burit den på sitt och sedan skänkt den till hembygds museet i Luleå.
Kepler, *Stalker* sid 93 och 95.

höftled i samband med tillverkandet av försåtminor.²³³

Joona har bott i huset tillsammans med sin hustru och dotter, som han hämtat hem från exilen i Finland (denna gång har författarna också använt de svenskspråkiga namnen på orter i landet). Då romanen tar vid har Summa redan gått bort i cancer, och beskrivningarna av henne är ytterst knapphänta och sjukdomsfokuserade. Läsaren får veta att hustrun behandlades pallativt med starka smärtstillande, att hon magrade, blev liten och skallig och hade ont, innan hon dog och begravdes i orten Purnu.²³⁴ Dottern Lumi, är en flicka med brunt rakt hår och ett leende som är vänligt och nyfiket, men med ögon grå som is (en direkt hänvisning till hur hennes far alltid beskrivs).²³⁵ Utöver detta får läsaren veta att hon ska studera konst i Paris, att hon och hennes pappa talar finska sinsemellan, att hon kommit nära sin pappa på en kort tid och att han tränat henne i olika stridstekniker.²³⁶ Narratologiskt sett fyller Lumi (och i minimal utsträckning också Summa) endast en funktion i *Stalker*, som objekt för Joona Linnas (familjära) kärlek, och hennes karaktär är därför extremt genomskinlig och tunn, knappt mer närvarande än i tidigare romaner. I en analys av aspekten "finskhet" är hon därför också rätt ointressant, vilket ytterliga understryker författarnas presentation av Joona Linna som främsta representant för det "finska" i deras serie.

I början av romanen har författarna dekonstruerat sin egen bild av Joona Linna som de under romanens gång bit för bit bygger upp igen, så att han går från skrämd särpling till stridtekniktränande supersnut.²³⁷ Ur ett postkolonialt perspektiv är det intressant att notera hur paret Coelho Ahndoril än en gång väljer att sammanföra Lappland och livet i norr med ett slags rustik vildmarksmystik, som kombineras med det "finska" i Joona Linnas gestalt. Då Saga hittar Joona är han helt ovårdad, han har magrat avsevärt och framstår som både förvildad och skröplig efter sin olycka. Han har [...] *blont, lockigt skägg och testar av hår sticker ut under den svarta mössan och stöder sig på en käpp. Han är klädd i en mossgrön*

²³³ Kepler, *Stalker*, sid. 127.

²³⁴ Ibid, sid. 122.

²³⁵ Ibid, sid 101.

²³⁶ Ibid, sid 118.

²³⁷ Ibid, sid. 301. Kort efter att ha genomgått en svår sjukdom är Joona redan uppe och tränar stridstekniker.

*fleecetröja under en flygarjacka av grovt läder. Vecken är spruckna och fårskinnsfodret på kragens insida har gulnat.*²³⁸ Borta är alltså de snygga kostymerna och sexsymbolen Joonas Linna, som tydligen inte existerar uppe i norr.

Denna typ av uppdelning av Joonas jag i det vilda (lappländska) och autentiska norr och det sofistikerade men samtidigt konstgjorda söder speglar ett av de äldsta, och mest frekvent återkommande mönstren i europeisk litteratur, och något som undersökts av ett flertal imagologer. Som jag redan berörde i mitt teorikapitel finns en hel historisk tradition av uppfattningar om sambandet mellan att vara bosatt i norr och en viss typ av temperament och leverne, som använts för att beskriva och inruta det *nordliga* enligt den tidens ideologi och uppfattningar.²³⁹ Användningen av denna typ av beskrivning av en ovårdad och förvildad Joonas Linna i Lappland är visserligen på ytan en skarp kontrast mot hur läsaren är van att se honom, men passar egentligen utmärkt ihop med de associationer till kyla, natur och mörker som konstant associeras med honom genom romanserien, och som jag redan behandlade utförligare i min analys av *Hypnotisören*. Även i *Stalker* förekommer talrika beskrivningar av Joonas *mörk[a] finska ton* och *sorgset finska klang*,²⁴⁰ grå ögon som plötsligt blir *dova som en åskhimmel*, som är *skarpa* och *kyliga som is* med en *nyans av oktoberhimmel*. Det finns alltså hela tiden en antydning av något vilt i beskrivningen Joonas Linna och hans "finskhet", som släpps lös då han befinner sig i rätt miljö (detta avsnitt av romanen är förresten också mycket intressant att relatera till diskussionen om filmen *Jägarna 2*, som jag refererade i mitt föregående analyskapitel).

²³⁸ Ibid, sid. 99–100.

²³⁹ Se t.ex. Arndt Astrid, "Relevant concepts, related disciplines: North/South" i Beller, Manfred & Leerssen Joep (red): *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey*, sid. 387–389. Andt beskriver skiftningarna i den dualistiska bilden av nord och syd allt efter dåtidens ideal:

The dualism om North and South is one of the most long-standing distinctions in European cultural history [...] The identity of the North was silhouetted ex negative against attributes of the exemplary South. [...] Deriving from Montesquieu's climate based theory of cultural relativism (De l'esprit de lois, 1748), a moral and aesthetic pluralism emerged: justice, truth and beauty were complemented by the sublime, the interesting and the grotesque. The character of a worldly-wise, a-moral sensuous and collectivist South was opposed to a youthful, open-minded, moralistic, cerebral and individualistic North.

²⁴⁰ Kepler, *Stalker*, sid. 123 och 248.

2. Beskrivningen av Joona Linnas liv som uteliggare

Ett av de mest intressanta avsnitten i *Stalker* är det som behandlar Joona Linnas liv då han återvänt till Stockholm, och lever som en uteliggare eftersom han gett alla sina pengar till sin dotter så att hon ska kunna studera i Paris. Det finns egentligen ingen vidare logisk förklaring i romanen till varför Joona väljer att göras så då han har gott om vänner och bekanta i Stockholm, men så blir det i alla fall.

Efter att Lumi åkt till Paris tar Joona sig ner till Stockholm och bosätter sig i ett tältläger utanför Huddinge tillsammans med en grupp rumänska romer.²⁴¹ Han får mat i en brödkö för hemlösa, och blir i ett skede av romanen så sjuk och kraftlös att han hamnar på sjukhus, därifrån han oförklarligt ändå rymmer.²⁴² Erik Maria Bark lyckas till sist lokalisera den dödssjuka Joona i lägret, och tar honom till sin bostad. Innan dess blir Erik och Joona ändå attackerade av ett par skurkar som utnyttjar de marginaliserade romerna genom att hyra ut husvagnsplatserna i Huddinge till vad som förmodligen är rövarpris. Trots att han knappt är vid liv lyckas den övermänskliga Joona slå ner dem efter en häftig närstrid, och Erik och Joona flyr lägret medan polissirener hörs tjutande i bakgrunden.²⁴³

Ur ett postkolonialt perspektiv är denna del av romanen mycket intressant att studera närmare, eftersom den beskriver marginaliserades liv i ett samhälle där de saknar både makt och skyddsnät, och hur de påverkas av detta. Eftersom Joona Linnas yttre är ovårdat och ruggigt antar poliskollegor genast att han har ett missbruksproblem och är på dekis, vilket kommer fram på flera ställen i boken: *Tillbaka är kanske inte rätt ord, säger Adam. Han bor tydligen med de rumänska romerna ute i Huddinge, är alkoholiserad och..., [...] Är han full? viskar någon, [...] Vilken soptipp hittade du honom på? Frågar Petter Näslund med ett flin.*²⁴⁴ Med den "svenska" (och "sverige-finska") stereotypen av det "finska" fyllot i bakhuvudet från föregående roman är det intressant att se hur författarna nu väljer att lyfta fram fördomen i en annan bemärkelse än förut. Genom att gång på gång kasta bilden av (den "finska") suputen i ansiktet på den implicite läsaren, som vet att Joona inte alls är nedgången utan snarare

²⁴¹ Ibid, sid. 240.

²⁴² Ibid sid. 242–243.

²⁴³ Ibid, sid. 248–252.

²⁴⁴ Ibid, sid. 240, 128, och 410.

psykiskt nedbruten, markerar författarna bildens oriktighet och fördomsfullhet. Författarna belyser majoritetssamhällets hårdhjärtade inställning till de som har det sämre ställt, och att det alltid kan finnas en djupare historia bakom varje livsöde. Genom att låta Joonas poliskollegor misstänka honom för just alkoholism, behandlar också författarna kanske den mest seglivade fördom som "sverigeфиннар" historiskt sett utsatts för, och som i dag även tillskrivs andra invandrargrupper.

En ytterligare fingervisning om hur författarna vill att läsarna ska förhålla sig till avsnittet om Joonas uteliggartliv får vi i ett textstycke där Erik Maria Bark kör mot tiggartågret för att hämta Joona. Erik funderar på EU-migranterna som under de senaste åren tagit sig upp till de nordiska länderna för att tigga, och tillskrivs då också följande mening: *Erik har flera gånger tänkt att moderna svenskar har förhållit sig oväntat generöst till denna förändring, med tanke på landets mörka historia av diskriminering och tvångssteriliseringar.*²⁴⁵ Här skickar författarna tydliga signaler till sin implicite läsare, som de vill ska känna till de mörkare delarna av Sveriges historia (eftersom dessa inte förklaras mer ingående), och som ska förstå att relatera dessa till pågående moderna politiska fenomen. Genom att föra in denna samhällskritiska diskurs i romanen vill paret Coelho Ahndoril signalera att de i sitt författarskap befinner sig på de samhälleligt utsattas sida, vare sig det rör sig om rumänska romer eller fördomsfullt behandlade "sverigeфиннар". Samtidigt signalerar de även att de som kulturella maktutövare är medvetna om de negativa stereotyper och olika grader av förtryck som drabbar och drabbat samhällets svaga, och att de vill att deras läsare ska komma till samma insikt.

Sammanfattning

I *Stalker* arbetar paret Ahndoril med att först dekonstruera karaktären Joona Linna och sedan bygga upp honom tills han är den gestalten som läsarna känner igen. Genom att placera Joona i Lappland löper författarna hela linan ut med den vilda undertonen och naturliknelserna som de hela tiden fäst vid karaktären, och rättar samtidigt till oklarheterna kring Joonas hustru Summa vars rötter nu klart fastställs i Lappland, och inte bland "sverigeфиннар" eller i Finland, som läsaren kanske först kunnat anta.

Romanens mest intressanta avsnitt handlar om Joonas liv tillsammans med de rumänska romerna i ett tältläger i Huddinge, och de fördomar som omgivningen förknippar med detta. Joonas poliskollegor

²⁴⁵ Ibid, sid 243.

antar genast att han har ett missbruksproblem, vilket sammanhänger med den sega stereotyp om "sverigefinnar" som förekommit både inom det "svenska" majoritetssamhället och den "sverigefinska" minoriteten, och som författarna också själva använder sig av i sina tidigare romaner. Kombinerat med uttalandena om Sveriges mörka historia med rasism och rasbiologi pekar författarna också tydligt ut hur de vill att den implicite läsaren ska förhålla sig till dessa fördomar, och att de ska förstå att de är oriktiga. Man kan alltså se *Stalker* som en roman där författarna vill ta ställning mot rasismen i det "svenska" samhället, och uppmärksamgöra läsarna på hur fördomar drar alla människor över en kam. Dessa goda intentioner blir ändå tyvärr, sett ur ett postkolonialt perspektiv, något grumlade, då författarna än en gång slarvar med det finska språket i replikerna, och skriver både sådant som är grammatiskt oriktigt (*Vihtyisä*, alltså *trevlig*, i stället för det korrekta *Vihtyisää*, *trevligt*), och rent obegripligt (*Nyt se pian satuttaa*, ungefär *nu det snart skadar*, i stället för *Kohta tekee kipeää*, *snart gör det ont*).²⁴⁶ Att man fortfarande inte lyckats få frisyrr på det finska språket så här långt in i serien signalerar en typ av förbluffande ointresse, då resurserna för en språkgranskning utan tvivel skulle finnas på kapitalstarka Albert Bonniers förlag.

2.6 Kaninjägaren – "sverigefinskheten" som uttalat brand

Kaninjägaren, som utkom hösten 2016, var precis som sina föregångare en jättesuccé som toppade listan över Sveriges mest sålda skönlitterära böcker 2016, och dessutom knep andra platsen år 2017.²⁴⁷ I denna roman fördjupas historien om Joona Linnas uppväxt som "sverigefinne", som präglas av både fattigdom och en stor dos tragik. Från och med början av år 2017 uppdaterade Lars Kepler sin webbplats larskepler.com med nya texter. I uppdateringen ingick bl.a. en ny beskrivning av Joona Linna, som innehöll en utförligare djupdykning i Joonas familjehistoria och "sverigefinskheten" i allmänhet, och även denna mening jag berört tidigare: *Finns constitute the largest group of immigrants in Sweden, and have always been a target of racism and prejudice*.²⁴⁸ Jag anser därför att utgivningen av *Kaninjägaren* är

²⁴⁶ Ibid, sid 471 och 370 och Kepler Lars, *Vainooja*, översatt till finska av Kari Koski, sid. 426 och 332. Helsingfors: Tammi, 2015.

²⁴⁷ "Årstopplista 2016" och "Årstopplista 2017" på Svensk Bokhandels webbplats svb.se: <https://www.svb.se/toplists/arstopplista-2016> och <https://www.svb.se/toplists/arstopplista-2017> (båda hämtade 17.4.2020).

²⁴⁸ Salomonsson Agency, "Joona Linna" på larskepler.com, 2017. Numera endast tillgänglig i internetarkivet Wayback Machine: <https://web.archive.org/web/20171108233026/http://larskepler.com:80/joona-linna/>.

den punkt där Lars Kepler ännu aktivare börjar arbeta med Joona Linnas "sverige-finskhet" som ett brand och marknadsföringsverktyg, en tanke som också understryks av intervjuer författarna gav under år 2017.²⁴⁹

Handlingen i *Kaninjägaren* är följande: Joona Linna sitter inlåst på kriminalvårdsanstalten Kumla p.g.a. den våldsamma utbrytning han genomförde i *Stalker* för att kunna identifiera mördaren. Under avtjänandet av straffet har han återknutit kontakten med sin tidigare flickvän Valeria, ex-narkoman som också hon haft sina problem med lagens långa arm. Snart behöver ändå polisen hjälp med att lösa ett antal grymma brott mot liv på högt uppsatta personer i samhället, och Joona kallas in för att i hemlighet bidra till att hitta mördaren som kallas *Kaninjägaren*. Sen följer sedvanliga fartfyllda sidointriger och handlingar som till sist utmynnar i avslöjandet att mördaren hämnas den nedtystade våldtäkt som hans mor utsattes för 30 år tidigare på en av Sveriges mytomspunna och exklusiva internatskolor. Romanens klimax blir en kamp för överlevnad mellan Kaninjägaren och det som skulle bli hans sista offer, kändiskocken Rex Müller, som även är romanens främsta sidokaraktär. Intressant nog äger också denna kamp på liv och död rum i det "svenska" Lappland, vilket vid det här laget blivit en återkommande scen för paret Kepler att placera den oöverträfflige Joona Linna på.

Ur mitt analysperspektiv är *Kaninjägaren* en speciellt intressant roman eftersom den, i jämförelse med de tidigare delarna i serien, tar ett aktivare grepp om Joona Linnas "sverige-finskhet". Samtidigt tuffar texten också på i bekanta spår. Eftersom nästan allt i romanen som är av betydelse för min analys kretsar kring olika aspekter av Joona Linna och karaktärers relation till honom kommer jag att koncentrera min analys på detta tema under följande två rubriker:

1. Beskrivningen av Joona Linna och uppväxten som "sverige-finne".
2. Karaktären Marko och hans relation till Joona.

(hämtad 24.7.2019).

²⁴⁹ Se t.ex. Andreasen Rebekka, "Interview med Lars Kepler" på bloggen *Vild med Krimi*, 28.1.2017, <https://vildmedkrimi.dk/interview-med-lars-kepler/> (hämtad 17.4.2020) och redan tidigare refererade Öhman Peppe, *Joona Linna - en hyllning till sverige-finländarna*, <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/08/14/joona-linna-en-hyllning-till-sverige-finlandarna>.

1. Beskrivningen av Joona Linna och uppväxten som "sverigefinne"

Det tar inte längre än några tiotals sidor av *Kaninjägaren* för läsarna att återse Joona Linna, då författarna öppnar med en scen ur det ruffiga livet på fängelsevårdsanstalten där Joona sitter inlåst. Trots att han begått ett brott är det tydligt att Joona är oförändrad och fortfarande behåller sin polismoral och sitt kolugna temperament. Han tränar och hänger med kompisen och självutnämnda livvakten Marko (mer om honom strax) innan han blir attackerad av en medfånge som vill ge igen eftersom Joona är polis. Joona berörs inte något vidare av fångens hotelser utan avspisar honom med ett *Nyt pelkään* på finska, för att sedan avvärja honom i snabb närstrid.²⁵⁰ Efter händelsen får läsarna veta att Joona också är en verklig mönsterfånge som studerar och uppmuntrar andra att göra det samma, samtidigt som han träffar nya flickvännen Valeria på besöksdagarna. Kort sammanfattat har Joona alltså inte förändrats alls av sin nya omgivning, utan han fortsätter vara den superkompetenta gestalt som författarna tidigare målat upp.

När det kommer till karakteriseringen av Joona Linna är det alltså bevisligen inte mycket som är annorlunda i relation till tidigare romaner. Joona har återgått till sitt välbekanta hypermaskulina muskulösa jag, och fokus läggs flera gånger på hur vältränad han blivit. (sid. 55: *Han är klädd i ljusblå t-shirt med sträckta sömmar över de svällande musklerna*, sid. 173: *Träningen i fängelset har gjort honom mycket muskulös*) Kvinnor tycks inte kunna motstå Joona, som skjortlös charmerar flera kvinnliga poliskollegor (sid. 203–204), och som fortsättningsvis får flera mer eller mindre skamlösa kommentarer av sekreteraren Anja: *Ska vi prata om det över en middag, säger hon med munnen alldeles för nära telefonen [...] Du borde ha suttit några år till på Kumla, mumlar Anja och kisar mot honom [...] För det verkar ha gjort dig gott, du är snyggare än någonsin.*²⁵¹ Även Joonas brytning är fortfarande viktig och omnämns flera gånger i olika kontexter, omväxlande med *vänlig finsk klang* (sid. 58) och utan vidare epitet.

Vid sidan av allt detta som är bekant och vid det här laget på gränsen till genomtjatat, är det mer intressant att fördjupa sig i de, jämfört med tidigare, utförligare beskrivningarna av Joonas uppväxt

²⁵⁰ Kepler Lars, *Kaninjägaren*, sid. 65. Stockholm: Albert Bonnies förlag, 2016.

²⁵¹ Ibid, sid. 333 och 356.

som "sverigefinne". Då Joona träffar nya flickvännen Valeria efter att ha kommit ut från anstalten börjar de prata om sin gemensamma uppväxt, och läsaren får veta att Joona och Valeria sällskapat förut, i gymnasiet. Författarna betonar flera gånger att Joonas uppväxt präglats av fattigdom och hårt arbete, vilket möjligen antytts men inte varit uppenbart i tidigare romaner.²⁵² Joonas mamma Ritva beskrivs nu som en hårt slitande hemmafru som hamnat på bar backe efter att polispappan Yrjö dödats i en arbetsolycka, information som läsaren visserligen fick ta del av redan i *Hypnotisören*, men som inte fördjupats mer än i korta omnämnanden. I motsats till vad som tidigare angetts får vi nu veta att Joona och mamman under Joonas uppväxt bodde i en trång etta i Tensta, utan minsta tillstymmelse till lyx eller extra inkomster.²⁵³ Mamman jobbade oupphörligt som trappstäderska, och lånade böcker på biblioteket som enda underhållning i livet medan Joona arbetade på en brädgård vid sidan av sina studier. Både Ritva och Joona skämdes över sin marginalisering, och Joona undvek att bjuda hem vänner eller Valeria för att inte behöva visa upp sina hemförhållanden.²⁵⁴ Detta resulterade i att Valeria trodde att Ritva ville att Joona endast skulle dejta "finska" flickor, och att de aldrig lärde känna varandra.²⁵⁵

I *Kaninjägaren* får läsaren vid sidan av fattigdomen också uppleva ett av Joonas minnen från en av barndomens vistelser i Finland, där Joona och pappa Yrjö fiskar röding i Villmanstrand, och pappan i det sköna naturlandskapet lär Joona att långsamt närma sig vattenytan för att inte skrämma fisken.²⁵⁶ Denna slags uppdelning mellan det hårda, arbetsbetonade livet i Sverige och det natursköna barndomens Finland är intressant nog ett narrativ som förekommer i vetenskapliga studier av "sverigefinnar" som berättar om sitt förhållande till Finland, som de ofta besöker under somrar och lov.²⁵⁷ På så sätt kan den här synen på Finland och det "finska" som förknippat med naturen sägas vara

²⁵² Antydningar om Joonas uppväxt finns i Kepler, *Hypnotisören*, sid. 30: *Den elvaåriga Joona flyttade tillsammans med sin mor Ritva från den ljusa lägenheten i Märsta centrum till mosterns trerumslägenhet i Fredhäll i Stockholm.*

²⁵³ Kepler, *Kaninjägaren*, sid 185.

²⁵⁴ Ibid, sid. 184.

²⁵⁵ Ibid, sid. 184.

²⁵⁶ Ibid, sid. 164.

²⁵⁷ Exempel på detta finns i Weckström, *Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan*, sid 121–122, där unga sverigefinnar beskriver att besöka Finland som underbart, hemlikt och tryggt, och att man under loven och för det mesta åker ut till den finska landsbygden. Även i Kuosmanen, *Finnkampen: en studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*, sid. 176–177 berättar sverigefinska män om hur de [...] uppfattar hemorten som en motvikt till arbetslivets och vardagens stress och frustration i Sverige.

både en auto- och hetero-image gällande "finskheden" i Sverige, och en bild som skymtar sig i författarnas frekventa associationer till den vilda naturen i sina beskrivningar av Joonas utseende och sätt att tala.

Betraktat ur ett postkolonialt och imagologiskt perspektiv kan man konstatera att den här nya vinklingen i Joona Linnas bakgrund passar mycket väl in i det etablerade narrativ som förts kring "sverigeфинnarnas" liv i Sverige, både av företrädare för den "sverigeфинska" befolkningen och personer inom majoritetsbefolkningen. Den strävsamma och hårda uppväxten i förorten känns igen från bland annat de "sverigeфинska" författarna Susanna Alakoskis och Eija Hetekivi-Olssons romaner, även om t.ex. missbruks- eller språkmobbningsaspekten saknas här. Både inom och utanför den egna gruppen har "sverigeфинnar" betraktats som extra duktiga arbetare, som alltid ger sitt yttersta tack vare sin "finska" *sisu*, även om jobbet är slitsamt och lönen inte något vidare.²⁵⁸

Genom att välja att upprepa detta narrativ, i kombination med de uttalanden som i samband med utgivningen av boken ges i olika intervjuer och på larskepler.com, vill författarna antagligen signalera sin pålästhet och lyfta upp de mörkare sidorna av hur den "sverigeфинska" minoritetens liv sett ut under den "svenska" närhistorien. Ur ett postkolonialt perspektiv måste man ändå fråga sig om den slutliga effekten egentligen blir den avsedda, då romanserien, trots alla försäkringar om hyllningar, plågas av de många oklarheter och slarvfel som jag tidigare räknat upp. I relation till Edward Suids poänger i *Culture and imperialism* skulle man också kunna påpeka att utgångspunkten inte heller är den samma då en författare med minoritetsbakgrund skriver om minoritetsfrågor och marginalisering, som då en författare ur majoritetsbefolkningen gör det samma. Där en författare ur en minoritet behandlar olika problematiker som en person inom en gruppen, alltså på ett jämlikt plan, finns det en helt annan dimension av makt involverad då en majoritetsförfattare tar sig an samma frågor. Majoritetsförfattaren kan t.ex. oavsiktligt bidra till att föra vidare negativa stereotyper om en minoritet, och ge bilderna

²⁵⁸ Vetenskapligt kartlagda belägg för detta tankesätt kan hittas redan så tidigt som 1975 i Velure Magne, *Kniv, sprit och sisu – en preliminär rapport om stereotypiseringen av finnar i Sverige*, Forskningsprojektet Migrationen Finland-Sverige, sid 12. Stockholm: Nordiska museet, 1975. Men denna tematik tas även upp av unga sverigeфинnar i Weckström, *Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan*, sid. 130–131, och av Jari Kuosmanen i *Finnkampen: en studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*, sid. 123 och 189.

trovärdighet genom sin relativa maktposition i samhället.²⁵⁹ Mekanismen kan i grunden sägas vara den samma som den Edward Said blottlägger i *Orientalism*, alltså Occidentens utträngande av Orienten ur diskursen om den samma, genom ett ständigt skapande och upprätthållande av en egen hegemonisk diskurs kring Orienten, som alltid får förkörsrätt.²⁶⁰ Detta resonemang är kanske något extremt att applicera på Lars Keplers romaner, men det är ändå intressant att lyfta fram tanken. Med sina massiva försäljningssiffror når paret Kepler förmodligen ut till betydligt större läsarmassor än t.ex. tidigare omnämnda Susanna Alakoski, och kan på så sätt sägas ha större inflytande i utformandet av bilden av det "finska" i Sverige.²⁶¹

2. Karaktären Marko och hans relation till Joona Linna

Tidigare i min analys nämnde jag karaktären Marko, Joonas fängelsekompis och självutnämnda livvakt. I *Kaninjägaren* är Marko den enda karaktären vid sidan av Joona som tillskrivs en uttalad "finsk" identitet, och han omnämns t.o.m. i ett skede av romanen som Joonas *finske vän*. Marko beskrivs som en *senig gammal fånge* med tatuerade armar och ett struligt förflutet.²⁶² I fängelset blir han ändå något av en mönsterfånge med hjälp av Joona, genom att delta i fängelsets studiegrupp har han [...]äntligen fått *gymnasiebehörighet* och han planerar att söka in till det naturvetenskapliga programmet för fortsatta studier.²⁶³ Senare i romanen tar Marko på sig skulden för ett fängelsebråk som Joona hamnar i, så att Joona säkert ska få komma ut på permission för att träffa Valeria. Under tiden då Joona är ute ur fängelset äger dramatiska gängstrider rum på anstalten, och Marko blir dödad i samband med bråken. Då Joona återvänder placeras han på isoleringsavdelning för sin egen säkerhet, efter ett kort besked om kompisens död.

²⁵⁹ Denna tar sig uttryck i bl.a. försäljningssiffror, prestigefyllda förlag, tillträde till kulturella arenor och litterära finrum etc. Vem som får större genomslag i samhället.

²⁶⁰ Matthis Moa (red.): *Orientalism på svenska*, sid. 9–12. Stockholm: Ordfront, 2005.

²⁶¹ För rättvisans skull bör ändå påpekas att Alakoski till skillnad från paret Kepler belönats med ett Augustpris, vilket ger henne en annan form av kulturellt kapital och en stor dos makt och legitimitet.

²⁶² Kepler, *Kaninjägaren*, sid. 64.

²⁶³ Ibid, sid. 69

Som det märks är Markos roll i romanen inte särskilt stor, och rent narratologiskt kan han närmast beskrivas som en medhjälparegestalt, som bara finns till för att föra hjälten Joona Linnas berättelse vidare. Desto intressantare blir karaktären då man placerar in den i kontexten av Lars Keplers tidigare romaner. I romanserien om Joona Linna har läsaren hittills fått träffa följande, uttalade företrädare för nutida "finsk" identitet i Sverige: Ett problembarn på anstalt, en hållögd försäljare på en mack, en gammal fånge med ett struligt förflutet och några bråkiga namnlösa fyllon på gatan.²⁶⁴ Då man bortser från karakteriseringen av Joona Linna och hans närstående: Lumi, kanske även Summa (för lite info) och "finlandssvenska" Disa, blir bilden av "finskheden" i Sverige långt en som präglas av olika typer av social utslagenhet och arbetarklassliv. Som ett led i denna trend markeras gång på gång särarten hos Joona och hans familj: Joona och hans dotter är högutbildade och lever utan större ekonomiska problem (förutom Joonas korta och självpåtagna liv som uteliggare i *Stalker*), Joona har klättrat på både klass- och karriärsstegen, och han välkomnas tillbaka till sitt (förmodligen välbetalda) polisjobb med öppna armar trots att han tagit en sväng via fängelset.

Bilden av "finskheden" i Sverige som författarna låter förkroppsligas av Marko, Tuula, Ari Määtilainen och fyllona, innehåller en överrepresentation av social problematik, vilket kan ses då man sätter sig in i statistik över den "sverige-finska" minoriteten. "Sverige-finnarna" finns i alla positioner i samhället, jobbar med samma jobb som den "svenska" majoriteten och lever ett typiskt "svenskt" liv, och kan inte i dagsläget beskrivas som grupp med märkbart större andel svårigheter att klara sig i samhället.²⁶⁵ Medan man kanske kan tycka att detta är en nivå av samhällsanalys som författare av ren underhållningslitteratur inte ska behöva förhålla sig till, skulle man ur ett postkolonialt perspektiv åter betona det problematiska i att en inflytelserik majoritetsförfattare porträtterar en etnisk minoritet på ett sätt som kan stärka gamla etablerade fördomar. De porträtteringar av "finskhed" som troligtvis är inlagda i varje enskild roman som ett stycke litterär krydda, bildar tillsammans ett mönster som börjar tala sitt eget språk.

²⁶⁴ Här till kunde man eventuellt även tillägga tre oklara fall; Vårdaren Leif Rajama i Kepler, *Sandmannen*, 281–283, polisen Maria Ristonen i Kepler, *Paganikontraktet* sid. 393–394 och den våldsamme våldtäktsmannen-turned-frikyrkopredikanten, Pasi Jokala i *Stalker* sid 350–355. Jag inkluderar ändå inte dessa i listan eftersom deras "finskhed" inte är uttalad utan bara antyds via diffust "finskklingande" namn.

²⁶⁵ Se t.ex. Latvalehto *Finnish Blood – Swedish heart*, sid 44 och 47, samt Vuonokari Kaisa, Jacobson Jan och Hoppu Lotta, "Statistiken visar: Sverige-finländarna har blivit Svenssons" för *Sveriges Radio Sisuradio* (Numera Sveriges Radio finska) 22.2.2018, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=6891520> (hämtad 17.4.2020).

Sammanfattning

Som tidigare konstaterats är *Kaninjägaren* en intressant roman för min analys eftersom författarna i den fördjupar bilden av Joona Linnas uppväxt och också använder den som ett verktyg för sitt litterära arbete och sin marknadsföring. Generellt sett kan man säga att beskrivningen av Joonas "sverige-finska" bakgrund placerar sig inom ett välbekant och etablerat narrativ kring "finskheden" i Sverige, som präglad av ekonomisk knapphet och hårt arbete. Joona och hans mor Ritva beskrivs som uthålliga personer som gör det bästa av en svår situation, och alltså kan sägas omfatta definitionen på den berömda "finska" *sisun*.

Författarnas uttalade ambition att lyfta upp den bortglömda och styvmoderligt behandlade "sverige-finska" minoriteten i sina romaner framstår in mitt tycke som ett uttryck för branding vid sidan av vad som säkerligen också är en genuin vilja att berätta mer om "finskheden" i Sverige. Under året då *Kaninjägaren* utkom och marknadsfördes fick paret Kepler stor uppmärksamhet i olika medier för sina uttalanden om Joona Linna som en hyllning till "sverige-finnarna", och hur viktigt det är att skriva om minoriteten. Ur ett postkolonialt perspektiv skulle man ändå lyfta fram det problematiska i att majoritetsförfattare på detta sätt positionerar sig som en talesperson för en minoritet, och riskerna som finns för att fördomar bekräftas utan att problematiseras då författare saknar en djupare insikt i gruppen de skriver om. I Lars Keplers romaner förekommer till exempel en väldigt stor andel representanter för "finskheden" i Sverige som tampas med någon form av social utslagning, vilket kunde ses som ett exempel på det problem postkoloniala forskare betonar.

2.7 Lazarus – quo vadis Lars Kepler?

Lazarus är den sjunde delen i den planerade åtta delar långa helheten om Joona Linna. Romanen utkom i oktober 2018 och blev som väntat årets mest sålda bok, som toppade listorna över Sveriges mest sålda skönlitterära verk, ljudbok och e-bok.²⁶⁶ Boken marknadsfördes häftigt med bl.a. flera programpunkter på Göteborgs bokmässan (där även jag själv deltog i publiken), massvis med intervjuer och

²⁶⁶ Romanen sålde bland annat 200 000 exemplar på fem veckor enligt uppgifter i Englund Per, "Bonniers går på offensiven" för Svensk Bokhandels webbplats [svb.se](https://www.svb.se/bonniers-gar-pa-offensiven), 23.11.2018, <https://www.svb.se/bonniers-gar-pa-offensiven> (hämtad 17.4.2020).

instagrambilder på författarna som bland annat testar skjutvapen och kampsport.²⁶⁷

I romanen möter Joona Linna ärkefienden Jurek Walter, som likt den bibliske Lazarus återuppstått från de döda. Joonas hustru Summas kranium hittas oförklarligt i en norsk gravskändares frys, och upptäckten sätter igång ett svindlande händelseförlopp under vilket Joona förstår att Jurek fortfarande lever. Med hjälp av den gigantiske och samvetslöse medhjälparen Bävern ger sig Jurek på Joona Linnas och poliskollegan Saga Bauers närstående, vilket tvingar dem båda till beslut som får fruktansvärda konsekvenser. Medan Joona flyr Sverige tillsammans med dottern Lumi (som anländer från Paris), vägrar Saga in i det sista tro att Jurek är tillbaka, vilket leder till att hon mister sin pappa i en av Jureks fruktansvärda mordlekar. Innan berättelsen når sin dramatiska klimax i en strid på liv och död mellan Joona och Jurek, tillfångatar mördaren även Joonas flickvän Valeria och Sagas lillasyster Pellerina, dödar Joonas vän Rinus Advocaat som gömt far och dotter Linna i en militärbunker i Holland, och avrättar eller ger order om att avrätta massvis med bipersoner. Handlingen innehåller om möjligt ännu fler ruskiga detaljer än förut och som grädde på det blodiga moset avrättar Joona Linna Jurek genom att skjuta honom, och sedan brutalt hänga den försvarslöse mördaren från ett hustak så att huvudet nästan slits av.

Trots att *Lazarus* är den bok där t.ex. Lumi Linna får tid i rampljuset och Saga Bauer med familj har en betydande roll, är det mycket tydligt att det här fortfarande är the Joona Linna show, och att berättelsen handlar om hans dramatiska uppgörelse med Jurek. För min analys är det därför relevant att hålla mig till att granska karaktärerna Joona och Lumi Linna, och inte fästa mig vid andra aspekter av romanen. Jag delar upp denna granskning i följande två delar:

1. Joona och Lumi Linna – tillsammans igen.
2. Minnen av Finland.

²⁶⁷ Se t.ex. "Testing Sig Sauer, Glock and MP5", på [instagram.com/larskepler](https://www.instagram.com/larskepler), 29.6.2018: <https://www.instagram.com/p/BkmiptnFybm/> och "Close combat and self-defense expert Lars at Stockholm Krav Maga Center teaches us his best armed combat techniques", på [instagram.com/larskepler](https://www.instagram.com/larskepler), 26.7.2018: <https://www.instagram.com/p/BlsSFVmlAD1/> (båda hämtade 18.4.2018) samt Linette Lindahl Moa: "Lars Kepler: Vi sitter med samma studiematerial som kriminaltekniker och obducenter", på selmastories.se, 10.8.2018, <https://www.selmastories.se/artikel/lars-kepler-vi-sitter-med-samma-studiematerial-som-kriminaltekniker-och-obducenter/> (hämtad 17.4.2020).

1. Joona och Lumi Linna – tillsammans igen

Till att börja med kan det löna sig att konstatera det uppenbara: Någon enorm förändring i karakteriseringen av Joona och Lumi har inte skett mellan *Kaninjägaren* och *Lazarus*. Joona beskrivs fortfarande med diverse naturattribut och genom upprepande av maskulinitetsmarkörer. Redan i kapitel tre får vi första gången läsa om Joonas ögon som uttrycker *en ensam blick, grå som havsis*,²⁶⁸ om hur hans kropp är [...] *lång, muskulös på ett sätt som man bara kan bli av decennier av hård träning, när alla muskelgrupper, senor och ligament samarbetar*.²⁶⁹ Därefter följer en lång uppräkningslista av alla Joonas militära och polisiära förtjänster, innan han träffar flickvännen Valeria som lekfullt [...] *härmar hans finska accent med ett snett leende*.²⁷⁰ Senare i romanen stöter läsaren på beskrivningar av Joonas *intensiva grå ögon*,²⁷¹ av Joonas ansikte som är *allvarligt och de grå ögonen isigt kalla*,²⁷² av hans ansikte som är *slutet och de ljusgrå ögonen glimmar som glas*,²⁷³ och sist även av hur [...] *hans hår är rufsigt, ansiktet är trött och oroligt, ögonen intensivt silvergrå*.²⁷⁴ Flera hänvisningar förekommer också till Joonas längd, till hans röst som är allvarlig och till hans "finska" accent.²⁷⁵ Hans tidigare i serien etablerade oemotståndlighet i kvinnors ögon är inte heller bortglömd: då Joona i kapitel 28 under täcknamnet Paavo Niskanen ("finsk" landskapsarkitekt) flyr Sverige för att möta upp med Lumi, flirtar kvinnan vid biljettkassan på Skavsta flygfält öppet med honom: *Frankrike? Du kan inte tänka dig att stanna här i Nyköping istället? ler hon och rodnar om kinderna*.²⁷⁶

²⁶⁸ Kepler Lars, *Lazarus*, sid. 20. Stockholm: Albert Bonnies förlag, 2018.

²⁶⁹ Ibid, sid. 20.

²⁷⁰ Ibid, sid. 22.

²⁷¹ Ibid, sid. 27.

²⁷² Ibid, sid. 122.

²⁷³ Ibid, sid. 383.

²⁷⁴ Ibid, sid. 472.

²⁷⁵ Ibid, sid. 22, 251 och 407.

²⁷⁶ Ibid, sid. 134.

I kontrast till sin far blir Lumi endast förlänad några korta satser om sitt utseende. Vi får läsa om att hon är smal, att hon har tydligt framträdande kindben och att hon liksom sin pappa har mörka grå ögon.²⁷⁷ Hennes bruna hår hänger ner i pannan får henne att se ut precis som sin mor.²⁷⁸ Utöver dessa meningar är beskrivningarna av hur Lumi egentligen ser ut väldigt knapphändiga. Läsaren får uppleva hur hon stiger på tåg efter att Joonas aktiverat deras flyktplan (kodord: *Solförmörkelsen i Helsingfors*),²⁷⁹ hur hon hanterar skjutvapen och hur hon grälar med sin pojkvän och sin pappa, men hur hon egentligen ser ut då hon gör allt detta förblir oklart. Detta måste naturligtvis ses som en ganska tydlig signal om Lumis roll i berättelsen, som ett bihang till sin pappa och ett sätt att föra Joonas berättelse vidare genom att utgöra kidnappningsoffer och objekt för dennes oroliga tankar.

I ett skede av romanen avslöjar Lumi ändå lite mer av sig själv, då hon talar om sin uppväxt i Finland, tillsammans med mamma Summa. I kapitel 38 berättar Lumi för Joonas om hur hon som barn tillsammans med sin mamma tittat på de brinnande järnvägsmagasinen i Helsingfors centrum, en hänvisning till en verklig händelse,²⁸⁰ som både binder romanen till verkligheten och tjänar som blinkning till den implicite läsaren från författarnas sida (en fingervisning om att man inte är obekant med Helsingfors närhistoria). Efter detta berättar Lumi också om att hon och mamman suttit på *trappan till tuomiokirkko*, alltså Helsingfors domkyrkas trappor (detta förklaras dock inte för den icke-finskkunnige läsaren), och ätit glass, vilket är ett populärt sommarnöje bland Helsingforsare.²⁸¹

På typiskt Keplerskt vis använder författarna det finskspråkiga namnet på byggnaden på ett sätt som antagligen ska signalera äkta "finskheter" åt den implicite läsaren, men som ger ett oklart intryck då man några kapitel tidigare använt det svenskspråkiga stadsnamnet *Helsingfors*. Samma språkblandning återkommer också i kapitel 87, där Lumi diskuterar med Joonas holländske militärkompis Rinus Advocaat om sin uppväxt i *Helsinki*, vilket kanske ändå är något mer logiskt då Lumi och Rinus talar

²⁷⁷ Ibid, sid. 154.

²⁷⁸ Ibid, sid. 360.

²⁷⁹ Ibid, sid. 95 och 100–102.

²⁸⁰ Information om magasinens branden år 2006 i Rytsä Paavo: "Helsingin makasiinipalot 2006" på *Yle Elävä arkisto* (öppet arkiv), 29.12.2006, uppdaterad 06.05.2016: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/12/29/helsingin-makasiinipalot-2006> (hämtad 17.4.2020).

²⁸¹ Kepler, Lazarus, sid. 218.

engelska sinsemellan och detta är den engelska formen av namnet. Eftersom denna typ av språkblandning ändå endast verkar förekomma i "finska" sammanhang, kan man som läsare dra slutsatsen att författarna ser det som speciellt betydelsefullt att låta Joona och Lumi med jämna mellanrum kodväxla mellan finska och svenska. Framlyftande av små bitar av finska här och där fungerar också som blinkningar till läsare som behärskar både svenska och finska, en strategi för att uppmärksamgöra en ny grupp implicita läsare, de finskt-svenskt tvåspråkiga, på att man minsann känner till att de finns vid sidan om de stora enspråkiga publikmassorna.

1.2 Minnen från Finland

Det är ändå inte bara språkanvändningen som är intressant att titta på i Lumis uppväxtberättelse, utan också innehållet i det hon säger. I kapitel 66 grälar Joona och Lumi om Joonas beslut att forcera en separation från sina familjemedlemmar, för att dessa skulle undkomma Jurek Walters hämndaktioner. Lumi beskriver hur hon blir retad av de andra barnen för att hon inte har en pappa: *Det låter gammaldags, men ensamma mammor var faktiskt inte så vanliga där... och vi hade inte en enda bild på dig, hur skulle jag kunna förklara det?*²⁸² Även om man kunde spekulera kring huruvida antalet ensamstående mödrar i Helsingfors under det tidiga 2000-talet statistiskt skulle vara signifikant lägre än i t.ex. Stockholm, är det inte påståendet som är värt att fästa uppmärksamhet vid, utan Lumis användning av ordet *gammaldags*. Implikationen i hennes uttalande blir att Finland på något vis är gammaldags i jämförelse med andra länder, till exempel det Sverige där Joona fortsatt bo utan sin familj. Påståendet utvecklas inte vidare i diskussionen utan får stå för sig själv, men fungerar som en intressant markering av vilken bild läsaren förväntas ta till sig av Finland. Uppfattningen om Finland som Sveriges något mer konservativa lillebror är en återkommande auto- och hetero-image som ofta förekommer i både "finsk" och "svensk" massmedia, och som ofta accepteras utan större ifrågasättande och utnyttjas för olika politiska och identitetsbyggande ändamål i båda länderna.²⁸³

²⁸² Kepler, *Lazarus*, sid. 360.

²⁸³ Se t.ex. följande artiklar: Långbacka Johanna/SPT: "Finland anses vara lite konservativt", i *Hufvudstadsbladet* 24.6.2017, <https://www.hbl.fi/artikel/finland-anses-vara-lite-konservativt/>, Karlsson Veronica, "Medieforskare: I Finland är feminismen mer dämpad" för *Sveriges Radio Sisuradio* (Numera Sveriges Radio finska), 17.11.2017, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=6824100> och Sonck Mikaela, "Bara en av fem känner till att Finland är tvåspråkigt", för *SVT Nyheter*, 2.3.2017, <https://www.svt.se/nyheter/utiset/svenska/bara-en-av-fem-kanner-till-att-finland-ar-tvasprakigt-1> (samtliga

Men det är inte bara Lumi som får återuppleva minnen från Finland i *Lazarus*. I samma kapitel där hon lägger ut texten om sin tunga uppväxt tänker Joona metaforiskt på en traumatisk händelse från en barndomsvistelse på [...] ön *Oxkangar vid den finska kusten*.²⁸⁴ I minnet försöker Joona förgäves rädda en gräsandsunge från att bli dödad av en anfallande mås, bara för att misslyckas gång på gång. Joona måste förtvivlat se på hur måsen attackerar den utsatta andungen och dess syskon för att tvinga deras mamma att överge den svaga ungen till förmån för de andra. Författarna kopplar ihop naturens grymhet med Jurek Walters modus operandi, att manipulera och spela ut människor mot varandra, och låter Joona konstatera att det är *exakt detta Jurek utnyttjar*.²⁸⁵

Liknelsen mellan Jurek och minnet av den skoningslösa måsen är kanske inte särskilt innovativ, men nog intressant för min undersökning eftersom den kopplar ihop Joona, och hans minnen, med natur- och djurliv. Detta blir ännu ett steg i det (som jag flera gånger påvisat) etablerade och genom romanserien återkommande mönstret att på olika sätt sammankoppla Joonas gestalt med den ”finska” eller åtminstone vilda naturen genom liknelser, minnen, beskrivningar och så vidare. Paret Kepler gör det klart att Joona står naturen närmare än de andra karaktärerna i romanen, och att detta också bidrar till och hänger samman med hans ”finska” identitet.

Sammanfattning

Lazarus är en roman som kör på i bekanta Keplerspår, trots den gruvliga slutklämmen där hjältepolisen Joona, bortom all kontroll i sitt hat för Jurek, avrättar sin fiende och så för alltid överskrider gränserna för vad som är acceptabelt som polis. Då jag studerat bilden av ”finskhet” i detta verk, som för tillfället är den senaste utgåvan i serien, har jag kommit fram till en slutsats som ganska långt genomsyrar både denna roman och serien som helhet.

”Finskheten” hos Lars Kepler är nästan uteslutande maskulin, och ofta präglad av en fysiskt och dynamiskt betonad konstruktion av manlighet som når sin kulmen i Joona Linnas gestalt. Då Joona är

hämtade 17.4.2020).

²⁸⁴ Kepler, *Lazarus*, sid. 362.

²⁸⁵ Kepler, *Lazarus*, sid. 362.

den karaktär i romanserien vars "finskhets" betonas gång på gång, samtidigt som han hanterar olika skjutvapen, rattar bilar som en galning och består de mest otroliga fysiska provningar (som att döda sin fiende med sina egna händer), är det svårt att inte uppfatta en koppling mellan "finskhets" och alla dessa attribut som i populärkultur tillskrivs en uttalad, överdriven maskulinitet.²⁸⁶ I en humoristisk blinkning till läsarna låter författarna Rinus Advocaat till och med hänvisa till Joona som *Tom of Finland*, det konstnärliga förkroppsligandet av överdriven maskulinitet med svällande muskler och läderrock. Till skillnad från Touko Laaksonens ikoniska skapelser är Joona Linna förstås ändå betonat heteronormativ, men på detta sätt antyder ändå en inte alltför seriös inställning till Joonas beteende. Samtidigt får författarna också med en referens till internationellt erkänd "finsk" konst, och kan på så sätt ännu understryka att man minsann vet något annat om Finland än kniv- och sprithistorier.

Avslutande kan man ännu konstatera att det finns en betydande observation att göra i skillnaderna mellan hur Joona och Lumi Linna beskrivs. Där Joona gång på gång kallas "finsk", använder finskspråkiga repliker och har en utpräglad accent, används inga av dessa attribut för att beskriva dottern, som trots allt är den av de två som tillskrivits en uppväxt i Finland med allt vad vi som läsare ska förstå att ingår där. Där läsaren i en tidigare roman får veta att Joona och Lumi talar finska tillsammans återkommer författarna inte på något sätt till detta uttalande i *Lazarus*, så vi kan inte veta om detta fortfarande är gällande. Lumis koppling till Finland och det "finska" förblir avlägsen och präglad av dåliga minnen, och det är talande att det annars i romanserien så vanligt förekommande attributet "finsk", inte används en enda gång för att beskriva henne, eller hennes identitet. Man kan fråga sig om oviljan att fästa epitetet vid Lumis karaktär har något att göra med att hennes hybriditet är svårare att greppa för författarna, och inte uppfattas som lika "finsk" av dem som Joona Linnas.

²⁸⁶ Om den här typen av gestaltningar av hypermaskulinitet i kriminalfiktions kan man läsa i t.ex. Scharrer Erica, "Tough Guys: The Portrayal of Hypermasculinity and Agression in Televised Police Dramas" i *Journal of broadcasting & electronic media* 4/2001, sid 615–634. Routledge, Taylor & Francis group), 2001.

3. Sammanfattning och avslutning

3.1. Diskussion av forskningsresultaten

Efter denna genomgång av serien om Joona Linna är det dags att kommentera analysresultatet utgående från mina forskningsfrågor och de summeringar jag gjort i samband med genomgången av varje verk. Jag delar upp mina svar enligt fråga, och knyter sedan ihop analysen i en avslutande diskussion.

1. Hur konstrueras bilden av "finskhet" i de verk jag undersöker, och vad signalerar den?

Till att börja med kan det konstateras att "finskheden" i romanerna läggs fram i tre olika textuella lager, som samtidigt också presenterar tre nivåer av "finskhet". Alla nivåer innehåller i någon mån bilder av "finskhet" som inom imagologisk terminologi kunde definieras som auto- och heteroimages, d.v.s. attribut som används för klassificering och igenkänning både inom och utifrån gruppen i fråga.

Det första, och mest synliga lagret byggs upp genom olika grundläggande markörer som skickar tydligt definierade signaler till läsaren: "finska", eller "finskklingande" namn, stor betoning på "finsk" brytning eller accent, finska ord och svordomar i repliker och direkta referenser till nyckeltermer som "finne", "sverigefinne" eller "finlandssvensk". Kort sammanfattat alltså det mest lättbegripliga och raka sättet att i text signalera "finskhet" hos en karaktär. Alla typer av läsare torde ha möjlighet att ta till sig denna nivå av karakterisering.

Till dessa grundbegrepp tillfogas sedan ett andra lager, en överbyggnad av olika kulturella blinkningar som ska fungera som igenkänningspunkter för den implicite läsaren och knyta an till dennes kännedom, och förutfattade meningar, om "finskhet". På denna andra nivå av "finskhet" möter läsaren begrepp som tango, bastu, kålrotslåda, vinterkriget, *Okänd soldat*, sisu, alkohol, Finlandsfärjor, ishockey, snö och is, Tom of Finland, social utslagenhet och ålderdomlighet. De flesta "svenskar", "finnar" och "sverigefinnar" torde utan problem kunna ta till sig denna nivå och också betrakta de utsagor som läggs fram här med ironisk distans, eller t.o.m. självironi. Medlemmar av Lars Keplers stora internationella publik kan ändå ha svårt att uppfatta den drift med fördomar som sker på det här planet där många stereotypier cirkuleras och bekräftas.

Ovanpå denna tankekedja kan man ännu utläsa ett tredje narrativt lager som förbinds med "finskhhet", även om de associationer som kan observeras här aldrig läggs fram lika tydligt som i de två tidigare kategorierna. Denna sista nivå av "finskhhet" blir synlig då man betraktar serien som helhet och ser återkommande sammanfogning av "finskhhet" med koncept som maskulinitet, naturmystik och vildmark, sexuell dragningskraft och fysiska kraftmätningar. Nivån är dock svår att uppfatta för läsare som endast läser enskilda verk i serien, eller inte går in i helheten med fokus på porträtteringen av "finskhhet". På detta plan är Lars Keplers lek med "finskhetsbilden" inte alls lika tydlig eller lättillgänglig som på den föregående nivån och bilderna som presenteras inte lika självklart ironiska. Här finns alltså störst risk för författarna att blottlägga sina egna fördomar om "finskhhet" och presentera sina läsare med stereotypa bilder utan medvetna blinkningar.

Av dessa tre nivåer av "finskhhet" är det de två sista som varit mest betydelsefulla och intressanta för mitt arbete. Som jag redan kort berörde ovan kan man se att porträtteringen av "finskhhet" i Joona Linna-serien, som har en stor internationell publik, riktar sig till tre olika grupper av läsare: de som inte känner till något om Finland och "finskhhet", de som vet något om Finland och kan känna igen de vanligaste kulturella referenserna, och de som har en insyn i "finskheten" i Sverige och Finland och kan plocka upp markörer som inte förklaras (denna grupp av implicita läsare kan därmed förstås också förhålla sig kritiskt till textens utsagor). Där de första romanerna i serien tydligare riktar sig till implicita läsare med mycket knapp, eller ingen kunskap om "finskhhet" har jag under analysarbetet kunnat observera en allt större förskjutning i texten mot att också inkludera de som vet mer. Som jag redan tidigare konstaterat uppfattar jag detta både som ett uttryck för författarnas växande insikt och vilja att informera om "finskheten" i Sverige, i kombination med ett aktivt brandarbete, möjligtvis för att bemöta tidigare kritik av verken. Värt är dock att komma ihåg att den tredje, mer dolda nivån av "finskhhet" också existerar, och att denna blottlägger också sådana associationer som faller utanför författarnas kontrollerade porträttering av "finskhhet".

2. Återkommer en viss bild av "finskhhet" eller är skildringarna olika?

Som min genomgång av serien visar finns det vissa drag som tydligt präglar bilden av "finskhhet". Det är till största delen medelålders, eller äldre, män som tillskrivs en "finsk" identitet: Joona Linna, soldaterna i *Paganinikontraktet*, Joonas far Yrjö, Ari Määttiläinen i *Eldvittnet*, fyllona på gatan i *Sandmannen*,

medfången Marko i *Kaninjägaren*. Undantagen utgörs av några få karaktärer som flickan Tuula på behandlingshemmet i *Eldvittnet*, Joonas "finlandssvenska" on-off-flickvän Disa Helenius, Joonas mor Ritva och dottern Lumi. Värt att notera är ändå att Joonas dotter, som tillbringat hela sin barndom i Finland och på så sätt troligtvis kunde uppfattas som "finsk", aldrig uttalat benämns med vare sig epitetet "sverigeansk" eller "finsk".

Genom huvudpersonen Joonas actionhjärteaktiga beteende, som kombineras med ett ständigt påpekande av hans "finska" attribut (brytning, finska ord, terminologi) tillskrivs "finskheten" i serien även en massa egenskaper som vårt samhälle traditionellt kodar som maskulina och positiva för män: uttalad fysisk styrka och uthållighet, sexuellt tilldragande kropp och militär disciplin.²⁸⁷ De frekventa och återkommande associationerna mellan Joonas ögon och olika naturfenomen bidrar också till att skapa en koppling mellan "finskhets" och nordlig iskyla, och intressant är även att observera att dessa beskrivningar nästan helt saknas i karakteriseringen av kvinnliga karaktärer som tillskrivs någon typ av "finsk" bakgrund.²⁸⁸ Det är möjligt att anta att författarnas avsikt varit att snarare utmåla Joona Linna som en möjligast tuff karaktär som uppfyller samhällets förväntningar på en populärkulturell, manlig detektiv, än direkt associera dessa egenskaper med "finskhets". Med tanke på min analys är ändå dessa eventuella syften oväsentliga, eftersom bilden av "finskhets" skapas i sammanförandet av Joona Linnas olika attribut i texten, oberoende av vad författarna aktivt skulle uttrycka. Texten är separerad från författarna, även om det förstås är intressant att undersöka hur de uttrycker sig om sina verk. Detta har jag även gjort i denna avhandling, i de fall jag ansett det relevant.

Innan det är dags att gå över till nästa forskningsfråga bör det ändå betonas att bilden av "finskhets" inte är helt statisk genom hela serien, trots att det finns många aspekter av skildringen som upprepas från roman till roman. Ett visst mått av självdistans och ironi i beskrivningarna av det "finska" letar sig in i texten i *Paganinikontraktet*, och återkommer sedan vid olika tillfällen under serien. Genom olika markörer visar författarna att de mest uttjatade stereotypierna om "finskhets" i Sverige; bastu, Finlandsfärjor, alkoholism och knivslagsmål, är något som läsaren antingen ska ta med en nypa salt, eller

²⁸⁷ Se t.ex. Kimmel Michael, "Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity" i Kaufman Michael, Brod Harry, Men's Studies Association (U.S.), *Theorizing Masculinities*, sid 119–142. Thousand Oaks, Kalifornien: SAGE Publications, Inc, 1994.

²⁸⁸ Ett undantag finns i Kepler *Stalker*, sid. 101 där vi får veta att Lumis ögon påminner om Joonas: [...] *men ögonen är grå som is*.

förhålla sig direkt kritiskt till. Detta trots att författarna själva både en och två gånger hemfaller åt att reproducera stereotypa bilder av "finskhet" i form av bråkiga alkisar eller dystertango.

3. Vilka egenskaper kodas som "finska" / "sverigefinska" / "finlandssvenska", och finns det variationer i dessa?

Som man kan se i min analys ligger fokus i Joona Linna-serien naturligt nog på bilden av "finskheten" i Sverige, förkroppsligad i Joona Linna själv och hans föräldrar. Andra typer av "finskhet" är ganska snävt representerade, och läsaren får närmast inblick i dem genom flickvännen Disa, de "finska" soldaterna i Paganinikontraktet och Lumis kommentarer om sin uppväxt.

Disas "finlandssvenskhet" är inte särskilt uttalad, och som karaktär beskrivs hon närmast genom sitt utseende, sin lägenhet, sitt yrke och sitt "finlandssvenska" språk, som läsaren möts av då hon i slutet av *Hypnotisören* läser Virginia Woolf. Man ska vara försiktig med att dra alltför långtgående slutsatser på basis av så knapphändig information, men kan konstatera att karakteriseringen av Disa tecknar en högutbildad och kulturellt aktiv kvinna med en god ekonomisk situation, som ger henne möjlighet att både bo i centrala Stockholm och köpa lyxskor. Då Disa är den enda representanten för en "finlandssvensk" identitet i Joona Linna-serien blir följaktligen bilden av "finlandssvenskhet" en som domineras av associationer till en bildad överklass, en fördom som t.ex. enligt vissa journalister fortfarande präglar många "svenskars" bild av "finlandssvenskarna".²⁸⁹ Det ska dock betonas att detta är en något hårdragen tolkning, som inte kan underbyggas lika tydligt som analyser av de andra typerna av "finskhet" i serien.

Som jag redan visat på tidigare i denna text finns det vissa egenskaper som under seriens framskridande flera gånger lyfts fram som typiskt "finska" och "sverigefinska": hårt arbete och uthållighet, alltså *sisu*. Dessa egenskaper personifieras i den "sverigefinska" kontexten av Joona Linna och hans föräldrar, medan de tuffa och *Okänd soldat*-refererande soldaterna i Paganinikontraktet får representera den "finska" bilden. Bilden av den berömda "finska" uthålligheten är som påpekat en av de mest igenkännliga auto- och heterostereotypierna kring "finskhet", och en som ofta används i positiv och uppskattande bemärkelse. Vid sidan av denna bild framträder ändå ett ganska frekvent användande av

²⁸⁹ Läs mer t.ex. i van den Brink Nina, "Om en uppväxt bland storsvenskar" i tidskriften *Fokus*: <https://www.fokus.se/2019/06/om-en-uppvaxt-bland-storsvenskar/> (hämtad 17.4.2020).

annorlunda associationer: flera av de "finskkodade" karaktärerna i Sverige är utslagna på något vis, ibland associerat med brottslighet eller alkoholism. På detta sätt uppstår en intressant tudelning i bilden av "finskheten" i Sverige, där den professionelle, högutbildade Joona Linna kontrasteras mot de övriga "sverige-finska" karaktärerna på ett sätt som närmast får honom att framstå som ett sällsynt undantag.

Sist finns det ännu ett "finskt" epiteta som behöver lyftas fram, nämligen beskrivningen av Finland och det "finska" som traditionalistiskt och gammaldags i jämförelse med Sverige. Denna bild framförs av Lumi Linna och Ari Määtilainen i olika romaner och kommenteras eller ifrågasätts inte desto mer av andra karaktärer, eller med ironiska blinkningar i texten. Det är intressant att notera att den implicite läsaren helt klart inte förväntas reagera på beskrivningen, som presenteras som en sanning som bara ska accepteras. Man kan därför fråga sig om denna bild av Finland och "finsk" kultur är en "svensk" hetero-stereotyp som sitter så djupt hos författarna (och förmodligen en stor del av deras läsare), att de inte noterar att de okritiskt reproducerar den. Huruvida något ska uppfattas som modernt kontra gammaldags är per definition en kontextuell fråga, och här verkar det finnas signaler att utläsa mellan raderna.

4. Vilken effekt får den bild av "finskhets" som förmedlas av paret Kepler i den större diskursen om "finskhets" i Sverige?

Som jag försökt påvisa i min analys är det mycket i Lars Keplers bild av "finskhets" som refererar till bekanta stereotypier, både sådana som projiceras från samhället utifrån, och som används för medel för självidentifikation. Serien om Joona Linna har sålt i massiva upplagor och på så sätt presenterat sin bild av "finskhets" för enorma läsarmassor, som har olika nivåer av kännedom om "finskhets" i Sverige och Finland. Detta ger författarna Coelho Ahndoril och deras förläggare Albert Bonniers förlag en maktposition och ett stort inflytande, som betraktat genom postkoloniala glasögon inte är helt oproblematiskt.

Genom att gång på gång reproducera vissa bilder av "finskhets" i Sverige bidrar personerna bakom Lars Kepler till att styra diskursen om "sverige-finskhets" i riktningar som kan vara tvivelaktiga, på ett eller annat sätt. Baserat på Joona Linna-serien kunde man t.ex. anta att "sverige-finnar" i andra generation alla talar med brytning, vilket i själva verket är mycket ovanligt, och som

också "sverigefinnar" som läst böckerna reagerat på. Därtill visar det ständiga slarvandet med de finska replikerna i romanerna att det är fullt möjligt att bli bästsäljande författare på Sveriges finaste förlag, trots att man inte bryr sig om att använda ett av landets officiella minoritetsspråk korrekt. Det är svårt att uppfatta detta på något annat sätt än att finska och "finskhet" är helt enkelt inte tillräckligt intressant eller betydelsefullt för vare sig författarna, eller det stora förlagsmaskineriet bakom dem.

Avslutande bör det ändå påpekas att det i de senare av Lars Keplers böcker finns en tydlig tendens att ta ett aktivare grepp om den diskurs om "finskhet" som man konstruerar. I juni 2019 gav Albert Bonniers förlag ut *Hypnotisören black edition*, en omskrivning av Lars Keplers debutbok, för att fira seriens 10-årsjubileum. I denna version av boken har man putsat bort några av de mest uppenbara klichéerna som präglade den första upplagan av *Hypnotisören*, och helt tydligt ansträngt sig för att göra bilden av Joona Linnas "finskhet" mindre schablonartad.²⁹⁰ Jag ser detta som ett eventuellt uttryck för en större medvetenhet hos författarna och deras förlag om hur Joona Linna-böckerna kan mottas och uppfattas av publiken.

3.2 Teoretisk modell: reflektioner

I detta skede kan det ännu vara på sin plats att säga några ord om min teoretiska modell och hur användbar denna var. I det stora hela kan jag konstatera att jag hade stor nytta av de olika teoriernas begrepp och teser, men att jag i viss mån också fick gå utanför varje teoretisk ram för att kunna ringa in de viktigaste resultaten.

Med hjälp av postkolonial teori kunde jag fastslå den grundläggande förutsättningen för min uppsats, det vill säga att identitet och nationalitet är kulturellt konstruerade koncept som inte baserar sig på någon bestämd nationalkaraktär som kan identifieras och bestämmas. Med ett postkolonialt perspektiv på skönlitteratur som verktyg för identitetsskapande kunde jag ringa in hur författarna Coelho Ahndoril

²⁹⁰ Kepler Lars., *Hypnotisören black edition*. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2019.

Borta är t.ex. flera av de mer oklara kommentarerna kring Joonas brytning och röst (finsk stramhet, sorgsna svenska, melankoliska finska brytning etc.), passusarna om sorgsen finsk tango och kålrotslåda har fått styrka på foten och Joona kallas inte längre *din gamla finne* av Anja. Däremot har Joona och hans mor förflyttas från mosterns trerummare till en etta i Tensta, vilket antagligen ska stärka bilden av en knaper och strävsam uppväxt. (se Kepler, *Hypnotisören black edition* sid. 36). Det är också värt att notera att man i den nya upplagan skurit ner en hel del på Anjas lustande efter Joona, och friserat avsnittet med samén, som inte längre är betonat kortväxt, eller talar *en konstig umesamiska* med *kluckande röst*.

arbetade för att bygga upp Joona Linna genom andrafiering, d.v.s. att betona hans "finskhet" genom att upprepade gånger lyfta fram den som avvikande från en vanlig "svenskhet". Vidare kunde jag med hjälp av postkolonial teoris fokus på makt lägga fingret på den stora spridning Lars Keplers schablonartade bild av "finskhet" får tack vare ett prestigefyllt förlag och hur denna kan komma att tränga undan andra mer mångbottnade röster med mindre privilegierade utgångspunkter. Jag upplever ändå att jag tidvis behövde gå utanför det rent konstruktivistiska synsättet på nationalitet för att kunna lyfta fram saker som annars skulle ha fallit mellan stolarna, till exempel de återkommande språkfelen i romanserien (och varför de var uppseendeväckande), samt det osannolika i att Joona Linna som "sverigeфинne" i andra generation skulle ha en utpräglad "finsk" accent.

I den imagologiska teorin hittade jag en, visserligen ganska liten, vetenskaplig tradition med långa anor av att undersöka just det som jag ville se på i den här uppsatsen. Genom att sätta mig in i imagologiska teorier, avhandlingar och artiklar kunde jag dels identifiera vilka återkommande "finska" stereotypier som under årens lopp lagts fram i skönlitteratur (naturnärhet/primitivitet, envishet/*sisu*, rikligt drickande), och dels också sätta mig in i hur dessa stereotypa bilder använts och används som verktyg för självidentifikation bland "finnar", "sverigefinnar" och andra grupper med "finsk" bakgrund. Jag anser att imagologernas mer neutrala sätt att förhålla sig till konceptet stereotypi är fruktbart för forskning eftersom det uppmärksammar just den dualitet som präglar begreppet, att stereotypier förutom att trycka ner också kan användas som källor till stolthet. Däremot upplevde jag den imagologiska teoribildningens tradition som otillräcklig då det gällde att ifrågasätta legitimiteten i de schablonbilder den undersöker, vilket inte var fallet med postkolonial teori. Jag ser det också som talande att många imagologiska artiklar jag läste argumenterade för införlivande av teoretiska begrepp som redan tidigare etablerats inom postkolonial forskning (till exempel intersektionalitet) i modern imagologisk forskning, på ett sätt som gjorde gränsen mellan de två teoribildningarna svårbestämd. Efter att ha satt mig in i fältet måste jag också konstatera att det är något problematiskt att den nutida imagologin som fält är så koncentrerat till ett mycket litet antal forskare.

I min teoretiska apparat ingick också ett narratologiskt perspektiv som skulle hjälpa mig att hitta mönster i romanens textuella struktur. Jag upplever att jag inte hade hemskt stor nytta av Lars-Åke Skalins teori om färgade och genomskinliga karaktärer eftersom kriminalromanerna i Joona Linna-serien var så pass formulariska att några större överraskningar varken förekom inom karaktärsskildringarna eller narrativen i allmänhet. Däremot berikades min analys mycket av att fundera kring de olika

romanernas implicita läsare och följa med hur dessa utvecklades och förändrades under romanseriens framskridande. Här upplever jag ändå att min analys måste tillfogas ett perspektiv som gick utanför den egentliga texten, och därmed den puristiska narratologins teoretiska ramar. Paret Coelho Ahndorils många utsagor om "finskhets" i olika medier utgjorde en fruktbar grund att gräva i och underströk ofta också de tendenser som jag observerade i romanerna under seriens framskridande (ett aktivare grepp om vilken bild av "finskhets" som presenteras). Att helt lämna bort denna aspekt ur mitt arbete skulle i mitt tycke ha gjort forskningen både mindre intressant, och också gett en mindre sanningsenlig bild av författarskapet och Joona Linna-sviten.

3.3 Avslutande ord

Då jag började den här uppsatsen ställde jag mig frågan om det i Lars Keplers böcker går att se spår av tudelad bild av "finskhets" i Sverige, likt den som journalisten Teija Martinson och aktivisten Kristian Borg lägger fram i sina respektive alster. Efter min analys anser jag mig kunna ge ett jakande svar på den frågan. Även om det utgående från romanerna i Joona Linna-serien är tydligt att paret Coelho Ahndoril, speciellt i sina senare verk, genom Joona Linnas gestalt velat lyfta fram och uppmärksamma "finskhets" i Sverige i positiv bemärkelse, präglas flera av böckerna ändå av negativt färgad eller slarvig stereotypisering och mindre lyckade försök att använda sig av finskt språk. På basis av det jag läst och analyserat tycker jag mig kunna se en viss sanning i Kristian Borgs påstående om att det i Sverige är okej att uttrycka sig mer slentrianmässigt kring "sverige-finskhets", eftersom den uppfattas ligga tillräckligt nära den vita, "svenska" majoritetskulturen och på så sätt inte befinna sig i underläge (alltså med Borgs tidigare refererade ord *klättrat på den rashierariska stegen*). Publiceringen av den uppdaterade utgåvan *Hypnotisören black edition* vittnar ändå om en insikt om att det man skrivit och givit ut, kanske inte alltid blivit helt som man tänkt sig.

Avslutningsvis kunde man påpeka att det fortfarande finns flera aspekter av Joona Linna-serien som skulle vara intressanta att undersöka men som tyvärr inte ryms med inom en pro gradu-avhandlings ramar. Det kunde till exempel vara givande att relatera porträtteringen av "finskhets" till andra etnotyper i romanerna, som t.ex. karakteriseringen av folk från olika delar av Sverige och se vilka mönster som då dyker upp på axeln norr kontra söder och stad kontra landsbygd. I fortsatt forskning skulle det också vara intressant att spegla Lars Keplers användning av "finskhets" mot det postkoloniala omdebatterade begreppet *kulturell appropriering*, som innebär lånande och användning av en grupps kulturella uttryck

utan djupare förståelse eller insikt.²⁹¹ Jag väntar därför med intresse på att den åttonde, och kanske sista, romanen om Joona Linna ska utkomma under hösten 2020.²⁹²

²⁹¹ Nationalencyklopedin definierar kulturell appropriering som [...] *att personer eller företag respektlöst använder sig av attribut som förknippas med andra kulturer, oftast förtryckta minoritetsgrupper.* "Kulturell appropriering" i Nationalencyklopedin, <https://www-ne-se.libproxy.helsinki.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kulturell-appropriering> (hämtad 17.4.2020).

²⁹² Albert Bonnies förlag, "Lars Kepler förnyar avtal med Albert Bonniers Förlag", 17.10.2019.

Litteraturförteckning

Adlibris press, "Bokåret 2014 – topplistorna över årets mest sålda böcker!" på *newsroom.notified.com/Adlibris-press*, 17.12.2014, <https://newsroom.notified.com/adlibris-press/posts/pressreleases/bokaret-2014-topplistorna-over-arets-mest-sal> (hämtad 17.4.2020).

Alanko Iina, "Lars Kepler -dekkarien kirjoittajapariskunta Alexandra ja Alexander Ahndoril: *Pelkäämme, että joku tekee lapsillemme pahaa*" i tidskriften *Anna* 16.4.2016, <https://anna.fi/ihmiset-ja-suhteet/julkikset/p247288> (hämtad 17.4.2020). Helsingfors: Otavamedia Oy, 2016.

Albert Bonniers Förlag,

Paganinikontraktet, <https://www.albertbonniersforlag.se/bocker/155847/paganinikontraktet/> (hämtad 16.4.2020).

Äldre version av "Hypnotisören", avsnittet "Provläs boken" på *albertbonniersforlag.se*, 2016. Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine, <https://web.archive.org/web/20160809063210/http://www.albertbonniersforlag.se/Bocker/Deckare-thrillers-och-spanning/H/Hypnotisoren/>.

"Lars Kepler utkommer med Joona Linna 7" i *Nyheter*, <https://www.bonnierforlagen.se/nyhetsrum/nyheter/2018/01/26/lars-kepler-utkommer-med-joona-linna-7/> 26.1.2018, (Hämtad 21.7.2018).

"Lars Kepler förnyar avtal med Albert Bonniers Förlag" i *Nyheter*, <https://www.albertbonniersforlag.se/nyheter/lars-kepler-fornyar-avtal-med-albert-bonniers-forlag/>, 17.10.2019. (Hämtad 13.4.2020).

Anderson Benedict, *Imagined communities. Reflections of the Origin and Spread of Nationalism*. London/New York: Verso, 2006.

Andersson Jan-Olov, "Persbrandt: Nu tror jag på hypnos", i *Aftonbladet*, 24.9.2012 <https://www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/G1waB4/persbrandt-nu-tror-jag-pa-hypnos> (hämtad 15.4.2020).

Andreasen Rebekka, "Interview med Lars Kepler" på bloggen *Vild med Krimi*, 28.1.2017, <https://vildmedkrimi.dk/interview-med-lars-kepler/> (hämtad 17.4.2020).

Arndt Astrid, "Relevant concepts, related disciplines: North/South" i Beller, Manfred & Leerssen Joep (red): *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical*

survey, sid. 387–389.

Assmuth Aino, "Die Barbaren werden von Russen gespielt" – Etniset hahmot Wladimir Kaminerin kertomuskokoelmassa Russendisko ja Mein deutsches Dschungelbuch. Avhandling pro gradu, <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/29107/diebarba.pdf?sequence=1>. Helsingfors: Helsingfors universitet, 2011 (Hämtad 21.7.2018).

Bhabha Homi, *Nation and narration*, sid. 1–8. New York: Routledge, 1990.

Beckman Stellan, *Vit men inte svensk. Andra generationens sverigefinnar i den svenska vithetens marginal*. Stockholm: Södertörns högskola, 2018.

Blauberg Rolf, *Etnicitet klass och kön i sverigefinsk litteratur: En intersektionellt filtrerad studie av Susanna Alakoskis Svinalängorna, Antti Jalavas Asfaltblomman och Eija Hetekivi Olssons Ingenbarnsland*. Avhandling pro gradu, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/44833>. Helsingfors: Helsingfors universitet, 2014. (Hämtad 21.7.2018).

Borg Kristian (red.),

Finnjävlar. Stockholm: Verbal Förlag 2016.

Finnjävlar. Suomiperkeleet ruotsissa. Tammerfors: Vastapaino, 2017.

Cinnirella Marco, "Ethnic and National Stereotypes: A Social Identity Perspective". I Barfoot C.C (red.), *Beyond Pug's Tour. National and Ethnic Stereotyping in Theory and Literary Practice/DQR Studies in Literature*, vol. 20, sid. 37–51. Amsterdam: Rodopi, 1997.

D. Smith Woodruff, "Volksgeist, New Dictionary of the History of Ideas" på *Encyclopedia.com*, <https://www.encyclopedia.com/history/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/volksgeist> (hämtad 18.4.2020).

Edtstadler Katharina, Folie Sandra, Kreuter Andrea, Mayr Sophie och Zocco Gianna (Arbetsgruppen för konferensen *New perspectives on imagology* vid Universitetet i Wien, 3–5.4.2018), *Call for Papers & Posters*, Institutionen för litteraturvetenskap, Universitetet i Wien. <https://imagology2018.univie.ac.at/call-for-papers-posters/>. (Hämtad 21.7.2018).

Elenius Lars, "Förlusten av Finland – ett svenskt trauma". I *Svenska överord, en bok om gränslöshet och begränsningar*, sid. 75–93. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion, 1999.

Elmgren Ainur, *Den allrakäraste fienden. Svenska stereotyper i finländsk press 1918–1939*, sid. 17–21. Lund: Sekel bokförlag, 2008.

Elävä perintö (Wiki för levande kulturarv i Finland), *Suomalainen tango* (finsk tango), https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Suomalainen_tango (hämtad 20.8.2018).

Fayes Louis och Mc Eachrane Michael (red.), *Sverige och de Andra – postkoloniala perspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur, 2001.

Fellman Ulrika, "Hörni kläppar, sluta flajdas" i *Meddelanden från Åbo Akademi nr 14/2008*. Åbo: Åbo Akademi, 2008.

Fingal Karin, "Sverigefinnarnas historia" på Sametingets nätplattform *minoritet.se*, <http://www.minoritet.se/jord-och-bergsbruk-lockade-till-invandring>, (hämtad 12.8.2018).

Granqvist Raoul (red.), *Svenska Överord, en bok om gränslöshet och begränsningar*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion, 1999.

Hoenselaars Ton och Leerssen Joep, "The Rhetoric of National Character: Introduction". I *European Journal of English Studies* 13:3, sid. 251–255. Routledge, 2009.

Holmberg Claes-Göran och Ohlsson Anders, *Epikanalys – en introduktion*. Lund: Studentlitteratur, 1999.

Holmberg Åke, *Världen bortom Västerlandet II – Den svenska omvärldsbilden under mellankrigstiden*. Göteborg: Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället, 1994.

Holmbom Annika, "Sverigefinlänarna sågs inte heller med blida ögon i Finland", intervju med Kristian Borg, *Svenska Yle*, 7.10.2017. <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/10/07/sverigefinlandarna-sags-inte-heller-med-blida-ogon-i-finland> (hämtad 21.7.2018).

Hufvudstadsbladet, "Finsksvensk talkshow i SVT", i *Hufvudstadsbladet* 12.10.2013, <http://www.pressreader.com/finland/hufvudstadsbladet/20131012/282389807205553>. (hämtad 7.10.2018). Helsingfors: KSF-media, 2013.

Hällsten Annika, "Paret Kepler har mardrömmar om ondska" i *Hufvudstadsbladet* 9.11.2018, <https://www.hbl.fi/artikel/paret-kepler-har-mardrommar-om-ondska/> (hämtad 16.4.2020). Helsingfors: KSF-media, 2018.

Internet Movie Database, *Hypnotisören* (2012), https://www.imdb.com/title/tt1556243/?ref =nv_sr_3 (hämtad 15.4.2020).

Instagram.com,

"Testing Sig Sauer, Glock and MP5", på *instagram.com/larskepler*, 29.6.2018:

<https://www.instagram.com/p/BkmiptnFybm/> (hämtad 18.4.2020).

"Close combat and self-defense expert Lars at Stockholm Krav Maga Center teaches us his best armed combat techniques", på *instagram.com/larskepler*, 26.7.2018:

<https://www.instagram.com/p/BlSFVmlAD1/> (hämtad 18.4.2018).

Jagne-Soreau Maïmouna, "Att vakna upp som sued. Om mellanförskap och rap" i *Idunn 1/2019*, sid. 43–60. Oslo: Universitetsforlaget, 2019.

Kaartinen Marjo, "Toinen-Vieras, Näkökulmia kolonialistisen toiseuden tutkimukseen" i Kari Immonen och Maarit Leskelä-Kärki (red.), *Kulttuurihistoria – johdatus tutkimukseen*, sid. 387–401. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2001.

Kantola Janna, "Imagologia: näkökulma ja sen perustelu", i *Kulttuurintutkimus 29:1*, sid. 43–55. Jyväskylä: Jyväskylä universitet, 2012.

Karlsson Hammarfelt Linda, "Mörka moln över röda stugor. Konstruktionen av det svenska i samtida tyskspråkig populärkultur" i *Forskning om Europafrågor vid Göteborgs universitet 2015, Norden i Europa: Rörelser, resor, föreställningar 1945–2014/Centrum för Europaforskning vid Göteborgs universitet*. Skrift nr 28, sid. 51–70. Göteborg: Göteborgs universitet, 2015.

Kemiläinen Aira, *Suomalaiset, outo pohjolan kansa. Rotuteoriat ja kansallinen identiteetti*. Helsingfors: Finska Historiska Samfundet, 1994.

Kepler Lars,

Hypnotisören. Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2009.

Hypnotisören, ljudboksversion uppläst av Peter Andersson. Stockholm: Bonnier Audio, 2009.

Paganinikontraktet, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2010.

Eldvittnet, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2011.

Tulitodistaja, översatt till finska av Elina Uotila. Helsingfors: Tammi, 2012.

Sandmannen, Stockholm: Albert Bonniers förlag 2012.

Stalker, Stockholm: Albert Bonniers förlag, 2014.

Paganini ja pahalainen, översatt till finska av Elina Uotila. Helsingfors: Tammi, 2015.

Vainooja, översatt till finska av Kari Koski. Helsingfors: Tammi, 2015.

Kaninjägaren, Stockholm: Albert Bonnies förlag, 2016.

Lazarus, Stockholm: Albert Bonnies förlag, 2018.

The Nightmare, översatt till engelska av Neil Smith, London: HarperCollins Publishers, 2018

Hypnotisören black edition, Stockholm: Albert Bonnies förlag, 2019.

Kimmel Michael, "Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity" i Kaufman Michael, Brod Harry, Men's Studies Association (U.S.), *Theorizing Masculinities*, sid 119-142. Thousand Oaks, Kalifornien: SAGE Publications, Inc, 1994.

Liekola Heidi, "Finsk alkisgubbe i barnbok irriterar" på *SVT nyheter/kultur*, 1.6.2014, <https://www.svt.se/kultur/finsk-alkisgubbe-i-barnbok-irriterar> (hämtad 17.4.2020).

Linette Lindahl Moa, "Lars Kepler: Vi sitter med samma studiematerial som kriminaltekniker och obducenter", på *selmastories.se*, 10.8.2018, <https://www.selmastories.se/artikel/lars-kepler-vi-sitter-med-samma-studiematerial-som-kriminaltekniker-och-obducenter/> (hämtad 17.4.2020).

Långbacka Johanna/SPT, "Finland anses vara lite konservativt", i *Hufvudstadsbladet* 24.6.2017, <https://www.hbl.fi/artikel/finland-anses-vara-lite-konservativt/> (hämtad 17.4.2020).

Mazzarella Merete, "Så tycker finländare om svenskar" i *Upsala nya Tidning*, 26.9.2009, <https://www.unt.se/kultur/sa-tycker-finlandare-om-svenskar-133020.aspx> (hämtad 16.4.2020).

Mikkonen Pirjo och Paikkala Sirkka, *Sukunimet*. Helsingfors: Otava, 2000.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata,

"Sökning av förnamn" på *Namntjänst*, https://verkkopalvelu.vrk.fi/nimipalvelu/nimipalvelu_etunimihaku.asp?L=1 (hämtad 9.5.2019).

"Sökning av Efternamn" på *Namntjänst*, https://verkkopalvelu.vrk.fi/nimipalvelu/nimipalvelu_sukunimihaku.asp?L=1 (hämtad 9.5.2019).

Mångkulturellt centrum,

"Den stereotypa bilden av samer som primitiva och exotiska vildar" på Kunskapsbanken *Bilders Makt* <https://bildersmakt.se/den-stereotypa-bilden-av-samer-som-primitiva-och-exotiska-vildar-politik-propaganda-och-underhallning/> (hämtad 16.4.2020).

"Stereotypen av samer formas av Lapp-ska-vara-lapp-politiken" på Kunskapsbanken *Bilders Makt*, <https://bildersmakt.se/stereotypen-av-samer-formas-av-lapp-ska-vara-lapp-politiken/> (hämtad 16.4.2020).

Nikolajevna Maria, *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur 2017.

Kuortti Joel, Lehtonen Mikko och Löytty Olli, *Kolonialismen jäljet, keskustat periferiat ja Suomi*. Helsingfors: Gaudeamus, 2007.

Kuosmanen Jari, *Finnkampen: en studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*, Göteborg: Göteborgs universitet/Gidlund, 2001.

L. Chew III William, "What's in a National Stereotype? An Introduction to Imagology at the Threshold of the 21st Century", i *Language and Intercultural Communication*, 6:3-4, Routledge, 2006.

Landström Lars, "De 50 bästa böckerna någonsin" på *Allehanda.se*, <https://www.allehanda.se/artikel/kultur/de-50-basta-bockerna-nagonsin> 11.6.2013. (hämtad 16.4.2020).

Latvalehto Kai, *Finnish Blood, Swedish Heart? – Examining Second-Generation Sweden-Finnishness*. Åbo: Åbo Akademis förlag, 2018.

Leerssen Joep,

"Imagology: History and method", i Beller, Manfred & Leerssen Joep (red): *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey*, sid. 17–32. Amsterdam: Rodopi, 2007.

"Imagology: On using ethnicity to make sense of the world". I Galéote, Géraldine (red.): *Iberic@I, Revue d'études ibériques et ibéro-américaines, Numéro 10: Les stéréotypes dans la construction des identités nationales depuis une perspective transnationale*, sid. 13–31. Paris: Institut d'Etudes Hispaniques/Université Paris-Sorbonne Paris IV, 2016.

A summary of Imagological Theory, <http://imagologica.eu/theoreticalsummary>. (Hämtad 21.7.2018).

On Imagology. <http://imagologica.eu/aboutimagology>, (Hämtad 21.7.2018).

Lehtonen Mikko och Löytty Olli, "Suomiko toista maata?" i Kuortti Joel, Lehtonen Mikko och Löytty Olli, *Kolonialismin jäljet, keskustat periferiat ja Suomi*, sid. 105–119. Helsingfors: Gaudeamus, 2007.

Lehtonen Jaakko, "Stereotypes and collective identification". I Petkova Diana & Lehtonen Jaakko, *Cultural Identity in an Intercultural context*, sid. 61–85. Jyväskylä: Jyväskylä universitet, 2005.

Linna Väinö,

Okänd soldat, oavkortad faximilupplaga, översatt till svenska av Nils-Börje Stormbom 1955. Helsingfors: Nord Print Ab, 2000 (nyutgåva).

Tuntematon sotilas, sid. 444. Borgå: WSOY, 1962.

Lippmann Walter, "Chapter 6: Stereotypes", i *Public Opinion*, sid. 53–63. New York: The free press/Macmilian publishing co. Inc., 1965.

Longhofer Wesley och Winchester Daniel (red.), "Discourse" I *Social Theory re-wired*, <http://routledgesoc.com/category/profile-tags/discourse> (hämtad 12.3.2020). Routledge (Taylor & Francis Group), 2016.

Marten Peter, "Finnish Metropolises vie to win capital of metal" på portalen *This is Finland* <https://finland.fi/arts-culture/finnish-metropolises-vie-to-win-capital-of-metal/> maj 2018, (hämtad 16.4.2020).

Martinson Teija, "Den tudelade synen på Finland", *Ny Tid*, 23.12.2012. <http://www.nytid.fi/2012/09/den-tudelade-synen-pa-finland/> (hämtad 21.7.2018).

Matthis Moa (red.), *Orientalism på svenska*. Stockholm: Ordfront, 2005.

Mc Eachrane, Michael och Faye, Louis, *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv*. Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm, 2001.

Mohor-Ivan Ioana, och Praisler Michaela, "Some theoretical considerations on imagology". I *Annals of "Dunărea de Jos"*, Fascicle XIII, New Series, Issue 26, XXV, sid. 69–74. University of GALAȚI, 2007.

MOT Kielipalvelu, *MOT Pro Englanti*, sökord Finnish Swede, <https://mot.it.helsinki.fi/> (hämtad 18.4.2020).

Nationalencyklopedin ne.se,

Andersson, Lars Gustafsson. Hallberg, Peter, "Intertextualitet",
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/intertextualitet>, (hämtad 22.7.2018).

de Los Reyes, Paulina, "Postkolonialism", <http://www.ne.se/postkolonialism>, (hämtad 21.7.2018).

Eriksson Gunnar, Emt Jeanette och Hallberg Peter, "Diskurs"
<http://www.ne.se.libproxy.helsinki.fi/uppslagsverk/encyklopedi/lång/diskurs> (hämtad 12.3.2020).

"Kulturell appropriering", <https://www-ne-se.libproxy.helsinki.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kulturell-appropriering> (hämtad 17.4.2020).

Larsson, Lars-Gunnar, "Samiska", <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/samiska> (hämtad 12.3.2020).

Svanberg, Ingvar, Swahn Jan-Öjvind och Storå Nils, "Finlandssvenskar"
<https://www.ne.se.libproxy.helsinki.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/finlandssvenskar>,
 (hämtad 22.8.2018).

Nationella sekretariatet för genusforskning,

"Diskurs" i *Ordlista*, <https://www.genus.se/ord/diskurs/> (hämtad 21.7.2018). Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine:
<https://web.archive.org/web/20170401055206/http://www.genus.se/ord/diskurs/> (hämtad 13.4.2020).

"Postkolonialism" i *Ordlista*, <https://www.genus.se/ord/postkolonialism/> (hämtad 21.7.2018). Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine:
<https://web.archive.org/web/20171211111829/https://www.genus.se/ord/postkolonialism/>
 (hämtad 13.4.2020).

Helsingfors Universitets almanacksbyrå, *Den samiska namnlängden*.

<https://almanakka.helsinki.fi/sv/namnsdagar/den-samiska-namnlaengden.html> (hämtad 9.5.2019).
 Helsingfors: Helsingfors universitet.

Perner Claudia, "Dislocating Imagology – and how much of it can or should be retrieved?" i Munkelt, Margaret (red): *Postcolonial Translocations: Cultural Representation and Critical Spatial Thinking*, sid. 29–44. Amsterdam: Rodopi, 2013.

Rask Henry, "Från vårt land till Mumindalen" i *Hufvudstadsbladet* 4.1.2012. Helsingfors, KSF-media, 2012. <https://www.pressreader.com/finland/hufvudstadsbladet/20120104/281934539806572> (hämtad 16.4.2020).

Rantanen Minna, *Uudissanojen semantiikkaa. Elina Karjalaisen lastenkirjasarjassa Uppo-Nalle. Avhandling pro gradu*, <https://www.utupub.fi/handle/10024/41981>. Åbo: Åbo universitet, 2008.

Raunio Ari, "Striderna vid Mannerheimlinjen 1940" på webbportalen *Vinterkrigets virtuella infocentrum*, <https://www.talvisota.fi/sv/striderna/striderna-pa-karelska-naset/striderna-vid-mannerheimlinjen-1940/> (hämtad 9.5.2019). Talvisotayhdistys ry.

Ridanpää Juha, *Kuvitteellinen pohjoinen – Maantiede, kirjallisuus ja postkolonialainen kritiikki*, Nordia Geographical publications 34:2, Publications of the Geographical Society of Northern Finland and the Department of Geography. Uleåborg: Uleåborgs universitet, 2005.

Rissanen Anna, "Joulukinkku on suomalaisten suosituin jouluruoka" (övers. Julskinkan mest populär på de finländska julborden), <http://news.cision.com/fi/lidl-suomi/r/joulukinkku-on-suomalaisten-suosituin-jouluruoka,c2150831> för Lidl Finland, 15.12.2016. (hämtad 16.4.2020).

Rosenberg Thomas och Toukomaa Pertti, "Om kvinnors kraft, mäns marginalisering och pojkar kosmiska ensamhet", i Peura Markku och Skutnabb-Kangas Tove (red.): *Man kan vara tvåländare också – Sverigefinnarnas väg från tystnad till kamp*, sid. 129–154. Stockholm: Sverigefinländarnas arkiv, 1994.

Ruthner Clemens, "Between Aachen and America: Bhabha, Kürnberger and the Ambivalence of Imagology", i Dukic, Davor (red.): *Imagology Today: Achievements, Challenges, Perspectives*, sid. 137–160. Bonn: Bouvier, 2012.

Rytsä Paavo, "Helsingin makasiinipalot 2006" på *Yle Elävä arkisto* (öppet arkiv), 29.12.2006, uppdaterad 06.05.2016: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/12/29/helsingin-makasiinipalot-2006> (hämtad 17.4.2020).

Said Edward,

Culture and Imperialism, sid. XII–XVIII (introduktion). New York: Vintage Books/Random House Inc, 1993.

Kultur och imperialism, Stockholm: Ordfronts förlag, 1995.

Orientalism (översättning Hans O. Sjöström), sid 1–74. Stockholm: Ordfronts förlag, 1993.

The World, The Text and the Critic, sid. 170–171. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press, 1983.

Salomonsson Agency,

”Poliskommissarie Joona Linna” på *larskepler.com*, 2012. Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine, <https://web.archive.org/web/20121112163209/http://www.larskepler.com:80/sv/omlarskepler/joonalinna/> (hämtad 14.8.2018).

”Detective Inspector Joona Linna” på *larskepler.com*, 2016. Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine, <https://web.archive.org/web/20160920194906/http://www.larskepler.com:80/en/about/joonalinna/> (hämtad 15.8.2018).

”Joona Linna” på *larskepler.com*, 2017. Numera endast tillgänglig i internetarkivet Wayback Machine, <https://web.archive.org/web/20171108233026/http://larskepler.com:80/joonalinna/>. (hämtad 24.7.2019).

”Joona Linna” på *larskepler.com*, 2018. Numera endast tillgänglig via internetarkivet Wayback Machine, <https://web.archive.org/web/20180318181722/http://larskepler.com/joona-linna/> (hämtad 13.8.2018).

”Joona Linna” på *larskepler.com*, 2020, <http://larskepler.com/joona-linna/> (hämtad 16.4.2020).

Sametinget, ”Umesamiska” på *sametinget.se*, <https://www.sametinget.se/umesamiska>, 2018. (hämtad 22.8.2018).

Saukkonen Pasi, ”Finns”, i Beller, Manfred och Leerssen Joep (red): *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters. A critical survey*, sid. 151–154. Amsterdam: Rodopi, 2007.

Scharrer Erica, ”Tough Guys: The Portrayal of Hupermasculinity and Agression in Televised Police Dramas” i *Journal of broadcasting & electronic media* 4/2001, sid 615–634. Routledge, Taylor & Francis group), 2001.

Schmid Wolf, ”Implied reader” i *The living handbook of narratology*, https://wikis.sub.uni-hamburg.de/lhn/index.php/Implied_Reader. Hamburg: Interdisciplinary Center for Narratology, University of Hamburg, Hamburg University Press, 2013. (hämtad 16.4.2020).

Siekkinen Marja, ”Måndag och finska på schemat” på Sametingets nätplattform *minoritet.se* <http://www.minoritet.se/3313>, (hämtad 13.8.2018).

Sihvo Hannes, *Toisten Suomi. Mitä meistä kerrotaan maailmalla*. Jyväskylä: Atena kustannus Oy, 1995.

Skalin Lars-Åke,

Karaktär och perspektiv – Att tolka litterära gestalter i det mimetiska språkspelet, Historia litterarum 17. Uppsala: Acta universitatis Upsaliensis, 1991.

"Narratologi – studiet av berättandets principer" i Bergsten Staffan (red), *Litteraturvetenskap – en inledning*, sid. 173–189. Lund: Studentlitteratur, 2002.

Silvergren Blåder Anders, "Romer blev sverigefinnar i Jägarna 2" för *SVT Nyheter/Kultur* 30.9.2011, <https://www.svt.se/kultur/romer-blev-sverigefinnar-i-jagarna-2> (hämtad 18.4.2020).

Sonck Fredrik, "Antirasistiska sverigefinnar lånar Sannfinländarnas historiesyn" i *Hufvudstadsbladet* 5.1.2017. Helsingfors: KSF-media, 2017.

Sonck Mikaela, "Bara en av fem känner till att Finland är tvåspråkigt", för *SVT Nyheter*, 2.3.2017, <https://www.svt.se/nyheter/utiset/svenska/bara-en-av-fem-kanner-till-att-finland-ar-tvasprakigt-1> (hämtad 17.4.2020).

Stenius Johanna, "10 finländska författare alla måste läsa" på *selmastories.se*, 5.12.2017, <http://www.selmastories.se/artikel/10-finlandska-forfattare-alla-maste-lasa/> (hämtad 16.4.2020).

Sund Lars, "Den svenska brytningen", i *Ny Tid* nr. 9/2012. www.nytid.fi/2012/09/den-svenska-brytningen/ (Hämtad 15.8.2018).

Svensk Bokhandel,

"Årstopplista 2011" på *svb.se*, <http://www.svb.se/toplists/arstopplista-2011> (hämtad 17.4.2020).

"Årstopplista 2012" på *svb.se*, <https://www.svb.se/toplists/arstopplistor-2012> (hämtad 17.4.2020).

"Årstopplista 2014" på *svb.se*, <https://www.svb.se/toplists/topplista-2014> (hämtad 17.4.2020).

"Årstopplista 2016" på *svb.se*, <https://www.svb.se/toplists/arstopplista-2016> (hämtad 17.4.2020).

"Årstopplista 2017" på *svb.se*: och <https://www.svb.se/toplists/arstopplista-2017> (hämtad 17.4.2020).

Englund Per, "Bonniers går på offensiven" på *svb.se*, 23.11.2018, <https://www.svb.se/bonniers-gar-pa-offensiven> (hämtad 17.4.2020).

Sveriges Radio Sisuradio (Numera Sveriges Radio finska),

Lindberg Hanna, "Sankari Joonas Linna on kunnianosoitus ruotsinsuomalaisille" (övers. "Hjälten Joonas Linna är en hyllning till sverigefinnarna"), i radioprogrammet *Finska Pinnar*, 9.12.2011, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=4851806> (hämtad 15.4.2020).

"Nimettömyydestä dekkarikirjallisuuden kärkeen" i radioprogrammet *Finska Pinnar*, 9.12.2011. <https://sverigesradio.se/artikel/4848925>, (hämtad 17.4.2020).

"Fördomarna haglar på Stockholms universitet", i radioprogrammet *Popula*, Diskussion mellan programledarna Erkki Kuronen och Maija Waris, lyssnaren Minna och forskare Nazar Akrami, 31.10.2014. <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=4738&grupp=21764&artikel=6006905> (hämtad 21.7.2018).

Vuonokari, Kaisa, "Fördomar mot finnar har sin grund i rasforskningen" (Intervju med rasismforskare Tobias Hübinette), 3.5.2015, <https://sverigesradio.se/artikel/6159229> (hämtad 17.4.2020).

Karlsson Veronica, "Medieforskare: I Finland är feminismen mer dämpad, 17.11.2017, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=6824100> (hämtad 17.4.2020).

Vuonokari Kaisa, Jacobson Jan och Hoppu Lotta, "Statistiken visar: Sverigefinlänarna har blivit Svenssons" (statistik om sverigefinnars yrkesliv), 22.2.2018, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=6891520> (hämtad 17.4.2020).

Tamminen Tapio, *Kansankodin pimeämpi puoli*. Jyväskylä: Atena kustannus Oy, 2015.

Tandefelt Marika, "Min Svenska och Din" i *Svenskans beskrivning 33. Förhandlingar vid Trettiofjärde sammankomsten för svenskans beskrivning. Helsingfors den 15–17 maj 2013 (Nordica Helsingiensia 37)*, sid. 16–29. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, 2013.

Taramaa Raija, *Stubborn and silent finns with 'sisu' in finnish-american literature. An imagological study of Finnishness in the literary production of finnish-american authors*, Acts universitatis ouluensis, B Humaniora 76. Uleåborg: Uleåborgs universitet, 2007.

Tenngart Paul, *Litteraturteori*, sid. 131–152. Malmö: Gleerups, 2008.

Torvinen Merja, "The Sámi and the Finnish in French travel books: A case study". *Presentation från minisymposium om Imagologi vid Uleåborgs universitet 15.4.2004*. Worddokument tillgängligt på http://www.student.oulu.fi/~merjator/index_files/Page354.htm. (Hämtad 13.4.2020).

Vallenius Erkki, *Kansankodin kuokkavieraat. II maailmansodan jälkeen ruotsiin muuttaneet suomalaiset kaunokirjallisuuden kuvaamina*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 692. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1998.

van den Brink Nina, "Om en uppväxt bland storsvenskar" i tidskriften *Fokus*: <https://www.fokus.se/2019/06/om-en-uppvaxt-bland-storsvenskar/> (hämtad 17.4.2020).

Weckström Lotta, *Suomalaisuus on kuin vahakangas – Ruotsinsuomalaiset nuoret kertovat suomalaisuudestaan*. Åbo: Migrationsinstitutet, 2011.

Velure Magne, *Kniv, sprit och sisu – en preliminär rapport om stereotypiseringen av finnar i Sverige*, Forskningsprojektet Migrationen Finland-Sverige. Stockholm: Nordiska museet, 1975.

Wikiportalen Grundskoleboken, "Samiska" på [grundskoleboken.se](https://www.grundskoleboken.se/wiki/Samiska), <https://www.grundskoleboken.se/wiki/Samiska>. (hämtad 23.8.2018).

Wikström Hanna, *BeGrepbart – Etnicitet*. Malmö: Liber Förlag, 2009.

Ylikiiskilä Antti, "Bilderna av Sverige/finländare, finländare, finska i Sverige, finska och Finland i läroböcker i svenska och historia samt i dagstidningar". I Lainio Jarmo (red.), *Utbildningsval, sociala karriärer, språkliga kompetenser och identiteter. Del II Pilotstudiefasen*, sid. 143–194. (Rapporter från Finskt språk- och kulturcentrum, 6/U-SOKKI-rapporter, 2.) Eskilstuna: Mälardalens högskola, 2006.

Ågren Marja,

"Vad sägs om finskhet? Stereotypa skildringar av finnar i Sverige". I Berg Magnus, Reinvelt Riina och Yttrhus Line Alice (red.) *Etnisk komplexitet, Nordliga länder, kulturvetenskapliga perspektiv*, sid. 122–143. (Skrifter från Etnologiska föreningen i Västsverige 38/NNF Publications 15). Göteborg: Etnologiska föreningen i Västsverige & Nordic Network of Folklore, 2002.

"Är du finsk eller...?" *En etnologisk studie om att växa upp och leva med finsk bakgrund i Sverige*. Göteborg: Bokförlaget Arkipelag/Etnologiska föreningen i Västsverige, 2006.

Åkerström Jessica/Novus & Finlandsinstitutet, *Svenskarnas bild av Finland. Del 1, kvalitativ studie*, http://www.finlandsinstitutet.se/sv/files/2017/02/Novus-Rapport-Bilden-av-Finland_del1.pdf, (hämtad 23.8.2018).

Öhman Peppe, "Joona Linna - en hyllning till sverigefinländarna" på *Svenska yle kultur*, 14.8.2017, <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/08/14/joona-linna-en-hyllning-till-sverigefinlandarna> (hämtad 16.4.2020).